

Onze Taal. Jaargang 18

[tijdschrift] Onze Taal

bron

Onze Taal. Jaargang 18. Genootschap Onze Taal, Den Haag 1949

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_taa014194901_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

In memoriam F.J.W. Drion

Onze Taal lijdt slag op slag.

In weinige jaren verloren wij drie dergenen, die behoord hebben tot de oprichters van het Genootschap. Elout verloren wij eerst, Elout, den stoeren en sterken. Smit volgde hem, Smit, de bescheiden,

stille en getrouwe werker. Nu hebben wij de baar gevolgd van Drion, den wijsgeerigen. Fijnzinnig waren zij alle drie. Het zijn zware slagen, die het Genootschap te dragen kreeg. Enkele dagen voor zijn dood hebben wij nog overleg met hem, den 74-jarigen, maar krachtigen mensch, gepleegd over de vraag, welk aandeel hij op zich zou nemen in de verzorging van ons maandblad. Hij was nog vol goeden wil. Een hoofdartikel zegde hij toe, voor een der volgende nummers. Zijn pen bleef rusten, doordat de dood hem overviel. Nochtans waren zijn gedachten, na den dood van Smit, zelfs in zijn laatste levensdagen bij ons werk. Het ontroert ons, dit te weten. Wij hebben hem gekend, dertig jaren, als een fijnzinnig denker en schrijver, een beheerscht mensch, gewaardeerd en geëerd in welken kring hij zich ook bewoog. 'Dat lijkt mij een goed denkbeeld', schreef hij aan Elout, 'het Genootschap tot het practisch beoefenen van zuiver Nederlandsch. Ik ben gaarne van de partij'. Hij is zeventien jaren 'van de partij' geweest, zeventien jaren, waarin hij zelden ontbrak op vergaderingen en menigmaal zijn pen leende voor bijdragen, welke het orgaan hebben gesierd. Ook deze pen zal nu rusten. En deze dooden roepen de jongeren, die een liefde hebben voor onze taal als zij.

Drion heeft den leeftijd van 74 jaar bereikt. Na zijn schooljaren legde hij zich toe op de studie van wiskunde, wijsbegeerte, economie en staatswetenschappen. Hij werd wiskundig adviseur van eenige verzekeringsmaatschappijen. Van 1907 tot 1909 trad hij op als voorzitter van de Vereeniging voor Wijsbegeerte te Arnhem. Later werd hij lid van het bestuur van die vereeniging in Den Haag. In 1913 kozen de vrij-liberalen hem in de Tweede Kamer, waarin hij zitting had tot aan de

verkiezingen van 1918. Het algemeen secretariaat van den Bond van Vrije Liberalen berustte in zijn handen. In de jaren 1920-1921 maakte hij weer deel uit van de Kamer. Van 1919 tot 1936 vervulde hij de functie van directeur van het Nationaal Bureau voor Documentatie te 's-Gravenhage.

Ook als journalist is Drion op den voorgrond getreden, aanvankelijk als hoofdredacteur van de Fakkelt, later als hoofdredacteur van de Nat. Staatsk. Gids en van de Gazette de Hollande, welke in de Fransche en Engelsche taal werd opgesteld.

De ontslapene was lid van den Centralen Zuiveringsraad voor het Bedrijfsleven en van den Raad van Beroep voor de Perszuivering. Sedert 1935 was hij geregeld geëngageerd bij de eindexamens van het middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs in de moderne talen, geschiedenis en wis- en natuurkunde.

Eveneens onderscheidde Drion zich op taal- en letterkundig gebied. Talrijk waren zijn publicaties op taalkundig, geschiedkundig, politiek, economisch en letterkundig gebied. Wij noemen er hier eenige: Vaderlandsche Jaarboeken, met een uitvoerige inleiding over den politieke groei van Nederland in de 20ste eeuw, Studies over de politieke situatie in Nederland in 1938, een verhandeling over het nieuwe kiesstelsel (1918), vele artikelen in allerlei tijdschriften als Onze Eeuw, het Haagsch Maandblad en de Economist. In de latere oorlogsjaren redigeerde hij het illegale blad De Toekomst, dat beschouwende artikelen gaf over de toekomstige politieke problemen van Nederland.

Meervoudsvormen van titels

Een deskundig medewerkster schrijft ons: Het meervoud van chef-monteur is in elk geval niet chefs-monteur, maar chef-monteurs. Chef is een bepaling bij monteur, niet monteur bij chef. De man is monteur; hij is echter geen gewoon monteur, maar een bepaald soort monteur, nl. chef-monteur, evenals een hoofdonderwijzer een bepaald soort onderwijzer is. Wij zeggen daarom ook niet hoofden-onderwijzer, maar hoofdonderwijzers. Ook hoofdambtenaren, hulp-onderwijzers, hulp-officieren. Hetzelfde geldt natuurlijk voor chef-telefonisten. Het hoofdwoord van de samenstelling is telefoniste. Chef is weer een bepaling bij telefoniste. Het geeft een beperking aan. Hoewel ik persoonlijk liever het verbindingsstreepje zou laten staan, geloof ik echter niet, dat er bezwaren tegen zijn het te schrappen juist naar analogie van de bovengenoemde samenstellingen met hoofd, welke precies dezelfde beteekenissen hebben.

Geoefend werkman. Meervoud: geoefende werklieden. Bij ons is het meervoud van dergelijke samenstellingen uit man nu eenmaal -lieden, werklieden, huislieden, timmerlieden, ambachtlieden. De vorm werkmannen is geen gebruikelijk Nederlandsch. De bepaling 'geoefend' is hier half bijvoeglijk naamwoord, half bijwoord. Zoo in geoefend ruiter. Geoefend heeft hier betrekking op het rijden: de persoon zelf is niet geoefend, het rijden is geoefend. Zoo ook: een hard werker: de werker is niet hard, maar het werken, dat hij doet. Dergelijke woorden worden echter verbogen als een bijvoeglijk naamwoord, als ze in het meervoud gebruikt worden. Ik kan zeggen: Jan is een geoefend ruiter, maar niet: Jan en Piet zijn geoefend ruiters; nee, Jan en Piet zijn geoefende ruiters, geoefende werklieden.

Laten wij onze taal geen geweld aan doen en zoo bederven ter wille van onze nieuwe titels.

Ook al is geoefend werkman als titel bedoeld, dan nog moet het meervoud luiden: geoefende werklieden. Dat is de eenige mogelijkheid m.i. Stel dat er in een advertentie stond: Het P.T.T.-bedrijf vraagt twee geoefend-werkmannen. Taalbederf.

Veel beter zou dan zijn geofefende werklieden; dat is nu eenmaal het meervoud van geofefend werkman. Titels behoeven niet altijd onverbogen te zijn. De tweede naamval van 'Uwe Excellentie' of 'Hare Majesteit' is wel degelijk 'Uwer Excellentie', 'Harer Majesteit'.

(hl) De meervoudsvorm -lieden drukt, zooals wel eens gedacht wordt, niet een lagere waardeering uit. Men spreekt ook van lieden van goeden stand, lieden die in goeden doen zijn.

In zijn sas zijn

'Voor in zijn schik zijn, zegt men ook wel: in zijn sas zijn; waar dat "sas" vandaan komt, weten we niet', teekenden wij aan in een vorig nummer, bij de behandeling van de uitdrukking: in zijn nopjes zijn. Twee lezers wagen zich aan een verklaring. De een vraagt, of 'in zijn sas zijn' een verbastering kan zijn van 'être dans son assiette'. 'Assiette' beteekent, behalve bord (voor het eten), evenwicht, stemming. En 'ne pas être dans son assiette' wil dus zeggen: zich niet op zijn gemak gevoelen, niet op dreef zijn. Het is aardig

gevonden, maar wij zijn meer onder de bekoring van de verklaring van den tweeden lezer: 'Sas = sluis, schutsluis, haven (Sas van Gent). Deze haven van Gent lag vroeger aan een zee-arm, die nu verslibd is. Is men in een haven aangekomen, dan is men veilig, in een prettige stemming, 'in zijn sas'. Heel aannemelijk, heel goed. Een fraaie vondst! De redacteur is in zijn sas. Hij heeft in deze kleine gedachtenwisseling geleerd, hoeveel schatten uit onze taal kunnen worden opgegraven door bezinning.

De beteekenis van 'sas', hebben wij in een later gesprek gehoord, is oorspronkelijk geweest 'afwateringsplaats', de plaats waar het water geloosd werd (wordt). 'In zijn sas' zijn blijft desniettemin beteekenen 'zich opgelucht gevoelen', in een prettige stemming zijn.

Meerdere

Ja, meerdere personen, of meerdere malen is een germanisme. Een getrouwe lezeres, die hiertegen toort, wil, dat we het nog eens brandmerken als zoodanig. Goed, wij doen het, al hebben wij het, in den loop der jaren, al meermalen gedaan. Het gebruik van meerdere is een ingeworteld kwaad. Het schijnt, dat men het onbewust gevoelt als een vergrootende trap, of als een soort superlatief, zooals velen ook hardnekkig schrijven en zeggen 'eenigst' i.p.v. enig (kind). Het kwaad moet uitgeroeid. Doorvechten, Mevrouw! Dat dit germanisme vaak in officieele stukken voorkomt, is het ergste. Dat zou er op kunnen wijzen, dat men het 'deftig' vindt.

Bontmantel

'Het wil me voorkomen', schrijft de lezer, die den redacteur zoo in zijn sas gebracht heeft, 'dat dit algemeen gebruikte woord er geen aanspraak op kan maken, zuiver Nederlandsch te zijn. Indien "bont" als een stofnaam mag worden opgevat, zou de bontmantel een bonten mantel moeten heeten, in tegenstelling van een bonte mantel, die bont gekleurd is. Bontmantel wekt bij mij den indruk van een mantel vol bont of om bont in te stoppen: houtschip, steenoven, marmergroeve enz. in tegenstelling met: houten schip, steenen oven, marmeren schoorsteen enz. (gemaakt van). Wat denkt U van ijzerdraad i.p.v. ijzeren draad, koperdraad enz.?' Wij verschillen op dit punt met den lezer van meening. Bontmantel is een samenstelling van een stoffelijk bijvoegelijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord, waarbij 'en' van het stoffelijk bijvoegelijk naamwoord is weggefallen. Hetzelfde is het geval met 'ijzerdraad' en 'koperdraad'. Een mantel wekt niet het begrip van een inhoud, een schip, een oven, een groeve wel. In een mantel kan geen bont gestopt worden. Een bontmantel is geheel van bont gemaakt. Een koperdraad is een draad van koper. Deze samentrekkingen van een stoffelijk bijvoegelijk naamwoord met een zelfstandig naamwoord komen algemeen voor.

Motorstrandreddingboot

- 'U hebt indertijd geprotesteerd' - aldus een lezer - 'tegen het woord motorstrandreddingboot; een goed en onvervangbaar (! Red.) woord: een boot om mee uit redden te gaan is een reddingboot, te onderscheiden in strandreddingboot (die over het strand naar zee wordt gesleept) en haven-reddingboot (die van een haven uitvaart); wordt zoo'n boot door een motor aangedreven, dan is het een motorstrandreddingboot - hoe zou de heer De Booy het ding anders moeten

noemen?' Ja, hoe zou de heer De Booy het ding anders moeten noemen. Hoe drukt men het begrip 'ruwe olie' uit; dan zeggen wij ruwoliev. Een m.s.r.b., gevoed met die ruwe olie noemen wij ruwoliemotorstrandreddingboot. Die olie bergen wij niet in oude slaolieflesschen, die doen wij in een tank, een ruwoliemotorstrandreddingboottank. Die tanks worden òf geklonken, òf gelascht; de vaklieden die dit doen zijn ruwoliemotorstrandreddingboottankklasschers of r.o.m.s.r.b.t. klinkers. De klinkers (en hun medeklinkers) zijn vereenigd in een bond, den Nederlandschen ruwoliemotorstrandreddingboottankklinkersbond. De President er van noemt zich....

'Hoe zou de heer De Booy dat ding anders moeten noemen!'

Politioneel

Wij hebben in den laatsten tijd weder herhaaldelijk den vorm politioneel zien verschijnen. Wij weten dat deze vorm fout is; een monstrum, zooals een lid van onzen Raad het eens uitdrukte. Wij schrijven -oneel, waar het Fransch den uitgang -(i)on heeft, of het Latijn -id(nis). Dus: redactioneel, rationeel, conditioneel; maar: justitueel, politieel.

'Uit' in het kohier

Het 'kohter' bevat ook aantekeningen van de gegevens, die voor de taxatie mede van belang konden zijn. Zo, dat H. Onversaagt, trijpmaker uit de Marmoesstraat, er 3 dienstboden op na hield. En bij Samuel Lintworm uit de Arke Noachgang lezen we: halve kapitalist.

De heer Onversaagt 'uit' de Warmoesstraat; de heer Lintworm 'uit' de Arke Noachgang. De vroegere woonplaatsen dus van deze heeren; maar waar moet de belastingambtenaar ze dan thans zoeken?

Vreemde plaatsnamen

In het Eng. Cairo, in het Duitsch Kairo, Karaiben, alles zonder deelteekens. Waarom zouden wij die teekens wèl gebruiken, waar bij ons niet, zooals in het Fransch, ai een aparte klank is? De uitspraak van Cairo is zeker niet Kíéro, maar meer Kajro.

Om op den radio-omroeper terug te komen, deze spreekt Paraguay uit als Paragwee, in plaats van als Paragwaai. Wij hebben nu eenmaal op school Fransch geleerd.

Me.

Ten uitvoer leggen

Naar ik verneem heeft de Minister andere bepalingen gemaakt ten aanzien van de 'tenuitvoerlegging' der doodstraf. Het woord 'voltrekken' schijnt uit onze taal te zijn gebannen.

Vo.

In het jaarverslag van een van onze groote bankinstellingen lees ik: Instituten, welker 'doelstelling'; - personeel, dat onder 'hoogspanning' werkt; - de 'geldsaneering' heeft als 'zoodanig'; - de 'richtlijnen' van het Ministerie van Financiën; - als men... 'zich realiseert' met welk percentage 'momenteel' de koopkracht van den gulden gedaald is. Voor elk der tusschen aanhalingsteekens geplaatste woorden had men zonder veel moeite een beter kunnen kiezen.

Vo.

Samenstellingen

De voorzitter van de Broederschap van Notarissen, Dr. Ph.B. Libourel, te Delft, is een vurig minnaar van zuivere Nederlandsche taal. Ongekuischte taal is hem een gruwel, een goed gebruikt Nederlandsch woord een vreugde. Hij schrijft ons:

Behalve de woorden knarsetanden en schuddebollen zijn er in onze taal vele soortgelijk gevormde werkwoorden; bijna alle lichaamsdelen doen er aan mee.

Van boven naar beneden:

plukharen
knipogen
pinkogen
lodderogen
ringeloren
schuimbekken
klappertanden
likkebaarden
suizebollen
knikkebollen
reikhalzen
schokschouderen
lillebenen
stampvoeten
lillepitten

Ietwat andere vorming:

meesmuilen
vuilbekken
omarmen
omhelzen

Vreemd is, dat ik niets met het prominente lichaamsdeel 'neus' heb kunnen vinden.

De enige soortgelijke vorming, niet met een lichaamsdeel verband houdende, welke ik vond is: grasduinen.

Tot zoover Dr. Libourel.

Het merkwaardige van de eerstgenoemde samenstellingen is, dat een werkwoord en een zelfstandig naamwoord verbonden worden tot een nieuw werkwoord. Het

werkwoord staat voorop, het zelfstandig naamwoord achteraan. Het samengestelde woord vormt een nieuw werkwoord, dat geheel als alle andere werkwoorden wordt vervoegd. Wij vonden nog: trekkebekken. Vrijwel al deze werkwoorden kan men verklaren als een samenvatting van een lichaamsbeweging.

Wie kent nog meer van deze samenstellingen?

A propos, notaris, is er in de Broederschap, door U sinds onheuglijke tijden geleid, al een commissie werkzaam voor het ontwerpen van zuivere Nederlandsche woorden in de notariële schrijfwijze? Of is dat een onbegonnen werk? In vele beroepen en bedrijven is men in deze richting bezig.

‘Gesprekken’

De pers bericht dat een samenwerking op politiek gebied tot stand gekomen is tusschen het bestuur van de Partij van de Vrijheid en Mr. Oud e.a. Dit zou het resultaat zijn van een of meer politieke ‘gesprekken’.

Het laatste woord is m.i. niet goed gekozen; bespreking(en) had het moeten zijn. Dit is een mondelinge behandeling van een of meer afgeronde onderwerpen van zakelijken aard. Een gesprek is luchtiger, oppervlakkiger en kan over van alles en nog wat lopen.

Ke.

(Ook op kerkelijk gebied wordt tegenwoordig ‘gesprek’ in deze beteekenis gebruikt; in den zin van: vertrouwelijke gedachtenwisseling met het doel verschillen op te heffen, nader tot elkaar te komen. - Red.)

[Nummer 2]

Spelling van de 'oe'-klank in Indonesische woorden.

Voor de Indonesische talen, in het bijzonder voor het Maleis, (waarbij men de spelling van de overige talen heeft aangepast) bestaat een officiële spelling, die zich in hoofdzaken bij het weergeven van klanken uit deze taalfamilie op de Nederlandse schrijfwijze van overeenkomstige klanken baseert. Zo wordt de klank, die weergegeven met 'dj' ook in het Maleis met 'dj' geschreven, en niet zoals bv. de Engelsen doen met 'j'.

In deze tot nu toe vastgestelde spelling werd de klank, die wij weergeven met 'oe' ook in Indonesische woorden weergegeven met dezelfde lettertekens. De spelling van het Maleis (thans officieel genoemd 'het Indonesisch') is officieel voorgeschreven en er bestaat daarom op dit gebied geen vrijheid. In wetenschappelijk opzicht zijn tegen deze spelling allerlei bezwaren in te brengen, evenals trouwens tegen zo goed als elke spelling in welke taal dan ook. Hierbij komt nog, dat men in het Maleis niet te maken heeft, zoals bv. in de Nederlandse spelling, met bepaalde tradities. Het Maleis werd immers tot voor ongeveer vijftig jaar, zo goed als altijd geschreven met Arabische karakters. Door het ontbreken van een traditie op spellingsgebied is hier het element van willekeur veel groter.

Nu heeft de regering van Indonesië onlangs officieel een verandering in de bestaande spelling aangebracht en voorgeschreven, dat de 'oe'-klank voortaan zal worden weergegeven door het teken 'u'. Wetenschappelijk beschouwd is dit ongetwijfeld een verbetering, aangezien een algemeen beginsel van wetenschappelijke spelling zegt, dat één klank zoveel mogelijk moet worden weergegeven door één teken (dus niet door t w e e tekens nl. oe). Hiertegenover kan men opmerken, dat ook door deze verandering dit beginsel niet algemeen wordt toegepast. Zo blijft men bv. de klank 'tj', die in het Maleis inderdaad één klank is (dus niet zoals bij ons een 't' plus een 'j' maar een zg. gemouilleerde 't') met twee tekens schrijven. Afgezien echter van deze wetenschappelijke kwestie hebben wij hier te maken met een voorgeschreven spelling, waarbij de Nederlandse regering zich wenst aan te sluiten. Er is daarom geen enkele reden om bezwaar te maken tegen het overnemen hiervan door persbureaux of dagbladen. Sommige hebben deze verandering in verband gebracht met bepaalde politieke bedoelingen. Dit is bepaald onjuist. Immers, die Indonesiërs, die een totale wijziging van spelling voorstaan uit politieke overwegingen, willen veel verder gaan en de gehele zg. 'straits'-spelling overnemen.

Een andere vraag is, of men nu voortaan ook die Indonesische eigennamen, die men als opgenomen in het algemeen Nederlands taalgebruik kan beschouwen, op de nieuwe manier moet spellen. Practisch is het buitengewoon moeilijk hier een grens te trekken en uit te maken, welke woorden nu als Nederlands zijn te beschouwen en welke niet. Daarom lijkt het ons het beste, om de nieuwe spellingswijze algemeen in te voeren en ons daarmee ook aan te passen aan die grote groep van Nederlanders in Indonesië, die voor alle eigennamen de nieuwe spelling overnemen en dus schrijven: Bandung, Surabaya, Sukarno, Smeru, etc. (Mrs).

Deftigheid zonder zin

Een inzender is gewend brieven aan personen zonder titel te adresseren: Aan den Weledelgeboren Heer of Aan den Weledelen Heer of Aan den Heer.

Zijn chef heeft hem er op gewezen dat dat fout is. Volgens den chef moet men schrijven: Aan den Weledelgeboren Heer de Heer, Aan den Weledelen Heer, de Heer (waarom d e n Weledelgeboren Heer d e Heer ontgaat ons te enen male).

Er zijn nog kringen, waarin men schrijft zoals de chef meent dat het moet.

Wij zien daarin niet anders dan een deftigheid zonder zin. (Li).

Ont- en ont-

Een lezer schrijft ons: In 'Onze Taal' van November lees ik met belangstelling de beschouwing over 'ont-'.

Naar ik meen, zijn er twee voorvoegsels van dien aard, van geheel dezelfde klank, maar geheel verschillende betekenis. Het ene heeft privatieve functie, als in ontkleden; het andere inchoatieve strekking, als in ontbloten. Alleen door dit verschil in het oog te houden kan men verklaren, dat ontkleden en ontbloten ongeveer dezelfde betekenis hebben.

Het inchoatieve ont- vindt men b.v. in ontsteken, transitief: een vreugdevuur, of intransitief: (in woede) ontbranden, ontbijten, ontvangen, ontstaan, ontvlammen, ontnuchteren (in de zin van: tot zich zelve komen; in de zin van zijn eerste maaltijd gebruiken, - in welke betekenis ik het zelf niet licht zou gebruiken - zou het privatieve functie hebben), ontspruiten, ontspringen (van een rivier).

Het privatieve ont- komt veel meer voor: ontmantelen, ontdoen, ontdekken, ontluizen, onthoofden, e.t.q. Dit ont- is, meen ik, nog productief; men kan de taal met nieuwe vormingen van dien aard verrijken, wanneer men enige fantasie heeft en taalgevoel.

Ik meen dus niet, dat men met contaminatie te doen heeft: het zijn twee in dezen verschillende voorvoegsels.

Terwijl ik dit schrijf, beden ik, dat er waarschijnlijk nog een derde 'ont-' moet worden onderscheiden, n.l. dat in ontlopen, ontduiken, ontspringen (transitief: den dans), ontkomen. Men zou de strekking van dit derde 'ont-' wellicht het best kunnen aanduiden als frustratief; dit derde ont- lijkt mij nauwer verwant aan het privatieve, dan aan het inchoatieve.

- Het onscheidbaar voorvoegsel o n t - verdient inderdaad alle aandacht.

Behalve de drie betekenissen van het onscheidbare voorvoegsel ont-, door den lezer genoemd, zijn er nog meer. Het merkwaardige is dat o n t - en o n t - o.a. geheel tegengestelde betekenissen uitdrukken: nadering en verwijdering.

In het Woordenboek der Nederlandse Taal vinden wij wat betreft o n t - een zeer gedocumenteerde uiteenzetting, waarnaar de lezer zij verwezen. Het zou te veel plaatsruimte nemen die gehele uiteenzetting hier op te nemen. Volstaan wij met beknopte opsomming van Van Dale weer te geven.

Ont- onscheidbaar voorvoegsel waarmee werkwoorden worden gevormd. Het betekent: 1. een nadering, b.v. in ontbieden; - 2. een verwijdering, b.v. in ontlopen; - 3. een scheiding b.v. in ontbinden, ontleiden; - 4. het tegenovergestelde van hetgeen het grondwoord uitdrukt, b.v. in ontladen, ontdekken; - 5. ontneming of verlies, b.v. in onteigenen, ontheiligen; - 6. het begin van een handeling, b.v. in ontbijten, ontbranden. Het door den inzender genoemde woord o n t n u c h t e r e n is wel bijzonder merkwaardig, want in de twee betekenissen van dat woord heeft het voorvoegsel o n t een geheel tegengestelde betekenis. De ene betekenis is: des

ochtends voor het eerst iets gebruiken. (In deze betekenis wordt in afwijking van inzenders mening het woord vaak gebruikt). Hier dus de nuchterheid wegnemen. De andere betekenis is: van dronkenschap of bedwelming bevrijden. Dus precies het omgekeerde: de nuchterheid herkrijgen.

Tegenover *ontblooten* staan wij met open ogen te kijken zonder met het blote oog iets te zien. Het Woordenboek der Nederlandse Taal zegt hiervan:

‘Enkele ww. met *ont-* kunnen niet in een der bovengenoemde klassen worden gerangschikt. Eenige daarvan zijn navolgingen van vreemde woorden, b.v. met lat. *de*, fr. *dé-*, waarbij de betekenis ook in de vreemde taal niet volkomen duidelijk meer is (vgl. b.v. *ontblooten*, of waarbij het ww. dat als grondwoord moet worden aangenomen, in het Nederlandsch niet bestaat, althans niet in de vereischte opvatting (vefg. b.v. *ontcijferen*)’.

Niet op het eerste gezicht in een klasse in te delen woorden zijn *ontmoeten* en *ontvangen*. Volgens het Woordenboek der Nederlandse Taal komt ontmoeten van ontgemoeten, waarbij *ont-* het naderingsbegrip aangeeft. Gemoeten had al dezelfde betekenis als ons ontmoeten.

Evenzo *ontvangen* in den zin van nadering van *vangen*.

Het is nu eenmaal niet zo gemakkelijk de herkomst van alle woorden sinds Adam volstrekt authentiek vast te stellen. (Li).

Krantentaal

‘De geschiedenis van de Ronde Luterse Kerk is een veelbewogene en node wordt de verleiding weerstaan, daaruit een en ander te verhalen.’ Je moet toch een krantenman zijn om zoo'n gewrongen zin neer te schrijven. ‘Is een veelbewogene’; ‘node wordt de verleiding weerstaan’; een gewoon mensch krijgt het toch niet in zijn hoofd zoiets te componeeren!

Wand

- Een lid waarschuwt tegen het bezigen van 'wand' waar men m u u r bedoelt. Een 'Wandmalerei' is in het Nederlandsch een 'm u u r schildering'.

Land en volk

Van enkele Europeesche landen is de naam gelijk aan den meervoudsvorm van de bewoners (Zweden, Polen, Pruisen, Saksen, Beieren, Hessen). Is dit een taalkundig toeval, of heeft men hier te doen met een wezenlijke identiteit?

Ku.

- Wanneer wij zeggen dat de naam van een land gelijk is aan den meervoudsvorm van dien der bewoners, dan geven wij te kennen dat die bewoners hun naam droegen vóór het land benoemd werd. Zou het niet zoo zijn dat de aanduiding 'Zweed' ontstaan is uit 'Zweden', 'Pool' uit 'Polen'? 'Lapland', inderdaad, dat zal zijn het land der 'Lappen'.

Opper

Zou 'opper' er niet in kunnen komen? Zo wordt meen ik ook een opperwachtmeester aangesproken.

Fo.

Anglicismen

Starten is zóó populair geworden, dat het gebruikt wordt alsof wij geen woord zouden bezitten dat uitdrukt het aanvangen, het vertrekken, het afreizen, wegvaren enz.

Dito dito cancellen voor doen vervallen, overlappen voor over elkander vallen. En, het erge is, dat het hier heelemaal geen woorden betreft welke wij wel uit een vreemde taal moeten overnemen, omdat de begrippen welke zij uitdrukken hun intrede gedaan hebben tegelijk met nieuwe ons te voren onbekende begrippen.

Me.

Scherts-

Een inzender vestigt de aandacht op de in den laatsten tijd veelvuldig voorkomende samenstellingen met scherts- als eerste lid; b.v. een scherts-straat, scherts-opstel, scherts-reportage. Inz. vraagt welke betekenis het woord heeft in dergelijke verbindingen.

Het schijnt te moeten betekenen: nu ja, een opstel, een reportage, maar het is er dan ook een naar. Als meisjes soldaatje willen spelen en toetreden tot een militair corps, maar geen notie hebben van de plichten die nu op haar komen te rusten, er een 'lolletje' van maken, dan maken zij al spoedig van dat militaire onderdeel een 'scherts-corps'. De uitdrukking kan vergoelijkend gebezigd worden - 'de schapen weten niet beter' -, maar zij kan ook het karakter dragen van scherpe afkeuring. Een scherts-corps, een aanfluiting, een bespotting.

De uitdrukking kan ons niet bekoren; wij moesten deze samenstellingen met scherts- maar aan de Duitschers overlaten. Ons 'scherts' is er te goed voor.

Verwaarlozing.

(E) Ik vind - en wie ogen heeft om te zien, komt dergelijke gevallen om de haverklap tegen - een boek aangekondigd, waaromtrent gezegd wordt dat de gebeurtenissen zich afspelen te midden van 'de militairen, die wellicht de meest aangrijpende episode van de geschiedenis d e r l a a t s t e oorlog hebben medegemaakt.'

Het gebruik van de buigings-'n' is facultatief. Ik mag dus schrijven: 'van de oorlog'. Nu schijnen echter vele mensen te menen dat men ook mag schrijven: 'der oorlog'. Dit nu lijkt mij beslist onjuist. Op die wijze wordt het geslacht van het woord niet verwaarloosd, maar geschonden. Men zou met even veel (lees: even weinig) recht kunnen gewagen van: 'de betrekking der man', 'de horens der stier', ja sterker nog: 'de kinderen des vrouws' en: 'de geuren des lelies'. Heb ik gelijk? (En of! Red.).

Of dergelijke

'Wij hebben hier op het kantoor een dispuut', schrijft een lezer, 'of we in de zin: "Niemand anders, geen vrienden, bekenden of dergelijke", dergelijke mét of zonder "n" behoren te schrijven en ik zou het op prijs stellen Uw oordeel hierover te vernemen. De zaak is natuurlijk vrij onbelangrijk; naar mijn oordeel is de n niet noodzakelijk, omdat "dergelijke" hier bijvoegelijk of zelfstandig kan zijn, maar ik hoop dat U deze vraag wilt beantwoorden, omdat ik gaarne de liefde voor onze taal en het goede gebruik daarvan in mijn omgeving wil aanwakkeren, en wat is daartoe beter dan belangstelling?' Zoo is het. En wij zijn het met den inzender eens, dat de n niet geschreven behoeft te worden, omdat het woord 'dergelijke' bijvoegelijk gebruikt wordt en in gedachten gelezen moet worden 'en dergelijke mensen', of personen, zoo gij wilt.

Bronnen

Een zeer gewaardeerd medewerker schrijft: 'het was tot dusver geen gewoonte bij het signaleeren' (aanwijzen, uitduiden) 'van fouten den zondaar met naam en toenaam aan de kaak te stellen'. Dat is waar. Welk bezwaar is er tegen? Als iemand persoonlijk werd aangewezen, zou dat een onaangename indruk kunnen maken. Iemand zou zich daardoor gekwetst kunnen voelen, persoonlijk. Een krant, of een tijdschrift, kan echter wel als bron genoemd worden, gelooven wij. In alle kranten en in de meeste tijdschriften wordt gezondigd. Zij zijn gewend op de vingers getikt te worden. Zij verdragen het gemakkelijk, want zij doen zelf niet anders. Zij worden er ook niet boos om. Ik heb het tenminste nog nooit gemerkt. Zij worden wèl geprikkeld beter op te letten. En dat is immers het doel, waarnaar wij streven? (hl)

Fief en fit

‘... fief en fit en tot het verzetten van bergen in staat,...’

EI.

Koppen

Onlangs las ik in een krant een artikel met het opschrift: Adm. Helfrich neemt afscheid der vloot, een ander onder den kop: Summer Welles gekneet in de diplomatie.

Me.

U vraagt en wij.....

zullen in deze rubriek in enkele woorden of zinnen antwoorden op vragen, welke geen uitgebreide behandeling behoeven. Wij zullen dezen korten vorm van beantwoording ook gebruiken, om te trachten door een grooten achterstand in de briefwisseling heen te komen. Eén lezer schreef ons, dat hij in Augustus 1948 eenige vragen had gesteld, welke onbeantwoord waren gebleven. ‘Laat het nu maar’, besloot hij vriendelijk. Neen, wij laten het niet; als wij de vragen tegenkomen, zullen wij deze beantwoorden. Weet men echter wel, dat wij al bijna zesduizend lezers(essen) hebben? Nu schrijven zij gelukkig niet allen aan Onze Taal, maar velen wel, en dat kost tijd. Op het geduld van het schrijvend gedeelte willen wij dus een beroep doen. Op bijdragen, welke klaar zijn voor de pers, zijn wij dol; op vragen ook, maar deze zullen niet altijd uitvoerig kunnen worden behandeld. Wij werken eerst maar eens in telegram-stijl een ouden voorraad af.

‘Het’ in de schrijftaal af te korten tot ‘t’ is een popularisering, een wetenschappelijken kring onwaardig. □ A.h.w., n.m.m., t.a.p. zijn niet zulke raadselachtige afkortingen. Zij zijn niet altijd te vermijden, maar wel leelijk. □ ‘Verstaan’ mag nooit in de betekenis van ‘begrijpen’ gebruikt worden. Het is een akelig germanisme. □ Een daad ‘verrichten’ is mooier dan ‘een daad stellen’, maar als het in een godsdienstigen kring wordt gebruikt, wordt met ‘een daad stellen’ toch iets anders uitgedrukt dan met ‘een daad verrichten’. Voelt U het? Een d a a d wordt gevraagd, tout court.... De zin moet niet luiden: ‘U moet een daad stellen’ (verrichten zou hier even misplaatst zijn), maar ‘wij vragen U: een daad!’ Wij vinden ‘om reden’ ook onbeschaafd, ‘omdat’ goed. □ Wanneer wij duidelijk te doen hebben met een tweeden naamvalsvorm in verbindingen, mag de s niet weggelaten worden. Dus: gezagsdrager en volksplanting met een s. □ Deelname is vreeselijk, deelneming goed. □ Waarom is ‘geldopneming’ niet goed? Als wij tien jaren dit woord gebruiken inplaats van geldopname, dan weten wij niet beter, want.... gewoonte, ja, gewoonte, is een tweede natuur, zegt een kampliedje, en een slechte gewoonte, op welk gebied ook, schiet nog dieper wortel. □ ‘Zorg beteekent in onze taal nog iets anders dan ongerustheid’, schrijft een lezer. ‘Medische verzorging, maar ziekenzorg, zooals wij ook kennen armenzorg’. Accoord. □ ‘Snelkokende havermout’ is inderdaad nonsens. De havermout is, in kokende melk gedaan, snel gaar, maar of de fabrikant aan snel gaarkokende havermout zal wennen? □ ‘U bent’ is een volkomen toelaatbare vorm in onze taal en niet te vergelijken met het onbeschaafde en ontoelaatbare ‘bennen wij’. Waar men den stijven tweeden persoon meervoud ‘gij zijt’ in de spreektaal wil vermijden (in de schrijftaal doet hij het nog altijd goed) en in den tweeden persoon enkelvoud het gemeenzame jij niet gebruiken wil of mag, is ‘U bent’ een algemeen gangbare tusschenvorm - en zeker niet onbeschaafd. □ ‘In de slagerij ontbreken de (volgt een

opsomming van apparaten) n a t u r l i j k n i e t'. Een lezer vindt deze woorden aan het slot van den zin storend. Zij kunnen (als er zoovéél apparaten worden opgesomd) inderdaad beter onmiddellijk achter het werkwoord geplaatst worden. □ Een minister kan een ambtenaar beter 'plaatsen' dan 'détacheeren' bij een anderen dienst. Een minister moet het voorbeeld geven in het gebruik van Nederlandsche taal. □ Aan een Belgischen vriend (sub speciae benelucis): in 'komen' wordt de oo van 'boom' gehoord. Het is fout 'kom(m)en' te zeggen, in plaats van 'koomen', maar wij willen onzen vriend wel een geheimpje verklappen: kommen wordt niet alleen in Vlaanderen gezegd, maar ook (en bij voorkeur) in beschaafde Nederlandsche families, wier leden dubbele namen dragen.... Ssssttt! □ In 'grove' hoort men dezelfde o als in 'loven', maarrrr.... hier in het Noorden hoort gij ook wel eens 'groffe' zeggen. Het is echter niet beschaafd. 'Groove' klinkt juist zoo mooi. □ Een onderofficier, die gedemobiliseerd werd, schreef ons uit Padang: ik ben nog niet gedemobiliseerd, maar demobiliseerend, want daar doen wij vier à zes weken over, al ben ik in het vaderland teruggekeerd. Jawel, maar de s t a a t demobiliseert U, en U w o r d t gedemobiliseerd. Is het duidelijk? □ 'Heel geen bezwaar' is inderdaad leelijk, 'in het geheel geen' of 'heelemaal geen' beter. Peccavimus. □ En dat andere was ook niet fraai. 'Naar analogie van' was voldoende; 'in nauwe aansluiting bij' was overtoellig en leelijk. Tja! ook het beste paard.... (wij waren het zelf niet overigens; daarom mogen wij dit wèl zeggen). □ Hoofdletters worden in de Nederlandsche taal alleen bij het begin van een zin en bij eigennamen gebruikt. Als dus een slotzin van een brief (door de samenstelling van dien zin) met een komma eindigt, dan 'hoogachtend', anders 'Hoogachtend'. Dat wist U toch wel! □ Accoord, 'een buitengewoon staatsraad' is goed, want 'een buitengewone staatsraad' zou een andere beteekenis krijgen. □ Geüniformeerde politie is politie, die uniform gemaakt is (wat niet kan) en geuniformde politie is 'klabakken in uniform' (pardon). □ Neen, Hugo de Grootstraat en niet Hugo-de-Grootstraat. Waarom een verbindingsstreepje? □ Marie's hoed, of de hoed van Marie, dat is beter omschreven in den tweeden naamval; soms een apostrophe. □ 'Om des lieven vredes wille' is het. □ En als U nu denkt, dat wij over Vol-O-Pep gaan schrijven, vergist U zich, hardnekkige voorbating, die gij zijt. U moet niet teveel vragen. □ 'Op zich' is een Kultur-product, 'op zichzelf' Nederlandsch. □ Die 'dan wel'-lusteling heeft ongelijk. 'Door middel van de postkoets, de (en niet per) trekschuit, of (en niet dan wel) een (en niet per) koerier'. Kunt U het volgen? □ En zoo is het ook: en (of) door de lucht, niet 'dan wel'. □ Als de inhoud van een bijzin aansluit bij de hoofdzin, en eigenlijk een deel daarvan is, moet U geen. plaatsen, maar een; □ Maar à propos: 'ondanks dat de inhoud aansluit' is vreeselijk; 'al sluit de inhoud aan'; 'niettegenstaande de inhoud aansluit'. □ 'Welk modern denkend mensch zou in den tijd, waarin wij nu leven, terug verlangen naar de onderwetsche postkoets of de trekschuit'? Niemand, maar deze zin wemelt van (woordovertoelligheden) overtoellige woorden. 'Welk mensch van dezen tijd zou terug verlangen naar de postkoets of de trekschuit?' is een zin, ontdaan van elke gezwollenheid, en in zijn eenvoud, niet minder van zeggingskracht. □ 'Een grootere ambtenaren-organisatie dan ons land ooit heeft gekend' is goed. □ En dat is dat; een volgende keer graven wij méér op uit den achterstand.

Betalingen

De penningmeester zal het op prijs stellen de bijdragen der leden over het lopende jaar, alsmede de abonnementsgelden der lezers, voor zover nog niet voldaan, thans te ontvangen op de postrekening van het Genootschap 'Onze Taal' te Amsterdam, No. 181661.

[Nummer 3]

Nog een naamgeving (Van een bijzondere medewerkster).

Niet alleen de stof, waarvan iets gemaakt is, ook andere opvallende eigenschappen kunnen zaken of personen aan hun naam helpen. Zoo noemen we iemand, die zich kenmerkt door zijn dwaze manier van optreden: een *d w a s* of een *g e k*. Andere voorbeelden zijn: een *v l a k*, het *w i l d*. Dat deze woorden allang zoo gebruikt worden, blijkt uit den onverbogen vorm van het oorspronkelijke bijvoegelijke naamwoord. Later bezigde men den verbogen vorm: een *z i e k e*, een *s c h o o n e*. Ook de verkleinende vorm komt voor: een *j o n g e t j e*, een *h a l f j e*, een *v u i l t j e*, een *b i t t e r t j e*, zelfs verdubbeling als in *t a a i - t a a i*, *b o n - b o n*.

Heel dikwijls treedt de kleur op den voorgrond: een *b l a n k e*, een *z w a r t e*; zoo is ook de vriend van de jeugd *B r u i n t j e* (beer) aan zijn naam gekomen; hij is zelfs een van de oudste voorbeelden, want in het middeleeuwsche dierenepos *De Vos Reinaerde* kwam hij al voor als die heer *B r u u n*. Ook *G r a u w t j e* is langer dan vandaag bekend; we vinden hem al als opschrift van een gedicht van Potgieter.

Ontelbare familienamen zijn op deze wijze ontstaan. Mocht er onder onze lezers iemand zijn, die *D e G r o o t* heet, dan kan hij, ook al is hij zelf misschien een *k l e i n e*, er wel zeker van zijn, dat de eerste van zijn voorouders, die met dezen naam genoemd werd, een *g r o o t e* geweest is. Andere voorbeelden zijn: *D e W i t*, *D e Z w a r t*, *G r o e n*, *B l a u w*, *D e L a n g e*, *D e R o n d e*, *K l e i n*. Ook de *B a k k e r s*, *M o l e n a a r s*, *S m i t t e n* en *S n i j d e r s* hebben hun naam aan een bepaald kenmerk, en wel het beroep, van eer hunner voorvaderen te danken.

Vervolgens kan de naamgeving berusten op een onderdeel van de voorstelling, een verschijnsel, dat met een geleerd woord *p a r s p r o t o t o* (het deel voor het geheel) genoemd wordt. Wanneer we aan tafel zitten, verzoeken we onzen buurman heel beleefd ons de *b o t e r* of de *s u i k e r* eens te willen aangeven. Wat zouden we echter vreemd opkijken, als hij met zijn vingers in de boter of suiker ging graaien! Want ofschoon hij dan zonder mankeeren aan ons verzoek zou voldoen, is dat toch onze bedoeling niet! Wij verwachten ons de *b o t e r v l o o t* of de *s u i k e r p o t* te zien aanreiken, en veronderstellen terecht, dat onze buurman dat wel zal begrijpen. Aan den anderen kant laat de gastheer op een gezellig partijtje de *f l e s c h* rondgaan, maar de gasten zouden het niet erg waardeeren, als het een leege flesch was! Zij lusten wel een *g l a a s j e*.

Dan is daar die aardige uitdrukking: een vloot van zooveel *z e i l e n*; als wij even nadenken, zien wij haar als het ware ontstaan. Wij zien in Scheveningen de visschersvloot uitgeilen en wij denken: hoeveel schepen zullen het zijn? Wat ligt dan meer voor de hand dan dat wij de zeilen gaan tellen? En vroeger bestonden ook de koopvaardijvloot en de oorlogsvloot uit zeilschepen.

In: vele *h a n d e n* maken licht werk, zijn *b r o o d* verdienen e.d. hebben we hetzelfde verschijnsel: men verdient niet alleen zijn brood, maar zijn heele levensonderhoud. Zelfs personen moeten aan de *p a r s - p r o - t o t o*-benaming gelooven, al is dat gewoonlijk niet erg vleiend voor hen. Heeft iemand een vreemdsoortige neus, bril of hoed, dan kan het hem gemakkelijk overkomen, dat straatjongens hem naropen: *h é*, neus! of

hoed! En iemand, die pas komt kijken, mag nog niet meepraten, hij is nog maar een broekje! Ook samenstellingen als krullebol, lekkerbek, melkmuil, domkop, roodhuid, witkiel zijn zoo te verklaren. Op deze wijze zijn diernamen dikwijls ontstaan: roodborstje, kwikstaartje, langoor, allemaal namen, die eigenlijk maar een deel van het geheel aanduiden. Zoo werden vroeger de huizen naar hun uithangborden genoemd: de Kroon, het Gouden Hoofd, ja zelfs de bewoners ontleenden hun naam daaraan, b.v. Spieghele. Nog andere voorbeelden van de pars pro toto leveren onze oude muntnamen als een gouden rijder, een kruis, nu nog een pop, genoemd naar het kenmerkende stempel.

En nu moeten we in verband met de naamgeving nog even een kijkje nemen op het gebied van klanknabootsing en klanksymboliek. Het begint met nabootsingen van diergeluiden e.d.: miauw, kukeleku, tik-tak; maar al spoedig gaan ze dienen ter aanduiding van het dier of de zaak zelf, vooral in de kindertaal: waf-waf is het hondje, tik-tak is de klok of Vaders horloge. Maar ook groote menschen doen er lustig aan mee: wie kent niet de koe koe k? Of ons huisvogeltje de (kanarie) piet? En het blijft niet bij zelfstandige naamwoorden, denk maar eens aan de werkwoorden: miauwen, roekoënen, tjilpen. Niet alleen diergeluiden, ook andere geluiden worden nagebootst: een dichtslaande deur zegt: pang! een geweer: pief, paf, poef! een vallende steen: plof! een afgetrokken kurk: floep! En hierbij behooren dan weer werkwoorden als ploffen, paffen, floepen, plompen. Een heel sterk sprekende nabootsing is sissen: de boter sist in de pan. Soms zit de klanksymboliek alleen in de begin- of slotklanken, b.v. patsen. Ook een aardig woord is: mummelen. Als het erg warm is, zeggen we: pff!! We zitten dan te puffen!

Voor de dichters en prozakunstenaren sedert 1880 waren vindingrijk op dit gebied. Zoo spreekt Van Deijssel over: het gerikketik van het eetgerei; bij Nelscher lezen wij: met een roetsj schoven de gordijnen over de ijzeren roe; bij Robbers: de pendule sloeg twaalf helle tinjes; en bij Anton Coolen: de rietvorsch kikkerde met lange halen. Maar ook oudere schrijvers waren niet afkeerig van dit middel van woordvorming. Zoo vinden we bij Ten Kate: de moker rinkinkt; bij Wolff en Deken: hij hoort een liertinkinken. Vooral Cremer maakte er veel gebruik van: geklipklep, geklawetter, rikkelen, zwabbelen. Ja, ook onze groote Vondel liet den ezel giegaeghen en den wildzang tierelieren.

Zoo zijn in alle tijden en niet het minst door toedoen van onze groote woordkunstenaren namen van zaken en werkingen ontstaan uit klanknabootsing en klanksymboliek.

Onzes inziens

Een lezer heeft aanmerking gekregen op zijn gebruik van dezen term: 'ons inziens' moest het zijn. En onze lezer roept nu onze hulp in.

Wel, wij weten niet wat men tegen den term kan inbrengen; een absolute genitief, zoals wij er zovele hebben. Onzes inziens, naar ons gevoelen, volgens onze mening, gelijk wij het beschouwen, opvatten. 'Onzes af te keuren om die sisklanken'? Wij hebben reeds uiteengezet dat welluidendheid een te subjectief criterium is om te kunnen dienen bij de beantwoording van de vraag of een vorming in het Nederlands goed mag heten. Sisklanken! En woorden als 'associaties' dan?

Te vereenigen

Minister Jonkman verdedigde het beleid van Linggadjati in de Kamer en zei daarbij: '... die Indonesiërs, die... liefde tot eigen land en trouw aan de Kroon, Indonesisch en Nederlandsch nationalisme niet als tegenstellingen hebben beschouwd, maar die als vereenigbare en te vereenigen grootheden hebben gehuldigd'. Z. Exc. beseft blijkbaar niet, dat 'vereinigbaar' en 'te vereenigen' hetzelfde beteekent. Vermoedelijk meent hij dat 'te vereenigen' beteekent 'die vereenigd moeten worden', doch dat is klinkklaar Duitsch.

De.

De uitspraak dat 'te + infinitief' in de beteekenis van: moet, dient, dus als imperatief, 'klinkklaar Duitsch' is, zouden wij niet gaarne voor onze rekening nemen. Men heeft eens aanmerking gemaakt op de uitdrukking: de handteekening is te stellen; de zaak is toen voor den Raad geweest en het laatste woord heeft tegenkanting ondervonden, (een handteekening wordt gezet, geplaatst; niet 'gesteld'), maar de vorm 'is te' is ongehinderd gepasseerd.

Oleander.

Wij hebben gezien hoe de abrikoos aan haar naam is gekomen: lat. praecox, gri. praikókkia, praikókkion, arab. barkôk, berkôk, al-berkòk enz. De oleander - de rhododendron der Grieken (rhodon, roos; dendron, boom) - heette bij de Romaansche volken, ter aanduiding der laurierachtige bladen, laurodendrum of lauridendrum. Door samentrekking ontstonden vormen als: lauriendrum en lorandrum, waaruit lauriendre, loreandre, of beter, daar men de 1 voor het lidwoord aanzag: l'auriendre, l'oriendre, l'oréandre, en uit dit laatste woord - door het verschijnsel dat van twee r's, in één woord voorkomende, de eene in 1 overgaat - ontstond l'oléandre. Ons oleander.

U vraagt en wij....

zullen trachten een goed antwoord te geven, maar het zal niet gemakkelijk zijn, daarin altijd te slagen. Ook wij zullen ons wel eens vergissen, of van meening durven verschillen. Zelfs de geleerden zijn het vaak oneens. Hoeveel meer lopen de leeken de kans? De redactie heeft geen wetgevende bevoegdheid, gelijk sommigen schijnen te denken. De taal kent geen wetten (sub specie aeternitatis). Het volk regeert. De geleerde registreert, legt de taal vast voor een tijdperk, en licht haar toe. De leek leert (al doende). En wij antwoorden dus:

Indien de laatste letter van een afkorting de laatste letter van het afgekorte woord is, mag achter de afkorting géén punt staan, want de punt heeft de functie van het afbreken van het woord. □ Is het niet duidelijk? Dan moet u het nog even rustig overlezen. □ Derhalve b.v. met twee punten, maar mr, dr en ir zonder punt. Prof. weer wel, jhr zonder. □ U zult er nog wel aan moeten wennen, net als wij! □ 'Onder de oogen zien' is het, niet 'onder oogen zien'. Men heeft wel tijd om 'de' er tusschen te schrijven, maar men doet het meestal niet meer. Luiheid? Neen, oppervlakkigheid waarschijnlijk. □ Maar: wakker porren, aldoor, want anders lezen we spoedig 'onder oog brengen', 'op plaats rust', en meer van die half ingeslikte uitdrukkingen. □ Waar het woord 'advocaat' vandaan komt? Neen, wel dat bedoelt een rechtsgeleerde raadsman, maar een 'advocatenborrel'. Weet iemand het? Wij niet, maar wel hebben wij bezwaar tegen het woord 'advocatenborrel' (al vermeldt het WNT het), want een advocaatje is een (overigens heel lekker) damesdrankje, geen borrel (volgens de begrippen des mans, die wat straffers de voorkeur geeft). Ja, en waar komt het woord 'borrel' nu weer vandaan? □ Advocatenborrel wordt aaneen geschreven, zonder. □ Een vertrouwelijke mededeeling van onzen medewerker El. (hier hoort wel een punt, want de laatste letter van deze afkorting is niet de laatste letter van de afkorting), een vertrouwelijke mededeeling dus: een departement schreef in een brief 'schending d e r geheimhoudingsplicht' Ha, ha! □ El. heeft gelijk. Waar gaan wij heen? Als de overheid zoo voorgaat? □ 'Saamspreking'? Hm! Het klinkt ons wat rhetorisch, dichtertlijk, al te letterkundig in de ooren (stel u voor: in ooren!). En vooral wanneer het om een onderhoud tusschen slechts twee personen gaat, kunnen wij beter 'bespreking' gebruiken, tenminste in de gewone spreek- of schrijftaal. □ Wij hebben wel eens een 'saamspreking' gehad, maarre... toen waren wij nog wel heel erg jong... □ Me's opmerking over de schrijfwijze Cairo zonder deelteken op de i, ontmoet tegenstand. Da. schrijft ons, dat het deelteken in het Zuid-Afrikaansch wordt gebruikt, zooals het officieel ook in het Nederlandsch moet. De Arabische schrijfwijze El-Qahira, waarbij de h duidelijk een scheiding in lettergrepen aangeeft (El-Qa-hi-ra), is een beter uitgangspunt dan het Engelsche Cairo, aldus Da. □ Waarvan acte. □ Overigens is dit geen kibbelhoekje. □ Het is niet 'Mijne Heeren', maar 'Mijne heeren' en niet 'aan Mijnheer Taalman', maar 'aan den heer Taalman' (zoo heeten we overigens heelemaal niet). □ Het is ook niet 'aan het Bestuur van een Ambachtsschool', maar 'aan het bestuur van een ambachtsschool' (i n een zin tenminste) □ Het is weer wel 'Aan het Bestuur van de Ambachtsschool' (in een adres), want dan hebben we met een eigennaam te doen, h e t Bestuur van d e Ambachtsschool' te... □ Kort gezegd: weg met de hoofdletters, behalve bij het begin van een zin en in eigennamen. Anders gaan we den Duitschen weg op. □ Zeker, wand beteekent natuurlijk ook in onze taal muur, maar wij moeten niet, op straffe van verduitsching, schrijven wandschildering, doch muurschildering. □ En hier komt, in ons taalgevoel, het fijne onderscheid tusschen wand en muur in de Nederlandsche taal tot uiting, want een muur is een onbedekte... wand. Wij spreken van de muren

in groote gebouwen, of van de muren, aan den buitenkant ook van kleine huizen, maar van de wanden in onze kamer, behangen met schilderijen. □ Nu ja, als u die (nog) hebt! □ Ja zeker, gezaghebber en gezagvoerder, maar gezagsdrager en volksplanting. Dus niet a l t i j d een s? Zou die wegvallen, als de eerste letter van het tweede woord in de verbinding zacht klinkt, zooals h en v, in tegenstelling met de hard klinkende d en p in de andere verbindingen. □ O, taal! Hoeveel raadselen verbergt gij. O, volk, hoe bemint gij het, raadselen te scheppen! □ Op het taal g e v o e l komt het aan. Dat kan in elk mensch ontwikkeld worden. Kinderen verbazen ons vaak door hun (nog onbedorven, volkomen natuurlijk ontwikkeld) taalgevoel. Wij zullen daarvan later eens voorbeelden geven. □ Ja, die kranten... durend i.p.v. voortdurend, dictatorisch i.p.v. dictatoriaal, doorgang i.p.v. voortgang vinden... une mer à boire. □ Overigens zijn 'voortgang vinden' en 'plaats hebben' vreeselijke vervangingen. A l l e s 'heeft tegenwoordig plaats': een teraardebestelling, een feest, een onthulling, een opening... Waarom niet: het standbeeld zal worden onthuld; de spoorwegbrug zal worden geopend; het stoffelijk overschot zal worden teraardebesteld; het feest zal worden gehouden?? Neen! Alles 'heeft plaats', alles! □ Als u een 'plaatshebberig heer' tegenkomt in een krant, schrijft dan (vriendelijk) aan den hoofdopsteller (ach, wij zijn, eerlijk gezegd, al te veel gewend aan den hoofdredacteur). □ 'Verstaan' géén akelig germanisme? De gustibus non est disputandum. In alle woordenboeken wordt het 'geregistreerd' als gebruikelijk, in den zin van begrijpen, maar ons taalgevoel verzet zich n u tegen dat gebruik in d i e n zin. □ Als ik zeg 'ik versta u niet?', wat bedoel ik dan? 'Ik hoor niet wat u zegt'. En als ik zeg 'ik begrijp u niet?', wat bedoel ik dan? 'Ik versta wel wat u zegt, maar ik kan den zin van uw woorden niet vatten'. Als wij het goede Nederlandsche woord 'begrijpen' kunnen gebruiken (apprehendere intellectu, apprehendere animo), dan moeten wij niet 'verstaan' zeggen. (Hierover zullen we nog veel over te hooren krijgen!) □ Herinnert u zich nog, dat in den bezettingstijd de mannen-met-de-zware-laarzen met een bijzonderen nadruk vroegen: 'Verstehen Sie?' Ja, verstaan, d a t deden we het wel, maar... we begrepen het niet. □ Ja, wij kennen ook een andere beteekenis van tassen, maar dat blijft onder ons. □ 'De woorden aangewind en afgewind zijn op het eiland Voorne en Putten algemeen gebruikelijk', schrijft een lezer, die (door de griep bedlegerig geworden) tijd vond... O.T. te lezen. Ook doen, als u weer beter bent! □ Waarom niet 'nieuwkomer'? Wij voelen het (nog) niet. □ 'Rente is de vergoeding voor het leenen van geld, maar als die rente achteraf betaald wordt, dan spreekt men van interest', schrijft dezelfde lezer. Zeker een bankier (gironummer O.T. 18.16.61). □ 'Aan den heer die-en-die hebben wij "toentertijd" een machine geleverd en die is nu stuk' (ook niet leuk, maar daarom gaat het niet, wel om 'toentertijd'). Wij gevoelen meer voor 'indertijd' of 'destijds'. Wij zouden 'toentertijd' alleen gebruiken, na een voorafgaande uiteenzetting, waarop 'toentertijd' kon terugslaan. 'Indertijd' hebben wij een machine geleverd, d.w.z. in dien tijd, een poos geleden, (toen wij ook al die andere machines verkochten, wat in dit geval zoo is). Juist omdat 'toentertijd' op een b e p a l d e n tijd in het verleden sloeg, dient een verhaal vooraf te gaan, waar wij het samen over hebben gehad. □ Ha, ha! Wij hebben 'apparaten' geschreven, in het vorig nummer en wij bedoelden 'toestellen, machines, instrumenten, gereedschap', legt een lezer ons uit, maar geen 'Apparate'. Ha, ha, hij heeft gelijk. □ Hameren maar, stevig. En dan samen eens lachen. □ Een lezer vreest, dat vele Nederlanders de 'u' in de Maleische spelling niet als een 'oe', maar als een 'uu' zullen uitspreken, b.v. Smeer u, als ze smeru bedoelen. Ja, vele Nederlanders spreken ook van de 'swaontjes', als ze die witte zwanen in het Vondelpark bedoelen. Denkt u, dat de geleerde heeren in Batavia zich daardoor zullen laten weerhouden de schrijfwijze van de Maleische taal te veranderen? □ Deze lezer schreef 'Aan de redactie in het Haagje vol ivoren torens en houten hammen' (zeker een Amsterdammer). Kom, kom, het valt mee.

Tempora mutantur (et nos, Hagenos, in illis). Komt u maar eens kijken: Parkstraat
32. □ Volkomen kan niet in de plaats van volledig gebruikt

worden: een volledige uitzet, dat is een uitzet, waarin geen stuk ontbreekt (in betrekkelijken zin natuurlijk, want het is maar de vraag, van hoeveel stuks men uitgaat). Hier kan niet van een volkomen uitzet gesproken worden. □ Het is eigenlijk aspirant (-inspecteur b.v.) maar in sportkringen komen zoowel oefenmeesters als leerlingen en bestuursleden hoe langer hoe meer tot het weglaten van de d. 'De aspirantjes' hoort men zeggen. Men bedoelt dan de leerlingen. □ Tornooi, geen tour- of (nog minder) toernooi, □ 'U bent'... maakte velen schichtig. Ten onrechte. Wat wij (thans) schreven, was (letterlijk) het oordeel van Neêrlands eerste deskundige vrouw op taalgebied. U wilt een uitvoeriger toelichting? Waarom? Wij zouden... Leiden in last brengen, want zij heeft het zeer druk, met de verzorging der Nederlandsche taal. En u bent... (tevreden?). □ 'U bent' past wel meer in de spreektaal, minder in de schrijftaal, behalve in een wat vlotte... □ Bedenkt steeds: de taal leeft! □ De taal ligt niet in eeuwige kluisters. □ De taal groeit en ontwikkelt zich en verandert vaak. □ Waarom 'welke' en niet 'die'? Gebruikt u gerust 'die' als betrekkelijk voornaamwoord ook voor zaken. Het wil ons niet gemakkelijk uit de pen, alhoewel wij niet bevreesd zijn, zekere vlotheid van stijl en woord te volgen. Als u echter dit onderscheid van het gebruik van het betrekkelijk voornaamwoord 'die' voor personen en 'welke' voor zaken niet meer wenscht te handhaven (in het geschreven woord) dan is het gevolg gemakkelijk, dat geen enkel onderscheid meer wordt gemaakt. In het 'Samengesteld Evangelie' schrijven de vertalers telkens over 'personen, welke' en dat is toch wel heel leelijk. □ Bedankt overigens voor uw vriendelijke opmerkingen. □ Li. heeft ons een baal post bezorgd over zijn 'samenstellingen'. Wij hebben hem al die post maar toegestuurd, maar hij heeft nog geen tijd gehad een nieuw stuk te schrijven. Intusschen stroomt het 'kokhalzen, schuddebuiken, trekkebekken, trekkebenen' en nog veel meer samenstellingen. Alles ging naar Li. En nu maar even afwachten. □ Een ambtgenoot van Li. vindt ons niet aardig (zoo zijn er meer), omdat wij hebben verondersteld, dat de taal der notarissen nog niet zuiver genoeg zou zijn. □ Neen, wij hebben sinds lang geen notarieele acte meer gelezen, maar de voorzitter van de Broederschap heeft ons nog niet op de vingers getikt. Zou dus toch? □ Hun, die vereenvoudigingsaanvechtingen hebben in het Korte Voorhout (Kabinet van den Commissaris der Koningin) te 's-Gravenhage (maar mengt u er zich niet in, want de strijd woedt hevig), zij dit kordate antwoord gegeven: 'op marsch' met ch, want die schrijfwijze blijft behouden in vreemde woorden. □ Wie in 'marsch' een g hoort, is een Hagenaar, wie daarin alleen een s hoort, een Amsterdammer. □ Wij gevoelen alles voor een vervanging van Engelsche uitdrukkingen in het kaartspel... bruggen. Doet u eens een poging? Op het oogenblik zijn wij troefloos, omdat de eerekaarten verdeeld zijn over onze kleuren. □ Neen (mopperen wij in onszelf), bruggen klinkt niet mooi, maar de Engelschen gebruiken het toch ook (zegt Ha.) □ Het brugspel of het bruggespel? □ 'Heeft de schrijfwijze van Javaansche geografische namen (Surabaja, Bandung, Smeru) wel te maken met het Maleisch', vraagt een lezer. Jawel, heeft Mrs al in den eersten zin van zijn artikel geschreven, want men heeft 'de spelling van de overige talen aangepast'. □ De uitspraak van musici, technici is tegenwoordig musisie, technisie. □ Wij trachtten ons e r m e d e te troosten, niet hiermede. Beter: wij hebben ons trachten te troosten met de gedachte, dat... □ Waarom schrijven de kranten altijd over een 'recital'? Dit woord is de kranten binnengeloodst in de annonces. De redacties gebruiken het nu ook veel. Geheel onnoodig, want er zijn gelijkwaardige Nederlandsche uitdrukkingen genoeg. □ Staatslieden hebben een 'bespreking', niet een 'gesprek'. □ Een 'gesprek' is een onderhoud, dat slechts op algemeene, dagelijksche zaken betrekking hebben kan, en dus niet voor vermelding in de pers in aanmerking komt. □ Een 'bespreking' k a n

van beteekenis zijn, voor mededeeling in de pers geschikt. □ ‘Den heer Jansen en Zoon’? Of ‘De heeren Jansen en Zoon’? Ja, waarom zou de zoon geen heer zijn? Het is eigenlijk ‘de firma Jansen en Zoon’. □ Meneer De Booy, directeur van de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij (giro 26363) gaat (vriendelijk) tekeer tegen dat aardige stukje (niet van ons, maar van een medewerker, en daarom mogen we het aardig vinden) over een m.s.r.b. (een motorstrandreddingboot). Dat is - zegt hij - ‘een reddingboot, uitgerust met een motor, bestemd om van het strand af in zee te worden gebracht’. En hij vertelt er bij: ‘binnenkort hopen wij alle roei-reddingboten door motorreddingboten te hebben vervangen’, en dan kunnen we dus over reddingboten tout court schrijven. Maar, zegt de oolijkerd nog, ‘daarvoor moet ik geld hebben’ (giro 26363). □ U begrijpt hem zeker wel? □ Een museum kondigde een tentoonstelling aan: ‘openingstijden 10-17 uur’. Zeven uren nodig om een tentoonstelling te openen? □ Geopend van 10 tot 17 uur is beter. □ Niet ‘naar verluuid wordt’, maar ‘naar verluuid’, alhoewel dit nogal Duitsch klinkt. ‘Men zegt’ is Nederlandsch. □ ‘Staatsietrap’, ja, en niet ‘statietrap’. Net als ‘staatsiebed’ (nooit in gelegen). U? □ Is ‘fijnzinnig’ niet Nederlandsch geworden? ‘Fijn van geest’ is beter, maar dat kunnen we niet bijvoegelijk gebruiken. □ ‘Planning’ schiet wortel. Het is een anglicisme. Ontwerpen en begrooten zijn goed Nederlandsch. □ ‘De oorzaak van het ongeval achterhalen’ is niet goed, ‘vaststellen’ is beter. □ ‘Geen bewaakte stalling?’ Voor rijwielen? Dat zijn toch geen viervoeters, maar tweewielers? ‘Onbewaakte rijwielbergplaats’ - ziedaar. □ El. vond: ‘Schmidt had tegen Henneberke niet over geluk te klagen’. O, neen? ‘Misschien over ongeluk te juichen’? (Henneberke, een jeugdig schaker, heeft ons eens doen huilen, toen we in 18 zetten ‘ingemaakt’ werden). □ Ja, die schakers. ‘Wit geeft op’ schrijven ze altijd en dan denk je, dat wit (met permissie) vomeerde... Wit geeft het op, bedoelen ze dan. Misselijke lieden. □ ‘Gerak’ is eigenlijk ‘het noodige’ (voedsel, gerief, gemak, bijstand). Dus, in een puzzle, ‘wat iemand nodig heeft’, is het noodige ‘gerak’ - ja, dat kan dus wel. □ ‘De’ en ‘het’ schilderij, salon, deksel, fabriek, boord, raam, worden beiden gebezigd, al naar de landstreek, waar men woont. Hoe het moet? Ga tot de woordenboeken, gij luiaards. □ ‘Pup’ is een stom, nietszeggend woord. In Engeland is elke hond tot één jaar een ‘pup’. Met onze Nederlandsche woorden ‘nesthond’ en ‘jonge hond’ bedoelen wij een hondenboreling tot 8 weken en van 8 weken tot een jaar. Dat zegt Toepoel, P.M.C., en hij weet het. □ Van ‘de ooren spitsen’, wat prachtig Nederlandsch is, maken wij ‘de ooren stellen’. Foei! □ En dan verwachten onze honden tegenwoordig ‘puppies’, i.p.v. te jongen of te werpen. □ Allemaal volgens P.M.C., Laren. Heel, heel erg. □ ‘Ik heb deze trui laten verven’, zegt de huisvrouw, niet ‘laten kleuren’. □ ‘Kleuren is kleur geven’, verven (1) is een a n d e r e kleur geven, verven (2) is met een (beschermende) verflaag bedekken (zegt Wie.). □ Het ‘standaardiseeren’ en ‘vitaminiseeren’ (van melk) doet inderdaad denken aan het Engelsche standardize en vitaminize. Maar wat dan wel? Vitamineeren is niet gek, maar standaarddeeren? □ Ma. schrijft, dat (het Departement van) Economische Zaken ‘knelpunt’ gebruikt voor ‘bottleneck’. Heel aardig. Zeer te waardeeren, maar het bevredigt ons niet heelemaal. Even over denken. □ ‘Repatriëring’ is ingeburgerd. ‘repatriatie’ een verwrongen woord. □ Een Nederlandsch woord voor ‘concretiseeren’? Ja, wat drommel, ‘verwerklijken’? Neen, dat drukt niet uit wat met ‘concretiseeren’ wordt bedoeld. ‘Concretiseering van het Nederlandsche programma gewenscht’ (een kop in de N.R.C., die taalzuivering begeert als geen andere krant in Nederland). ‘Omlijning’? ‘Omschrijving’? Zoo nodig met het bv. nw. ‘nauwkeurige’ erbij? □ ‘Geconcretiseerd door de schaarschte aan kousen’, lezen we in een boek. Hier zou weer ‘bepaald’ gebruikt moeten worden. □ De stapel stukken heeft h e n bereikt, en is h u n gegeven. □ Honderde huizen, zonder n. □ Deze affiches (zegt u liever: aankondigingen) werden allen, niet alle, vervaardigd.

Ziezoo. Nu zijn wij nog niet op de helft gekomen van den berg brieven, die er nog lagen. Wij zullen de rest in de volgende nummers behandelen.

[Nummer 4]

Taaleigen hier en daar.

Wij drukken hier af een toespraak, onlangs door den hoogsten vertegenwoordiger van Nederland in Zuid-Afrika, Harer Majesteits gezant, den heer Jan van den Berg, gehouden voor den Zuid-Afrikaanschen Radio-Omroep. Wij zijn meneer Van den Berg dankbaar voor dit kloeke woord, dat allen Nederlanders geldt, waar zij ter wereld toeven. Het is ons uit het hart gegrepen.

Het is voor mij een groot genoegen om gevolg te geven aan het verzoek van de Suid-Afrikaanse Uitsaai-Korporasie om een keer de beurt te vervullen in haar programma in het Nederlands, dat eens in de veertien dagen wordt uitgezonden.

Wanneer ik dan vanavond echter iets over de Nederlandse taal zal gaan zeggen, dan doe ik dat niet als een deskundige. Het is een lekepraatje. Een degelijke studie van de Nederlandse taal heb ik nooit gemaakt. Daarvoor is het gebied van de taal veel te uitgestrekt en mijn tijd te beperkt. Wie, zoals de professoren in de Nederlandse taal, waarvan er ettelijke in de Unie van Zuid-Afrika vertoeven, het gebied van de taal tot zijn uiterste grenzen wil kennen, die dient er zijn gehele leven aan te wijden. Die professoren zijn onze deskundigen. In hun gezag moet een taal zijn steunpunten kunnen vinden.

Voor een liefhebber zoals ik, een amateur, is dat echter geen ontmoediging en bij gelegenheid mag ik mij graag in onze taal verdiepen en er bijzondere aandacht aan besteden. Elk volk dat zichzelf respecteert moet zijn taal eren en zijn taal in waarde houden. Zo dient elk rechtgeaard Nederlander eerbied en liefde voor zijn taal te hebben. Hoe staat het dan met de eerbied voor de zuiverheid van de Nederlandse taal? Is er een taal, waartegen meer wordt gezondigd dan onze Nederlandse taal en dat nog wel door de Nederlanders zelf? Hoeveel Nederlanders beseffen dat?

Beseffen de Nederlanders dat hun taal in Zuid-Afrika in een glazen huisje leeft, in een land, waar men voor het behoud van het Afrikaans een strijd heeft gevochten, zowel tegen het Nederlands als tegen het Engels? In die strijd heeft het Nederlands de nederlaag geleden. Dat was onvermijdelijk na de gebeurtenissen hier te lande in het begin van deze eeuw. De Nederlandse taal, die gedurende de vorige eeuw door de Afrikaners nog als hun cultuurtaal werd beschouwd, voldeed met al haar rijkdom aan literatuur, niet meer aan de eisen, welke de kentering aan het begin van deze eeuw aan haar stelde. Het Afrikaans moest zich van het Nederlands losscheuren wilde het als een zelfstandige taal blijven voortbestaan. Als het Afrikaans die strijd tegen de Nederlandse moedertaal niet had gewonnen, was er alle kans geweest, dat moeder en kind ten gronde waren gegaan. Moeder en kind zijn dus van elkaar gegaan, doch er is één ding waar Nederland voor moet oppassen, namelijk dat na de afscheiding het Afrikaans en het Nederlands niet met elkaar op gespannen voet gaan leven. Beide talen moeten tegen elkaar kunnen opzien en elkaars eerbied kunnen opwekken. Nederland kan het streven, dat hier te lande bestaat om voeling met Nederland, met de Neder-

landse taal en de Nederlandse gedachte te houden, aanwakkeren in de allereerste plaats door zelf eerbied voor zijn taal te tonen.

Doch wat zien wij in Nederland gebeuren? Een grove verwaarlozing van onze taal, een slordigheid in de hantering van het Nederlands, een klakkeloosheid in het overnemen van vreemde woorden, een grote mate van lauwheid in het verzet tegen de indringing van barbarismen - altemaal zonden tegen de gaafheid en zuiverheid van onze taal, die in kringen van hoog tot laag worden bedreven.

Gelukkig zijn er Nederlanders en ook Afrikaners wien dit treurige verschijnsel niet is ontgaan. Wie van ons kent niet het werk van 'Charivarius' in de Groene Amsterdammer, met zijn typerende rubrieken als: 'tante Betje leeft nog, de aaneenlijmsels, de verbandleer, de opwijsels, de toneelspelers, de tekenaar', welke het voor de lezer makkelijker maakten de zonden tegen zijn taal te herkennen. Wie kent niet de artikelen van Dr. Haje in dezelfde Groene Amsterdammer, die niet alleen de wonden in de Nederlandse taal aanwees, maar ook het middel tot herstel aangaf. Die artikelen van Dr. Haje zijn later in een bundel bijeengebracht onder de titel Taalschut en dit boek zou op alle scholen in Nederland moeten worden gebruikt, en niet alleen in de scholen, maar ook op de kantoren, de redactiebureaux van alle kranten en alle ministeries.

Ook na de dood van 'Charivarius' en Dr. Haje gaat de Groene Amsterdammer voort met aandacht te besteden aan onze taal. Ook andere bladen in Nederland houden zich daarmee bezig. Wie kent in Zuid-Afrika niet de Taalwacht van het Algemeen Nederlands Verbond, het verbond dat de stambelangen van het Nederlandse volk behartigt en waarvan ook een afdeling hier ter stede werkzaam is?

Waar ik vanavond speciaal de aandacht op wilde vestigen is het Genootschap 'Onze Taal', dat een orgaan uitgeeft, waarvan het eerste nummer in Maart 1932 is verschenen. Dit blad is gedurende de oorlog in Nederland steeds blijven verschijnen, hoewel artikel 2 van de statuten van het Genootschap luidt: 'De vereniging heeft ten doel het bevorderen van de zuiverheid der Nederlandse taal, in het bijzonder, in dit tijdsgewricht, ten aanzien van germanismen.' Dat tijdsgewricht was in 1932. Over dit genootschap wilde ik wat zeggen. Ik ben van de oprichting af lid geweest en heb alleen gedurende de oorlogsjaren geen kennis kunnen nemen van zijn werkzaamheden. Dat laatste kon ik pas doen toen ik na de oorlog in Nederland terugkwam. Ik heb toen van de redactie een bundel van al de nummers gekregen, die gedurende de oorlog waren verschenen, en waarin een schat van gegevens over onze taal is vergaard.

Hoe werkt dit Genootschap? De naam zegt het al. Het is min of meer een 'onder onsje', een gezelschap van dilettanten, van amateurs, die belang stellen in de Nederlandse taal en waarde hechten aan haar zuiverheid. Zij wisselen in het orgaan onderling van gedachten en het blad wordt dus in de eerste plaats niet geschreven door de redactie, maar door de leden en lezers zelf. De redactie schift die inzendingen van de lezers, combineert ze, en wanneer die gedachtenwisseling de vorm aanneemt van een vraag om inlichtingen, waarop geen der lezers antwoord geeft, dan doet de redactie een beroep op de raad van deskundigen. Die deskundigen zijn een zestal professoren in de Nederlandse taal, die dus als hoogste rechters uitspraak doen.

Ik heb op het ogenblik geen cijfers bij de hand van het aantal leden van het Genootschap, maar in de loop der jaren is het aantal belangstellenden zo gestegen, dat het blad 'Onze Taal' in December 1946 een oplage had van 6.500 exemplaren. Dit bewijst wel dat er nog belangstelling bestaat in Nederland voor de Nederlandse taal en de vraag is alleen: is het Nederlandse volk nader tot de taal gekomen, is er

voortgang te bespeuren in de toewijding tot de taal, is er winst behaald, of is het onbegonnen werk geweest? En hier, luisteraars, kom ik tot een moeilijk punt. Ik persoonlijk ben van gevoelen, dat er wel wat is bereikt, maar niet genoeg. Overal in Nederland zou men meer aandacht aan de Nederlandse taal kunnen besteden. Dit mag ik als Nederlander gerust zeggen. Maar wordt het niet bedenkelijk, wanneer men dit ook uit de mond van een Afrikaner hoort? Dan wordt het tijd voor ons Nederlanders om ons ernstig te bezinnen. Ik kom daar strakjes op terug.

Toen ik in 1941 in Shanghai door de Japannezen werd vastgehouden, nam ik uit de bibliotheek van het consulaat-generaal een roman van Jacob van Lennep mee, Klaasje Zevenster. Dat boek zag er nogal lijk uit en ik dacht, dat ik er wel veel tijd mee zou kunnen zoekbrengen. Dit boek lezende trof het mij hoe Van Lennep niet alleen een kenmerkend beeld gaf van zijn tijd, maar ook een duidelijke weergave van zijn opvattingen over de Nederlandse taal. Op zijn wijze was Van Lennep ook een wachter voor de Nederlandse taal. Wat ik ook opmerkelijk vond, was dat er in zijn tijd in Nederland nog heel wat Frans werd gesproken. Laat ik er meteen bijzeggen, onberispelijk Frans. De Franse beschaving was voor 1870 in Nederland en ook elders een element van grote invloed, ook of juist op de Nederlandse taal. Veel daarvan is in onze taal blijven hangen en daarin opgenomen. Misschien meer dan mijn Afrikaanse vrienden en luisteraars lief is. Maar omdat vele Engelse woorden uit het Frans zijn overgenomen, moet men gallicismen in het Nederlands niet hier te lande voor anglicismen aanzien, bij voorbeeld het woord 'surprise'. Na 1870 is die Franse invloed allengs door de Duitse verdrongen, al is dit natuurlijk geleidelijk

en langzaam gegaan. Maar het werd erg. Vandaar het verzet van het Genootschap 'Onze Taal' tegen de germanismen. Volgens sommige leden kan dat verzet nooit grondig en fel genoeg zijn, doch zij achtten zich gebonden door de uitspraak van de Raad van Deskundigen en als leken of als liefhebbers moesten zij daar het hoofd voor buigen. Men kan ook al te fanatiek worden en dan is het nuttig dat er een rem is, een rem die wordt gehanteerd door deskundigen in het vak. Ik weet dat velen in Nederland van de adviezen van onze Raad van Deskundigen hebben geprofiteerd, en Dr. Posthumus, die in Nederland een studie maakte van nieuwe Nederlandse woorden, kan getuigen, dat er veel is geschied op dit gebied. Er is alles voor te zeggen om de taal vrij te houden van vreemde smetten, maar we moeten wel bedenken dat het taalleven heel ingewikkeld is en dat het heel veel studie vereist om met recht te kunnen beoordelen wat wel en wat niet tot de taal behoort, wat haar wel en niet eigen is, wat wel en wat niet in strijd is met haar aard.

'Ja maar', zegt men: 'dat zegt immers uw eigen gevoel voor de taal!' Het is waar, het gevoel is een kostelijk bezit, maar dat gevoel mogen we niet misbruiken. Men heeft behalve gevoel ook liefde voor de taal, althans zeer velen. Maar liefde te geven is niet zo gemakkelijk. Welke ellendige gevolgen heeft slecht geleide liefde reeds niet teweeggebracht? En onbeheerste gevoelens berokkenen dikwijls de grootste schade.

Voordat wij van een bepaald woord kunnen zeggen, dat het niet in onze taal thuis behoort, moeten wij terdege nadenken, moeten wij bij onszelf nagaan wat er voor en wat ertegen pleit en wanneer wij aan het twijfelen raken moeten wij raad vragen bij diegenen, die uit hoofde van hun studie recht van spreken hebben. Dit is de juiste gang van zaken.

Wat zei Dr Haje van barbarismen? 'Een -isme (een germanisme, anglicisme, latinisme, gallicisme) is een vreemd gebleven vreemdeling in de taal. Het kan een woord zijn, een uitdrukking; het kan ook schuilen in een woordbetekenis of een stijlform. Een -isme sluipt vanzelf binnen of het is overgenomen, meestal ondoordacht, niet zelden echter bewust, opzettelijk.'

'Het is wenselijk, dat wanneer wij een -isme ontdekt menen te hebben, wij bewijzen, althans kunnen aantonen, waarom het strijdig is met ons taaleigen. Dat is het w e t t i g b e w i j s . Kan dat niet worden geleverd, dan slaagt men altijd met het o v e r t u i g e n d b e w i j s , te weten, dat een -isme een goed en geldig Nederlands woord tracht te verdringen.

Een nieuw woord, voor een nieuw begrip, aan een vreemde taal ontleend, is geen -isme. Wel behoren we zo tijdig mogelijk het Nederlands te raadplegen, of het niet een eigen woord kan maken tegenover zulk een vreemd woord.' Tot zover Dr Haje.

Men moet ook niet trachten de taal te verwringen door van haar te verwachten dat zij elk begrip, dat in een vreemde taal met een enkel woord wordt weergegeven, ook met een enkel woord dient uit te drukken. Dat is een onmogelijke eis. Op die manier werkt men juist barbarismen in de hand. Men kan een taal niet dwingen. De ene taal omschrijft hier, de andere daar, daarom zijn het nu eenmaal verschillende talen. Denkt eens aan de Fransman, die drie woorden nodig heeft: 'salle à manger', of 'chambre à coucher' om 'eetkamer' of 'slaapkamer' uit te drukken.

Elke taal, ook de Nederlandse taal, kan alles geven wat men er van behoeft, als men maar geen onmogelijke eisen stelt.

In de zeventiende eeuw al heeft het Nederlands meetkundige termen gevonden als driehoek, gelijkzijdige driehoek, gelijkbenige driehoek, loodlijn, rechthoek, vierkant, en wiskundige termen als optellen, aftrekken, deler, deeltal, machtverheffing, worteltrekken, reeksen.

Het is niet de taal die tekort schiet, maar dikwijls blijven wij zelf ten achter bij hetgeen de taal van ons mag verlangen. De taal eist eerbied en inzicht, eerbied voor haar rijkdom en inzicht in haar mogelijkheden.

Doch om op de Duitse invloed terug te komen. Nederland is nu wel aan de Duitse verdrukking ontkomen, maar is de Nederlandse taal ontkomen aan het euvel van de germanismen? Diep heeft het kwaad zich in onze taal ingevreten en het zou tot voldoening kunnen stemmen, wanneer wij konden zeggen, dat wij tenminste de uitbreiding van dit kwaad hebben kunnen stuiten. De strijd ertegen is nog steeds gaande. Maar die strijd wordt nu verzaamd door een toevloed van de andere kant. Zoals ik aan het begin zeide, de Nederlandse taal leeft hier in een glazen huisje en het bewijs daarvan moogt ge vinden in het nummer van Die Burger van 8 Januari van dit jaar. Daar vindt ge een artikel van meneer Nienaber over taalvermenging in Nederland, dat elke Nederlander ter harte kan nemen. Het gaat in dat artikel nog niet eens over anglicismen en gallicismen in onze taal, maar over de klakkeloze overneming van Engelse woorden in het dagelijkse gebruik. Meneer Nienaber noemt dan woorden als flowershop, dancing, show, afterdinerspeech, lunchroom, shag, smoking, match, body, finish, allemaal woorden, waarvoor het Nederlands uitstekende equivalenten heeft. De nauwe aanraking die vele Nederlanders door de oorlog met Engeland en Amerika hebben gehad, behoeft niet tot gevolg te hebben dat Engelse woorden onze kranten, advertenties en gesprekken ontsieren. Hoe dikwijls hoort men niet Nederlanders zeggen: 'een tinnetje sigaretten', in plaats van 'een blikje sigaretten'? En dat heus niet om hun kennis van het Engels ten toon te spreiden. Het is louter slordigheid en onverschilligheid. Daarom dienen wij ervoor te waken dat bij die Afrikaners, die

hun taal liefhebben en die naar de Nederlandse taal opzien, niet de indruk wordt gewekt dat de Nederlanders bezig zijn om van hun eigen taal te vervreemden. Meneer Nienaber heeft mij tenminste erg aan het denken gebracht en ik denk dat zijn artikel bij de leden van het genootschap 'Onze Taal' ook indruk zal maken.

Helemaal eens ben ik het niet met hem, maar dat geldt punten waarover wij, naar ik hoop, nog wel eens van gedachten kunnen wisselen. Het voornaamste is dat hij zijn stem verheft tegen onverschilligheid en liefdeloosheid van de Nederlanders voor hun eigen taal. Zoals ons volk vrij wil zijn, zo moet ook onze taal vrij zijn. Evenmin als wij Nederlanders aan de leiband van een andere natie wensen te lopen, evenmin moeten wij dulden dat onze taal aan de leiband loopt van een andere taal. Want vrij willen wij Nederlanders ons ontwikkelen, maar dit betreft niet alleen onszelf, maar ook onze taal. Vrij; naar eigen aard. Wij moeten onze taal tot voorbeeld kunnen stellen, vooral in Zuid-Afrika.

De taal, in Nederland en in Zuid-Afrika.

De heer Jan van den Berg, Nederlandsch gezant in Zuid-Afrika, wien wij zulk een kostelijke bijdrage te danken hebben, pleit voor het gebruik van 'meneer', i.p.v. 'de heer'. 'In de schrijftaal hier te lande (Zuid-Afrika) is dit (woord) algemeen gebruikelijk, meestal in de afkorting "mnr" en het is een schrijfwijze, die mij plezieriger aandoet dan ons "de Heer". Zou onze geschreven taal aan "heer"lijkheid inboeten, indien wij, wat dit woord "heer" aangaat, ook maar eens schreven wat we zeggen? Of zou misschien met de invoering van het woord "meneer" in onze schrijftaal, de aftakeling beginnen, welke zovelen vrezden, wanneer men gaat schrijven wat men zegt? Zou Nederland van schrik omvallen, wanneer het Staatsblad met een nieuw ontwerp "Fietsenwet" aankwam? "Rijwielstalling" kan men in Nederland nog dikwerf met grote borden zien aangegeven, maar ik heb nooit iemand van zijn "rijwiel" horen spreken. En wat "de heer" aangaat, in het spraakgebruik is deze titel geloof ik alleen nog te horen in vergaderingen van mensen, vooral zakenlieden, die "dik" willen doen. Doch is in het algemeen de verwaarlozing van onze geschreven taal niet het prerogatief van de dikdoeners? Moeten wij die niet eerst te lijf gaan en van hun "heer"lijkheid ontdoen?'

Wij gevoelen wel voor het gebruik van 'meneer', maar wij hebben den indruk, dat dit gebruik in Nederland als een onbeleefdheid zou worden aangezien. In het spraakgebruik overheerscht 'meneer' al, maar in de schrijftaal?

Tegelijk met de bijdrage van meneer Van den Berg ontvingen wij een aantal knipsels (van andere zijde), die ons een inzicht kunnen geven in den stand van het taalvraagstuk in Zuid-Afrika en van de beoordeeling van het Nederlandsch in Zuid-Afrika. Wij plaatsen die nu maar meteen. Dan krijgen onze lezers een nummer, aan Zuid-Afrikaansche, zoowel als aan Nederlandsche taalkwesties gewijd. De verschillende gedachtenwisselingen geven ons inzicht - en stof tot nadenken.

Voorbeeld: 'n Opskrif in die toonaangewende Nederlandse Elseviers Weekblad. As dit met die groen hout gebeur....

Julle wat Engels ken: wat is 'n - 'commerciële feeling'?

Deur C.J. Nienaber

Vir 'n Afrikaanse oor bly dit maar vreemd klink as jy Hollands hoor praat, deurspek met woorde wat aan Frans en Engels ontleen is. Aanvanklik glimlag jy die glimlag van iemand wat beter weet, bewus van die invloed wat digbygeleë tale uitoefen; uiteindelik waag jy 'n teregwyding en kom dan die meerwarige houding van die Hollander agter ten opsigte van die Vlaamse en Afrikaanse strewe na taalsuiwerheid.

'n Medestudent kon nêrens losiesplek kry nie, want orals word daar vir hom net pension aangebied, en hy het gereken dat hy darem nog te jonk is om in inrigtings vir gepensioeneerdes te gaan inwoon. Die verdieping waar jy woon, is 'n 'etage'; 'n uitstalvenster word 'n 'etalage' genoem, en jy hoor die 'baby lust nog wel een cake'; jy maak 'n 'afterdinner speech' in 'n 'lunchroom'; en jy gaan in jou 'smoking' na 'n 'dancing', 'n 'première' of 'n 'show'; of jy gaan na 'n 'meeting'. Iedere sigaret- of tabaksoort het 'n Engelse naam.

Kerftabak is b.v. 'Shag', wat Slauerhoff laat rym

met, ek meen, 'plek'. Maar vra jy daarna deur die woord in Engels uit te spreek, deel die tabakhandelaar jou mee dat hy dié 'brënd' nie ken nie. Toe ek eenkeer daarop wys dat ek die woord op sy wettige Engelse manier uitgespreek het, word my meegedeel dat ek gerus maar kan sé 'sjek', 'want, ziet u, dan verstaan wij mekaar tog, meneer?'

'n Mens moet die woorde uitgespreek hoor, eers dan staan jy verbaas. Dis 'n duiweltjie wat jou aanpor om iemand te laat praat van die grootste hawe in Engeland: 'Saussemp-ton'. Stap jy'n winkel binne en kom met jou beste Nederlands voor die dag, word jy tien teen een tegemoet kom met iets wat met Engels slegs die woordeskat gemeen het, en jy verlaat die 'showroom' met 'senks, werrie mots' vergesel van 'n hofflike buiging.

Jy ry nie deur 'n duikweg nie maar 'n 'tunnel'; jy eet 'pudding' (nes in die vorige voorbeeld kom elke klank met die Hollands ooreen) en op jou brood smeer jy 'jam' (sjem). En deur niks word jy 'gehandicap' nie.

Dit val egter gou op dat sekere Engelse woorde in 'n ongewone verband gebruik word, by voorbeeld die selfstandige naamwoord 'Dancing' vir die plek waar gedans word; 'Smoking' vir 'n aandpak; en 'n 'City bag' vir 'n spoggerige handsak wat in Engels nog nooit só genoem is nie. Dis egter hoofsaaklik op handelsgebied en op die sportterrein waar sekere begrippe tegelyk met die benaminge daarvoor oorgeneem is. Stap gerus maar in enige Hollandse straat af en hou jou oë op vir reklametekens. Die 'accountant- en 'n exportkantoor' staan tussen 'n 'flowershop', 'n 'showroom', en 'n 'coiffeur'.

In een van die vensters is daar 'n plakkaat van 'n 'match' teen vastgestelde 'entré-prijzen'; en in 'n raamadvertensie word daar gevra na 'n assistent met 'commerciële feeling'.

'n Voetbalspeler praat van sy seer 'body', terwyl jy in die koerant 'n 'reportage' van die 'match' kan lees onder die opskrif: 'Sterke finish van X': 'Toe is er drie kwartier vrij aardig gevoetbald. De Haarlemcrack Y had het trucje gevonden om Z te passeren... Geen supervoetbal, geen geraffineerde tikjes en het scoringbord bleef alleen maar ongewijzigd'.

Dan word 'n mens nog getref deur die voorliefde vir benaminge aan Grieks en Latyn ontleen.

Wanneer 'n Hollander oor welke onderwerp ookal praat of skryf, val dit op dat die vreemde woord in 'n mindere of meerdere mate aanwesig is, en veel algemener voorkom as in Vlaams of in Afrikaans. Ek wou bloot 'n paar gevalle aanstip in plaas van regverdigings of verklarings aan te bied. Een rede vir hierdie taalhouding is dat talle begrippe saam met die vreemde woorde bekend geraak het, soos ons veral op handels- en sportgebied opgemerk het. In teenstelling met Vlaams of Afrikaans is die Nederlander oortuig van die voortbestaan van sy taal waarin buitengewone kultuurskatte bewaar word, sodat daar by hom geen behoefte of noodsaak bestaan om hom toe te spits op taalsuiwering nie.

Dikwels gaan met die vreemde woord iets deftigs of uitsonderliks gepaard sodat so 'n woord om reklame- of ander oorweginge voorkeur geniet: gewoonlik kan 'n 'flowershop' en 'n 'coiffeur' op groter winste reken as die aangrenzende blommewinkel en haarkapperswinkel, en 'n 'Dancing' belooft meer as wat 'n mens kan besin.

Die regverdiging wat daar aangevoer word vir die vreemde woord wanneer estetiese of wetenskaplike begrippe benader word, is dat sulke woorde wat op internasionale opvattinge betrekking het, bruikbaar is, veral wanneer jou werke in verskillende tale geskryf is. Die vreemde woord raak dus skerper omlyn en kry 'n meer besondere betekenis.

En tog twyfel 'n mens darem maar sterk wanneer daar geredekawel word oor by voorbeeld die 'interpretabiliteit' van 'n Nederlandse gedig.

Terwyl daar aan die eenkant voorkeur gegee word aan 'rijwiel' bo 'fiets', wek ons 'duikweg, skemerkelkie en vonkprop' (nes die Vlaamse 'eethuis' vir 'n restaurant en 'stilstand' vir 'n bushalte) nog steeds -n' glimlaggie, vergesel van die opmerking 'Wat leuk!'

Daar is nog diegene wat reken dat ons met ons taalsuiwering op taalverarming afstuur, terwyl die Afrikaanse uitgangspunt is om jou met die vreemde te verryk, maar niet ten koste van jou eie en dikwels sprekender woordvoorraad nie. Opvallend Nederlands is die taalgebruik van die blad 'Zuid-Afrika' van die Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereniging wat streef na 'n goeie verhouding tussen Suid-Afrika en Nederland. Hieruit blyk dus aan die anderkant 'n strewe om die taaleie tot sy reg te laat kom.

Afrikaans en Afrikaans (Uit 'De Nederlandse Post')

Het is een merkwaardig toeval, dat juist toen ik beginnen wilde met een kleine, maar mijns inziens noodzakelijke beschouwing in verband met de verdere ontwikkeling van het Afrikaans, de kwestie van taalzuiverheid en vreemde woorden op uw 'Culturele Pagina' ter sprake werd gebracht. Laat mij daarom, naar aanleiding daarvan, maar geenszins parallel daarmee, zeggen wat mij op het hart ligt. De zaak in kwestie zelf is hoogst eenvoudig, want er wordt hoofdzakelijk gesproken over een te groot gebruik van vreemde woorden in het Nederlands, vooral door de journalistiek en door de winkeliers. Nu, wat de eerste groep betreft, ik lees geregeld Nederlandse dagbladen en Afrikaanse weekbladen en moet volmondig erkennen, dat het taalbederf, niet alleen door de adoptie van vreemde woorden, idiomen en hele zinswendingen, ontstellend is. Dit moge gedeeltelijk te wijten zijn aan plichtsverzaking of

gebrek aan belangstelling in zuivere taal zijdens¹⁾ het beroep, de hoofdoorzaak is ongetwijfeld de duizelingwekkende daling van het algemeen cultuurpeil. En naar de winkelier ga ik niet voor taal-, maar voor zuiverheid van het verkochte, vooral als het levensmiddelen betreft, of om een boek te kopen, bij welke laatste besogne het mij, hier en in Nederland, is opgevallen, dat het ras der van liefde voor het boek tintelende boekverkopers ook aan het uitsterven is. Gelukkig ken ik, ook hier te lande, een enkele hartverheugende uitzondering.

Wat mij ter harte gaat, en waarop Mnr. Nienaber en elke ware vriend van het Afrikaans zijn volle belangstelling moet concentreren, is de toekomst van het Afrikaans. Dit sluit de strijd tegen iedere slordigheid in. En nu ga ik dingen zeggen, die wellicht protest zullen uitlokken, vooral als ze van een Hollander - al is hij dan ook genaturaliseerd - komen, maar die noodzakelijk zijn en dringend. Ik ben een heertje op leeftijd, met een schitterende toekomst achter mij, mijn urntje staat klaar en daarmee de innerlijke en uiterlijke vrijheid om de waarheid te zeggen. De waarheid ten aanzien van het Afrikaans.

Ik heb, nu meer dan tien jaar, het Afrikaans gebruikt als spreektaal, als schrijftaal, voor journalistiek dagjeswerk, voor wetenschappelijk werk. Ik heb er een moeilijk examen in geschreven alsmede een soort 'Thesis', ik heb het horen bezigen in heilige Universiteitshallen en dikke wetenschappelijke boeken doorgewerkt. En mijn oprechte overtuiging is, en nu spreek ik alleen van het beste Afrikaans gesproken of geschreven door de geestelijke bloem der natie, mijn overtuiging is, dat het uiterst moeilijk is om in het Afrikaans in zijn huidige vorm ernstige, moeilijke dingen zó te zeggen, dat het voor het wetenschappelijke of kunstzinnige oor bevredigend is. Ik heb dikwijls hele omwegen moeten gebruiken om in het Afrikaans te zeggen, wat ik korter en bondiger en duidelijker in het Nederlands zat te denken. Dit is geen verwijt of critiek, dit is een geconstateerd feit, een gevoelde rem, iets wat verbeterd kan en moet worden. De Afrikaanse woordenschat is rijk, wellicht even rijk als van iedere andere taal, en zeker wanneer de Afrikaner, zijn, uit verkeerde zuiveringsdrang, afwijzende houding tegen woorden die internationaal artistiek en wetenschappelijk pasmunt zijn geworden, opgeeft. Waarom zouden we 'savoir-vivre' en 'gentleman' vertalen, begrippen die onvertaalbaar zijn? Het grote struikelblok is m.i. de zinsbouw die twee-derde engels is en in elk geval stug, onhandelbaar, nog zonder stevige achtergrond. Hier had de hollandse leerschool nog niet mogen worden losgelaten en hier ligt de zonde der vaders, die zich wreekt op het jongere geslacht. Deze taak is te zwaar om alleen, zonder ruggesteun van oudere ontwikkelingen, te volbrengen en hier was het onmogelijk om aan de prachtige constructieve qualiteiten van het Engels weerstand te bieden. Kijk naar de Vlamingen, zij hebben hun eigen kleurige woordenschat, maar zij hebben hun bouquetten geschikt naar diëtse trant, en op menig gebied, vooral in de literatuur, Mama de loef afgestoken. En daar ik heb opgemerkt, dat de Afrikaner schoorvoetend bij de Hollander, die eigengereide Hollander, in de leer gaat, waarom niet meer aandacht geschonken aan het Vlaams? Mij is het om het even, zolang het maar het Afrikaans ten goede komt.

Waarom geen leerstoel voor Vlaams aan de Universiteiten, een taal die de Afrikaner misschien meer ligt, omdat zij grotendeels gegroeid is op het platteland?

En tenslotte nog dit. Men lost een zo ernstig vraagstuk niet op met vriendelijkheidjes, met reisjes van een paar dichters of professoren over en weer, maar met ernst, beginnende bij de wortel. En die ernst - en nu zeg ik weer iets onaangenaams - ontbreekt. Die ernst ontbreekt, wanneer 'n volk genoeg neemt met een grondwet, geschreven in 'n soort van Nederlands van onbegrijpelijke

1) Wie zonder zonde is... Kijkt u maar verder.

inferioriteit, en wanneer men geen enkele poging doet om die schandelijke tekst te herzien, wat het werk van een ogenblik zou zijn. Die ernst ontbreekt, wanneer men genoeg neemt met de ontstellende terminologie van officiële bescheiden, wetsteksten enzovoorts. Ik critiseer hier niet het Vertaalbureau, al verdient het critiek, ik beschuldig de hoogste autoriteiten, die op grond van hun ontwikkeling en werkzaamheden van deze wantoestanden afwisten en geen opdracht gaven, zo sterk en zuiver te vertalen als mogelijk is. Want al is het Afrikaans nog stug en dwars, het is zekerlijk en in alle opzichten bruikbaar. Maar het vereist de hele liefde van de taalminnende mens om deze bruikbaarheid te bereiken. Indien mijn opmerkingen zouden bijdragen tot een spoedig en ernstig ter hand nemen van de aangestipte zuivering, dan zal het Afrikaans op zijn wapenschild de goed-vaderlandse spreuk kunnen zetten: 'Je maintiendrai'.

Kimberley, Jan. 1949.

Dr. WILLEM LOEB.

Onder bovenstaande titel verscheen in het laatste nummer van de Nederlandse Post een bijdrage van Dr W. Loeb. De redactie vraagt de inzichten van de lezers dienaangaande, maar ook zonder deze uitnodiging zou ik u het onderstaande hebben geschreven.

Het is niet mijn bedoeling met Dr L. in discussie te treden; ik hoop dat er geen verdere discussie in dit blad zal ontstaan. Ik wil alleen trachten door mijn standpunt weer te geven de minder prettige indruk, die het stuk van Dr L. in sommige kringen heeft gewekt, uit te wissen.

Ik betreur de publicatie van Dr L. zeer. Ik betreur het dat noch de schrijver, noch de redactie

van de N.P. heeft ingezien, dat dit niet de wijze is waarop een dergelijk belangrijk onderwerp als de beoordeling van het Afrikaans als taal, wordt geëntameerd. Ik verwonder mij hierover ook omdat de redactie van de N.P. tot dusverre het precaire onderwerp Nederlands-Afrikaans steeds waardig en tactvol heeft behandeld waar behandeling nodig was.

Wanneer Dr Loeb zich gedrongen voelt om een 'noodzakelijke beschouwing in verband met de verdere ontwikkeling van het Afrikaans' te geven, dan behoort hij zich te wenden tot de kring der Afrikaanse taalkundigen, of tot een taalkundig tijdschrift. In de N.P. hoort een dergelijk artikel niet thuis, zeker niet wanneer schrijver als zijn 'oprechte overtuiging' uitspreekt, 'dat het uiterst moeilijk is om in het Afrikaans in zijn huidige vorm ernstige, moeilijke dingen zo te zeggen, dat het voor het wetenschappelijke of kunstzinnige oor bevredigend is'. Afgezien van het feit dat een dergelijke bewering volkomen onjuist is en op een ontstellend gebrek aan kennis der feiten wijst, acht ik haar weinig vriendelijk tegenover de landgenoten in wier wereld wij gastvrijheid genieten.

Wat zou Dr L. ervan zeggen, wanneer de immigranten, die vlak voor de jongste oorlog in grote mate Nederland binnenstroonden, in een bekend weekblad gingen publiceren, dat men zich toch beter in hun taal (talen) dan in het Nederlands kon uitdrukken? Zelfs al zou zulks het geval zijn dan nog zou de publicatie van weinig goede smaak getuigen. Ik wil gaarne aannemen dat Dr L. in hoofdzaak opbouwende critiek op het oog gehad heeft, doch de onaangename indruk van zijn artikel wordt daarmee niet weggenomen.

Maar ook met betrekking tot de inhoud van zijn bewering heeft Dr L. ongelijk. Ik neem direct aan, dat Dr L. persoonlijk zich beter in het Nederlands kan uitdrukken dan in het Afrikaans. Daar gaat het echter niet om; de bewering is: 'dat het moeilijk is ... enz.'. Ik bestrijd de opvatting dat een geboren Afrikaner, die zijn taal behoorlijk kent, zich daarin niet op even wetenschappelijke of kunstzinnige wijze kan uitdrukken als de Nederlander in het Nederlands. Wat de kunstzinnige wijze betreft, speciaal de dichtkunst, meen ik dat de Afrikaner in zijn taal een in vele opzichten *b e t e r* en *b e v a l l i g e r* instrument bezit dan de Nederlander. Er zijn altijd dingen die men in de ene taal beter kan zeggen dan in de andere. Sentimentele of lyrische verzen kunnen veelal beter in een andere taal (Duits, Afrikaans) gekristalliseerd worden dan in het Nederlands. Voor 'gedragen' en ernstige uitingen is het Nederlands veelal zeer geschikt. Wat de wetenschappelijke taal betreft, geloof ik ook niet dat het Afrikaans bij het Nederlands behoeft achter te staan, wanneer de kwestie der terminologie eenmaal uitgewerkt en opgelost is. Zelf heb ik mijn leerboek over het geldwezen en tal van artikelen over gespecialiseerde economische onderwerpen in het Afrikaans geschreven en ik heb geenszins het gevoel dat ik mij slechter of moeilijker heb uitgedrukt dan bij mijn publicaties in het Nederlands.

Ook bij mijn colleges in het Afrikaans voel ik mij in het minst niet gehandicapt. Dat de woordenschat van het Afrikaans op verschillende 'technische' gebieden nog te gering is, is begrijpelijk wanneer men bedenkt dat het Afrikaans de taal was van boeren, welke niet op de bedoelde gebieden werkzaam waren. Pas sedert kort heeft de Afrikaner de kans gekregen zich op allerlei technische gebieden in zijn eigen taal te bekwamen. En aan de uitbouw van het Afrikaans op deze gespecialiseerde gebieden wordt hard en serieus gewerkt. Het past de Nederlander dan ook meer om aan dit streven zijn volle sympathie en medewerking te geven dan critiek te oefenen op hetgeen nog niet bereikt is.

Is het Dr L. bekend dat er verschillende taalcommissies aan het werk zijn, die ieder op haar speciale gebied, een volledige terminologie in het Afrikaans opstellen en dat de Nederlandse terminologie daarbij een belangrijke bron vormt?

Dat het Nederlands (niet: 'hollands') een waardevolle achtergrond is, wordt door de meeste Afrikaanse taalkundigen terdege ingezien en velen betreuren het dat naast het Afrikaans niet meer evenveel aan het Nederlands gedaan wordt als voorheen.

Het feit dat vele officiële bescheiden in erbarmelijk Afrikaans verschenen zijn, zal niemand ontkennen. Bewijst dit echter iets tegen het Afrikaans als taal? Neen; dat bewijst slechts dat aan het vertaalwerk niet de nodige aandacht en kennis is besteed. Helaas moet ik hierbij voegen, dat aan de goede kennis van het Afrikaans bij de Afrikaners, vooral bij de jongeren, nog veel te verbeteren valt. Ook van dit feit, dat voor een deel met de tweetaligheid samenvalt, zijn de meeste Afrikaanse taalkundigen zich terdege bewust. Stellig is ook hier verbetering te verwachten.

Het Afrikaans is in de Unie verreweg de meest gesproken taal en de jongste statistische gegevens leren dat onder de jongeren de Afrikaans-sprekenden nog sterker in de meerderheid zijn. Het aantal studenten, dat onderwijs in Afrikaans ontvangt, neemt op alle gebieden toe. Kan er onder deze omstandigheden nog twijfel bestaan aan de toekomst van het Afrikaans als uitingsmiddel van kunst en wetenschap?

En mag ik tot slot de redactie en lezers een raad geven: voer in dit blad geen discussie over 'de verdere ontwikkeling van het Afrikaans' en laat dit over aan personen en tijdschriften welke daartoe meer bevoegd en geschikt zijn.

Prof. Dr W.J. WIJNHOLDS.

Pretoria, 5 Febr. 1949.

U vraagt en wij....

vergissen ons ook wel eens! Stel u voor, dat wij dat niet deden! Aan deze rubriek werken eigenlijk alle inzenders(sters) mede. Zij wordt samengesteld door één man, maar geschreven door tientallen. Dit brengt ons op eenige fouten in deze rubriek, in het laatste nummer, zetfouten en andere (zullen we maar zeggen). Het is natuurlijk honderden huizen met een n, want honderden is hier een zelfstandig naamwoord. Het is ook: deze aankondigingen werden alle, niet allen, vervaardigd. Allen wordt alleen geschreven, als het personen, niet zaken betreft. 'In cauda venenum', in de staart (van die rubriek) zat het gif. Weet u hoeveel van de zesduizend lezers(essen) op deze fouten gewezen hebben? Gelukkig niet allen. Het waren er twee. O zoo. Hoe goedhartig zijn zij! Maar dan stond er nog: 'ga tot de woordenboeken, gij luijaards!' en luijaards had in het enkelvoud moeten staan. En (horribile lectu) 'de taal ontwikkelt' was met een d gezet, en in 'hierover zullen we nog veel (over) te hooren krijgen' was één 'over' te veel gezet. En 'neen, w e l dat bedoelt een rechtsgeleerd raadsman' moest n i e t wezen, en 'een andere beteekenis van tassen' moest 'sassen' zijn.... Ja, als de redactiesecretaris ook zes dagen in een trein gaat zitten en de zetterij maar voor alles alléén laat staan... U moet vooral de radio-toespraak lezen, die meneer Jan van den Berg, Nederlandsch gezant in Zuid-Afrika, heeft gehouden in het warme en verre Zuiden, en die gij in dit nummer vindt op de eerste pagina en de volgende. Meneer Van den Berg heeft beter dan ooit iemand anders verteld, hoe ons genootschap werkt. Als u begrijpt wat hij bedoelt (een zegswijze van Ollie B. Bommel), dan draagt u ons toe een medelijdend en een vergevend hart. Wel bedankt!!

Ik leg wel verantwoording af, maar neem de verantwoordelijkheid op mij. □ Merkt u, hoe het g e v o e l de taal beheerscht? □ Mogen wij u een goeden raad geven? Stelt u eens uw eigen (taal) gevoel op de proef. Probeer eens, in gedachten, en daarna: hardop sprekende, of dit of dat woord u bevredigt. Misschien schrijft u dan O.T. niet eens meer. □ Maar, u m a g wel schrijven! O, die gewetensvragen! □ 'Zeer binnenkort', vraagt een lezer, of 'binnen zeer korten tijd'? Als u deze vraag wilt stellen, moet u haar eerst op u laten inwerken. Wij probeeren het ook. 'Binnenkort' is binnen korten tijd. Als wij nu willen zeggen, dat 'binnen z e e r korten tijd' iets te verwachten is, dan mogen wij ook schrijven 'zeer spoedig'. Dat is korter gezegd. □ Hoedt u voor het overtollig gebruik van woorden. Wat langer gezegd: voor woordoovertolligheden. De Nederlander is daartoe zeer geneigd. □ Voor het hoofdartikel in de Revue der Reclame, dat het opschrift droeg 'Ons Congres', zouden wij een 5 gegeven hebben, nog net niet onvoldoende. Maar wat wilt gij? Degenen, die zich met de reclame bezig houden, komen met heel veel taalbederf in aanraking. □ Benoemen t o t , niet a l s . □ Commiezen-redacteur, niet commies-redacteurs. Hè, een deskundige medewerkster heeft over deze meervoudsvormen nu juist zoo'n aardig, en duidelijk, stukje geschreven! □ 'In dezen tijd van afval en ongelooft', vreeselijk, 'van afvalligheid' moet het zijn. Onder 'afval' verstaan wij, wat in de vuilnisemmer terecht komt. □ 'Bewegwijzering' is onaannemelijk. Dit moet omschreven worden. □ 'Overwegende, dat bij raadsbesluit i s vastgesteld een plan (enz.) alsmede (enz.)'. Natuurlijk niet z i j n . E e n plan is vastgesteld. □ 'Voor de uitvoering van deze bepalingen worden als schilders beschouwd de personen, die belast zijn met het bereiden van de verf, e v e n t u e e l n a d e m a c h i n a l e b e w e r k i n g'. De machinale bewerking kan onmogelijk op de personen slaan, alleen op de verf, maar om alle misverstand te voorkomen, zoudt u beter kunnen schrijven 'ook na de machinale bewerking van deze'. Men heeft u geplaagd. □ Plagen

is goed. Veel doen! □ P.M.C. (Toepoel) had nog andere narigheden. Vererven, of overerven eigenschappen? Li., die alles weet van erven, zegt kort en goed, 'dat eigenschappen van het voorgeslacht op het nageslacht overerven, dat eigenschappen van het voorgeslacht op het nageslacht vererven, en ook dat die eigenschappen geërfd worden'. En dan geeft hij heel veel aanhalingen uit het W.N.T., maar die hebben we aan P.M.C. toegestuurd, persoonlijk. U weet het nu ook (in hoofdzaak). □ Merkwaardig is, dat noch Van Dale noch Koenen het woord 'vererven' geven, zegt Li. □ Waarom merkwaardig? Die twee zijn toch veel kleiner? □ En het W.N.T. is nog niet toe aan de V. □ Nu ja, die registratie duurt even, want zij moet wetenschappelijk verantwoord zijn. □ Li. vindt 'eigenschappen vererven vaak' mooier dan 'eigenschappen erven vaak over'. Wij ook. Wij sluiten ons altijd aan bij Li.(eden) met smaak. □ In een archief v i n d t men documenten, ja, en personen treft men aan, ontmoet men. □ Kent u dat grapje van een juffrouw, die een bekende ontmoette, en die zei 'ik kan u', en de andere antwoordde toen 'ja, dat ken'? Goed voor O.T. □ Men mag van 'de betreffende' of 'de desbetreffende' polis spreken, alhoewel het eerste bv. nw. wat verouderd is. Men kan beter, tout court, van 'de polis' spreken, want men heeft het toch altijd over de polis, die men insluit? □ Beursjargon: 'afbrokkelende prijzen'. Ja, leelijk, 'langzaam dalende prijzen' is beter. Maar vergeet niet, een groep, of een klasse, van een volk kunnen een eigen taal vormen. En dan vindt men in 'afbrokkelende prijzen' een groote uitdrukingskracht. Wat denkt u? Moeten we het zóó niet bekijken? □ Wij hebben het gevoel, dat men beter kan zeggen, 'die koffer i s zwaar' dan 'die koffer w e e g t zwaar', en ook, dat 'die ring duur i s' dan 'die ring k o s t duur'. 'Zwaar wegen' voelen wij ook meer als een begrip in figuurlijken zin. Voelt u het? □ Zijn 'billijke' prijzen gelijk aan 'goedkoope'? Even nadenken. Neen, 'goedkoope' prijzen zijn lager dan 'billijke'. Wat denkt u? U moet o o k wat doen! □ De zelfwerkzaamheid willen wij bevorderen. □ 'Dit is de oerstam, waarop al deze loten zijn terug te voeren'. Niet goed, zegt Voe. Hm! 'Dit is de oerstam, waaraan al deze loten zijn ontsprongen' is natuurlijk beter. Aan de beeldspraak wordt vastgehouden. □ Maar is 'terug te voeren' een germanisme? In den aangehaalden zin klinkt het vals, maar a n s i c h (ha, ha) is 'terug te voeren' toch geen germanisme? □ Op zichzelf bedoelden we natuurlijk, maar zoo ziet u, waar het bloed al niet kruipt. □ Als de politie 'een dievenbende o p r o l t', dan maakt zij zich schuldig aan een leelijke germaniseering (in taalkundig opzicht, want voor de rest mag zij zooveel dievenbenden achterhalen als zij wil). 'Oprollen'? Ja, ja, de uitdrukingskracht van dit woord is toch groot. Is 'opruimen' hier beter? In 'oprollen' voelen we méér dan in 'opruimen': alle draden volgen (de eene is korter dan de andere) en aan het eind van die draden toeslaan. 'Knip, ik heb ze'. Zit dat in 'opruimen' ook zoo? Als ik iets 'oprol', dan heb ik alles te pakken, wat ik hebben wilde, als ik aan het einde van het rollen ben. Het is een moeilijk geval. Zullen we zeggen: een grensgeval? □ 'Onmiddellijker belang' is ontoelaatbaar. Meer belang. Uit. □ 'Onlosmakelijk' is niet onsmakelijk, hoe aardig de poging tot alliteratie ook is. 'Onlosmakelijk' is sterk van zeggingskracht, in een bepaald zinsverband. Onverbrekkelijk is het gewone woord. □ Ja, men 'verzorgt' tegenwoordig wel alles, concerten, muzikale omljstingen, programma's, toespraken. Vroeger verzorgde men alleen zieken, zwakken en bloemen. Hier zijn omschrijvingen noodig. □ Men 'vervult' niet het secretariaat, men neemt het waar. □ Ook brengt men geen wenschen naar voren, men uit deze.

[Nummer 5]

Genootschap 'Onze taal'

Jaarvergadering

Het bestuur heeft besloten de jaarvergadering te houden op Zaterdag 11 Juni, te 's-Gravenhage, in één der zalen van Café Den Hout, Bezuidenhoutscheweg (vlak bij het Staatsspoorstation).

Welkom zijn niet alleen leden van het Genootschap, ook abonné's op het tijdschrift, doch dezen hebben geen stemrecht.

De agenda vermeldt de herdenking der overleden medewerkers en het uitbrengen van de jaarverslagen van den penningmeester en den secretaris.

De secretaris zal het op prijs stellen, wanneer degenen, die het voornemen hebben, de vergadering bij te wonen, dit even aan hem willen berichten. Hij kan dan, bij het kiezen van een zaal(tje), rekening houden met de opkomst, die verwacht wordt.

De Afrikaanse taal in het licht der moderne taal-psychologie (Uit de Nederlandse Post)

In verband met de beschouwingen die bij gelegenheid in de pers hier te lande tot uitdrukking komen aangaande de Afrikaanse taal, lijkt het mij gewenst dit vraagstuk van een zeer belangrijk standpunt, namelijk dat der taal-psychologie, op grond van de nieuwste inzichten in dit probleem, nader te belichten.

Bij ieder onderzoek komt het erop aan om hoofdzaken van bijzaken te onderscheiden.

Hoofdzaak is in dit geval: taal, de ontwikkeling daarvan, en dit vooral in de bijzondere omstandigheden van een tweetalig Zuid-Afrika. Laten wij een poging doen dit vraagstuk te stellen en te ontleden. Wat is taal? Er is een spreektaal en schrijftaal. Met spreektaal wordt bedoeld dat door een klanken-reeks uiting wordt gegeven aan een gedachte, zó dat bij de ander, die luistert, dezelfde gedachte wordt opgewekt. Met de schrijftaal wordt hetzelfde beoogd door middel van een reeks lees- en lettertekens.

Ieder enkelvoudig begrip wordt door een woord weergegeven, dat op zichzelf al een klanken-reeks is, hoe kort dan ook.

Een gedachte is een zinvolle samenvatting van enkelvoudige begrippen; de taal is dus een zinvolle woordenreeks.

Hoe de spreektaal nu geleerd wordt is niet een kwestie van onze lagere schooljaren, maar lang daarvoor!

De kleine zuigeling leert al heel spoedig dat op bepaalde geluiden, welke hij voortbrengt, een hem welkome reactie van zijn moeder volgt, en lang voor hij leert

spreken, heeft hij een brabbeltaaltje tot zijn beschikking, dat allerlieftst klinkt, maar waarvan niemand iets begrijpt, behalve zijn eigen moeder.

Hier leren wij al iets, namelijk: dat er een 'zender' is en een 'ontvanger'; hoe meer deze twee op elkaar zijn afgestemd hoe beter de ontvangst doorkomt.

Bij de verdere ontwikkeling van de spraak ontdekt het kind dat ieder voorwerp met een woord kan worden aangeduid en onvermoeid vraagt hij: 'Wat is dat?' Hij is in de 'Wat-is-dat-periode', getuigend van geestelijke woordhonger.

Is zijn verstandelijke ontwikkeling verder gevorderd, dan is zijn woordenschat al rijk; hij ontdekt dan iets anders: oorzaak en gevolg, en vraagt: Waarom, Waarom? Altijd is het weer: Waarom? Hij hoopt daarbij niet op streng logische antwoorden, het is nog maar woordenspel, en een onlogisch fabeltje is zeer welkom.

In de kinder-psychologie vormt de ontwikkeling van de spraak een buitengewoon belangrijk hoofdstuk; daar blijkt, hoe belangrijk de kleuterjaren hierbij zijn.

Een bijzonder hoofdstuk vormt dan de studie van de ontwikkeling van de taal in een tweetalig gezin. Wij kunnen daarop hier niet diep ingaan. Zeker is dat indien de vader b.v. een Fransman

is, de moeder een Nederlandse, het mogelijk bleek dat hun kind beide talen leerde, zonder de woorden door elkaar te gebruiken, mits de vader altijd Frans en de moeder altijd Nederlands sprak. Maar toch kreeg de moedertaal later de overhand, want toen het op zinsbouw aankwam, zei het kind: 'il bat le lion mort', omdat in de moedertaal gezegd wordt: 'hij slaat de leeuw dood'. Dit kind had dus reeds moeilijkheden, die kinderen uit een gezin, waar twee talen in huis door elkaar gesproken worden, zeer ernstig ondervinden; hiervan kunnen alle onderwijzers in tweetalige landen meepraten.

De Zwitserse Prof. Baumgarten heeft naar de psychologie van de tweetaligheid een diepgaand onderzoek ingesteld en komt tot de slotsom, dat het taalgevoel van een kind het best ontwikkeld wordt indien het kind tot tenminste het tiende jaar in één taal wordt onderwezen en opgevoed; dan kan daarna de tweede, en zondig meer talen, worden aangeleerd, zonder zijn macht over eigen taal te bederven.

Dit is een buitengewoon belangrijke gevolgtrekking, waarmede het school-onderwijs in Zwitserland rekening houdt in het leerplan. Wordt dit verzuimd dan ontwikkelt zich taalzwakte: bij het spreken kan het juiste woord niet gevonden worden, er ontwikkelt zich aarzeling en gebrek aan zelfvertrouwen, want het kind beheerst zijn eigen taal niet. Taal is macht, en hij voelt zijn onmacht. Ook al waren zijn eigen gedachten nog zo gezond, hij kan er geen uiting aan geven, hij kan de ander niet overtuigen, hij voelt zich hulpeloos, vooral als hij bemerkt dat hij misverstaan wordt. Dit wekt zijn ergernis, hij begrijpt niet dat hij het zelf is, die de goede gedachte, welke hij had, hopeloos slecht in woorden brengt, zodat misverstand onvermijdelijk was.

Dit is een der oorzaken waarom er in alle tweetalige landen zoveel onnodige misverstanden zijn, waardoor bij het bestuur van die landen zich soms speciale moeilijkheden voordoen.

Deze beschouwingen gelden voor ieder kind, iedere taal, in elk land. Als we deze dus op de ontwikkeling van het Afrikaans toepassen dan is de vraag: worden de kinderen tot hun tiende jaar in het Afrikaans als voertaal in alle vakken onderwezen? Is het antwoord neen, dan geeft dit tevens het antwoord waarom zovele Zuid-Afrikaners taalzwak zijn.

Maar de taal is niet arm, integendeel! Lees de gedichten van Totius, van Leipoldt, of ook de vertellingen zoals: Uit Oerwoud en Vlakte. Hoort men nu echter de antwoorden in het Afrikaans gegeven bij een universitair examen en vraagt men: zeg dat nu eens in het Engels, dan hoort men de taalzwakte in beide talen. Dan hoort men dat de studenten heel goed weten wat de wetenschappelijke inhoud van het antwoord is, maar de formulering in taal is gebrekkig, een duidelijk bewijs, voor ieder die iets weet van de psychologie der tweetaligheid, dat er iets hapert aan het lager taal-onderwijs en wat daaraan vooraf gaat. Ditzelfde merkt men in dit land ook op bij vele Engels-sprekende studenten.

Dit gebrek is met geen leerstoel in Vlaams goed te maken, daarmee bereikt men de brede lagen der bevolking niet, evenmin als de wortel van het kwaad der taalzwakte.

Die taalzwakte zit niet in het Afrikaans, maar in de wijze waarop die taal geleerd wordt.

Beheerst het schoolkind de grondbeginselen van eigen taal, dan waardeert hij het om de andere taal te leren, die hij nu ook spoedig zal beheersen, want hij heeft er elders, buiten gezin en school, al zoveel van gehoord. Dan heeft hij zijn eigen woordenschat tot een geordend geheel geregeld, en zal iedere nieuwe taal een nieuwe schatkamer krijgen; dan beleeft hij die andere taal niet als iets verwarrends dat hem hindert, waartegen hij anti-gevoelens krijgt.

Die anti-gevoelens zijn het, waardoor alle tweetalige landen zoveel moeilijkheden ondervinden, en ieder van die landen heeft in het verleden wel 'iets', waardoor die anti-gevoelens gemakkelijk

de boventoon krijgen, begripelijk, maar niet in het voordeel van wie ook.

Een juist inzicht in de psychologie van de tweetaligheid kan alleen de verdere ontwikkeling van het Afrikaans helpen.

Pretoria, 6-2-1949.
Prof. E. Jansen.

Afrikaner tref ryk vaktaal in Nederland aan. (Uit 'Die Burger')

Mnr M.J. Posthumus, assistent-staatsvertaler, wat deur die Minister van Verdediging na Nederland afgevaardig is om die nuutste ontwikkelinge op die gebied van die krygstaal en ander vakterminologie te bestudeer, gee in die November-uitgawe van die maandblad Zuid-Afrika die volgende beskouing oor sy onderzoek in Nederland:

'N besoeker aan 'n vreemde land moet wel oppas, dat hy nie indrukke met gevolgtrekkings gaan verwar nie. Indrukke storm onkeerbaar op 'n mens af, maar gevolgtrekkings moet stadig by die hek uitgetel word. Ook moet jy versigtig wees om geen land sonder meer 'n 'vreemde' land te noem nie. Nederland is wel vir my 'n 'ander' land, maar ek het tog van die eerste dag af tuis gevoel. Daarvoor moet ek die Afrikaners in Nederland dankbaar wees, maar eweseer die talle Nederlanders met wie ek aan huis en op kantoor in aanraking gekom het.

My opdrag was om in Nederland en België alle vakliteratuur, woordeboeke en woordelyste te versamel wat maar enigsins van nut kan wees vir die opbou van 'n Afrikaanse vakterminologie¹⁾ op elke gebied. Dat daar hierby van die krygstaal uitgegaan is, hoef geen verwondering te wek nie, want die krygswetenskap behels alle wetenskappe en kundighede.²⁾

Oral het dit my opgeval hoeveel belangstelling daar vir die taalversorging van tegniese werke bestaan. In dié opsig doen die Centrale Taalkommissie voor de Techniek, die Vlaamse Ingenieursvereniging en die Interprovinciale Commissie voor de Eenmaking der Nederlandse Terminologie in het Technisch Onderwys (Antwerpe) goeie werk. Maar ook staats- en partikuliere liggame dra die saak op die hart.

Op die gebied van die ouere, gevestigde wetenskap en tegniek bestaan daar in Nederland 'n ryk vaktaal, waarmee die Nederlander, tussen hakies, weliswaar nie altyd self heeltemal tevrede is nie, maar wat nietemin 'n skat uitmaak wat die Afrikaner nog in groot mate deur eie inspanning moet verwerf en ook vinnig besig is om te verwerf.

Op die gebied van die allernuutste tegniek staan die Nederlander egter min of meer eweseer op homself aangewese as die Afrikaner.³⁾ Aanvanklik is die name vir nuwe tegniese begrippe taamlik klakkeloos oorgeneem, maar oral is 'n gesonde reaksie hierteen te bespeur. In Suid-Afrika word veel hieraan gewerk, sodat die moontlikheid - selfs die wenslikheid - van samewerking groot is.⁴⁾

1) Waarom niet, zoals verderop, doodgewoon 'vaktaal'? - Red. O.T.

2) Nou, nou! - Red. O.T.

3) Inderdaad, wij vechten net zoo hard als die Afrikaner. - Red O.T.

4) Bravo en... tot uw dienst! (Red. O.T.)

In die tegniese en wetenskaplike taal behoort die verskil tussen Nederlands en Afrikaans uit die aard van die saak nog heel wat kleiner te wees as in die literatuur- en algemene omgangstaal. Onderlinge verstaanbaarheid is 'n oorweging van groot betekenis vir twee verwante tale waarvan geeneen eintlik 'n wêreldtaal is nie!

Ten slotte wil ek nog een indruk weergee. Ek het letterlik honderde Nederlandse tegniese boeke deurgeblaai (soms ook deurgelees). En ek het opgelet na die jaartal van verskyning. Daar is geen ou boeke onder hulle nie. Die grootste gros dra jaartalle van 1940 tot 1948. Daaruit is net een gevolgtrekking moontlik: 'n werkywer wat die hoogste agting afdwing. Want byna al hierdie boeke is in besettingstyd, hongerwinter en skaarstetyd geskrywe...

Ek het baie in Nederland geleer.⁵⁾

Normaalbladen

Naar ik dezer dagen opmerkte, zijn nog niet alle drukkers en uitgevers hier te lande op de hoogte van het feit, dat er normaalbladen bestaan, van de ongeveer twintig jaar geleden overeengekomen schrijfwijze (afkortingen) van namen der meest voorkomende maten en gewichten. In bladen en boeken kan men ook thans nog lezen: K.G. en H.A., in plaats van: kg of ha (met kleine letters en zonder afkortingspunten). Door het drukken met dezelfde kleine letter als de overige tekst en door het weglaten der afkortingspunten, wint men minstens de helft der plaatsruimte, wat vooral van belang is voor advertenties, die men zo beknopt mogelijk wil houden. De firma Waltman, te Delft, levert deze normaallijsten op stevig papier, zodat ze jaren lang mee kunnen.

Aanmerkingen

In 'U vraagt... en wij vergissen ons ook wel eens' van 'Onze Taal' van April 1949, aldus schrijft Ir. P.C. van Niftrik ons, wordt de vraag behandeld of 'goedkope prijzen' lager zijn dan 'billijke'.

Tot mijn verwondering wordt op de uitdrukking 'goedkope prijzen' zelf geen aanmerking gemaakt. Een prijs is niet te koop, kan dus ook niet

5) En wij kunnen van die Afrikaner leren! (Red. O.T.)

goedkoop zijn, wel laag of billijk. Slechts koopwaar kan goedkoop (of duur) zijn. Ik neem aan dat 'wij' ons hier inderdaad hebben vergist. - (Inderdaad, maar weet u wat zoo aardig is in deze kibbelarij? Billijk is een germanisme! Hoe is 't-ie? - Red.-secr.).

Uit de pers.

Ongewoon formaat

'Daarvoor', (d.w.z. voor de wederopbouw) 'heeft men zéér deskundige functionarissen van ongewoon formaat nodig.' Mits alleszins deskundig, genieten reuzen en dwergen de voorkeur.

Dan of als?

'Nee, dan onze Rotterdamse havenarbeiders, ik kan gerust zeggen, dat die twee maal zo snel werken dan hun Londense collega's.' Misschien wel meer als tweemaal zo snel dan die collega's!

Idem

'En daarom is het verhaaltje ook weer niet zo simpel dan het eigenlijk lijkt.'

Gleichberechtigt

'Men zal in Nederland al wel uit de kranten gelezen hebben, dat het manifest o.a.... zich voor een(?) Verenigde Staten van Indonesië verklaart met gelijkberechtigde delen.' Een kleine 'berichtiging': bij o n s spreekt men van 'gelijkgerechtigd'.

Uit een andere courant

'Aan de Ronde-Tafelconferentie zullen als gelijkberechtigde partijen deelnemen...'
Ook al aangestoken!
Ei.

U vraagt en wij....

In het Septemhernummer heb ik het antwoord aangetroffen op mijn vraag omtrent het eventueel verschil tussen 'rente' en 'interest'. Is het me toegelaten U nog een paar kleine vragen voor te leggen?

- 1°. Onze spraakkunsten vermelden: 'a r e' en zijn samenstellingen staan altijd in het meervoud: 5 aren. Van Dale (ook in de nieuwe uitgave) schrijft: 'hectare = 100 are'. Is er een vaste regel?

- 2°. In hetzelfde verband wordt voorgeschreven dat bastaardwoorden die op een klinker uitgaan, hun meervoud vormen op s, voorafgegaan door een afkappingsteken. Dus: p e s e t a 's (zoals de woordenboeken ook vermelden). In de Nederl. financiële tijdschriften treffen wij meestal pesetas zonder afkappingsteken aan.
- 3°. 'enerzijds en anderzijds' wordt hier aangezien als een germanisme, maar wordt zeer veel gebruikt. De uitdrukking vind ik thans in de nieuwe uitgave Van Dale (in de oude niet) en ook in 'Onze Taal' blz. 38 onder 'afname en toename'.
- 4°. 'voor wat betreft' beschouwen we als een gallicisme; ook Van Dale doet zulks opmerken onder 'betreffen' (nieuwe uitgave, oude niet). Ik tref die uitdrukking echter zo dikwijls aan in Nederlandse werken dat ik me afvraag of ze niet reeds algemeen geduld wordt.
- 5°. Uitnodigingskaarten voor plechtigheden, waarbij geen avondkleding voorgeschreven is, vermelden onderaan 'toilette de ville'. Zijn de kaarten tweetalig gesteld, dan wordt de uitdrukking vertaald als 'stadskledij'. Bij mijn weten wordt dit in Nederland niet gezegd. Bestaat hiervoor wel een speciale uitdrukking? -
- 6°. Men schrijft zowel: 'dit perceel is 5 are groot' en 'dit perceel is 5 aren groot'. Merkwaardig is dat gebruikelijker is: 'dit weiland is 10 hectare groot', dan 10 hectaren, maar bij centiare is het juist andersom. Een vaste regel is er dus niet.

Het Woordenboek der Nederlandsche Taal geeft als meervoud van are: ares en aren, en schrijft ook 10 aren of ares. Maar de aflevering waarin a r e voorkomt is ongeveer tachtig jaar oud. En daarin wordt ook geschreven 10 meters laken, terwijl wij het altijd zullen schrijven: 10 meter laken, evenals 10 liter, 10 kilogram. Dit stuk drop kost vier cent, maar: er liggen vier centen op tafel.

Ook bij a r e zal de neiging dus wel meer uitgaan naar den enkelvoudsvorm.

- 2°. peseta's.
- 3°. enerzijds en anderzijds zijn o.i. goed Nederlands.
- 4°. evenzo: voor wat betreft.
- 5°. stadskledij wordt in Nederland in de betekenis van toilette de ville terecht niet gebruikt.

Tegenwoordig is daarvoor wel gebruikelijk 'wandelpakje', waaronder men vroeger in zekere kringen verstond: jacquet met gestreepte broek. De uitdrukking 'wandelpakje' voldoet echter ook niet en wordt zeker door grote lagen van onze bevolking niet verstaan. Immers men bedoelt er onder te verstaan een donker colbert en men gaat toch ook wel in een licht pakje wandelen.

Op de uitdrukking a v o n d k l e d i n g voor rok voor heren en lange japon voor dames kan men ook technische aanmerking maken - men zou het zo kunnen verstaan dat men b.v. op pantoffels, een zeer geëigende avonddracht, zou kunnen komen - maar algemeen wordt begrepen wat met de zegswijze bedoeld wordt; de uitdrukking heeft burgerrecht verkregen en in aansluiting daarop zouden wij voor toilette de ville voorstellen: middagkleding. Men kan ook in het negatieve gaan en schrijven: geen avondkleding. (Li).

[Nummer 6]

In de doolhof van het Nederlands

Alhoewel het geen gewoonte is in ons tijdschrift boeken aan te kondigen of te bespreken, willen wij toch een uitzondering maken voor een geschrift, dat zozeer handelt over de zaken, welke ons ter harte gaan, dat het een fout zou zijn het verschijnen te verzwijgen. Nu willen wij meteen vertellen, dat het niet uitgesloten moet worden geacht, dat af en toe boekbesprekingen, of aankondigingen van werken onze arbeid rakende, in ons blad zullen worden opgenomen. Het bestuur van ons genootschap heeft zich in beginsel nog niet uitgesproken, of dit geregeld zal geschieden. Het beraadt zich over de vraag. Het heeft echter zijn nut, wanneer de omstandigheden het onvermijdelijk maken, eens een aankondiging of een bespreking van een boek op te nemen. Dan kunnen we de wenselijkheid van de aanvaarding van het beginsel beter aan de praktijk toetsen. Op dit gebied liggen voetangels en klemmen. Dat zullen wij zoveel beter kunnen merken, als we eens bezig zijn. Dan komt het gebrek aan eensgezindheid over normatieve zaken in de taalbehandeling tot uiting. Daar schuilt de moeilijkheid, waarover wij later nog meer zullen schrijven. Tot een boekbespreking zullen we ook nu nog niet komen, wel tot een aankondiging van een werk, dat ons van bijzonder belang scheen voor de leken, die zich in ons genootschap hebben verenigd, of een abonnement op deszelfs maandblad hebben genomen.

De titel van het boek, waarover wij het willen hebben, staat boven deze aankondiging. Het is geschreven door Dr B.C. Damsteegt, een neerlandicus, in de Residentie aan een gymnasium verbonden. Het beleefde in acht maanden tijds zijn tweede druk. De eerste kwam van de pers in Juni 1948, de tweede in Februari 1949. Dit alleen reeds bewijst, dat de uitgevers, Tjeenk Willink in Zwolle, gelijk hadden, toen zij Dr Damsteegt vroegen, dit boekje samen te stellen. De prijs is bovendien laag gehouden (iets meer dan twee gulden), zodat deze geen beletsel behoeft te zijn, het zich aan te schaffen. Het boekje telt ruim honderd bladzijden. Het begint met een 'verantwoording', waarover straks meer, en vervolgt met een lijst van woorden en uitdrukkingen, alfabetisch gerangschikt en dus gemakkelijk na te slaan, die wel eens fout gebruikt worden. De lijst is niet groot, telt 57 bladzijden, maar geeft gelegenheid tot overpeinzingen over onze taalzonden. Dan volgt een hoofdstuk, gewijd aan fouten in zinsconstructie en woordgebruik. In enkele bladzijden wordt de nieuwe spelling behandeld. Dan bespreekt de schrijver het gebruik van de leestekens en de hoofdletters. En tenslotte behandelt hij in een twintigtal bladzijden beknopt maar duidelijk de grammatica, de leer van de zin en de woordsoorten. Kort gezegd: dit is een boekje, dat wij allen, van 'Onze Taal', altijd op onze schrijftafel bij de hand moeten hebben. Wanneer wij het eenmaal even goed doorwerken, wijst het ons de weg in veel moeilijkheden, kleine en grote, die zo vaak onze aandacht gevraagd hebben en nog vaak zullen vragen, zolang het drukke leven ons dwingt tot vluchtig werk, tot haastige arbeid. Het boekje is niet voor de school geschreven, wel voor degenen, die in het maatschappelijk leven al hun plaats innemen en zich, niettegenstaande alle drukte, op een goed gebruik van hun taal willen blijven bezinnen.

'Voor velen', aldus de schrijver in zijn 'verantwoording', 'tot wier dagelijkse taak het behoort het Nederlands in geschrifte te gebruiken, blijkt

de moedertaal een doolhof, waarin zij maar al te gemakkelijk verdwalen. Dit boekje wil een wegwijzer zijn, die hen waarschuwt, als zij het verkeerde pad hebben gekozen en hun het goede toont'. De schrijver heeft gearzeld het werkje samen te stellen. 'De neerlandicus', zo gaat hij voort, 'is tegenwoordig wat huiverig voor het geven van normen voor de levende taal: op grond van verschillende overwegingen schijnt hij slechts vrede te kunnen hebben met een descriptieve' (beschrijvende, vastleggende) 'behandeling van de taalverschijnselen; een normatieve' (regels gevende) 'behandeling brengt telkenmale zijn gemoedsrust in gevaar'. De schrijver overwoog echter, dat de taalgebruiker met de wetenschappelijke onzekerheden der taalkundigen zo weinig gebaat is. 'De correspondent, de vertaler, de journalist, de technicus, zij vragen ons eenvoudigweg te onderscheiden tussen "goed" en "fout" en het beantwoorden van hun vragen met lange uiteenzettingen, eindigende met onder voorbehoud gegeven conclusies, doodt veelal de belangstelling en werkt onverschilligheid in de hand'. Nu is de schrijver voor normatieve uiteenzettingen niet bang, maar 'de taalkundige moet de moed bezitten na nauwgezette overweging een aanwijzing te geven voor de praktijk, iets waartoe hij zeker beter in staat moet worden geacht dan de leek of de niet wetenschappelijk gevormde liefhebber met puristische neigingen' (dat zijn wij, van 'Onze Taal', en wij erkennen, dat de schrijver gelijk heeft, maar de taalkundigen komen niet zo gemakkelijk uit de hoek of... zij gaan kibbelen en daar worden wij, leken, ook al niet mee geholpen). 'Het zal wel overbodig zijn te zeggen', aldus de schrijver, 'dat ik mij bij het beantwoorden van de vraag, of een woord of een uitdrukking inderdaad "fout" is, niet op een streng puristisch standpunt heb gesteld. Ik heb getracht door voortdurende aandacht voor de levende taal en haar gestadige verandering', (!) 'door aandacht ook voor wat historisch is gegroeid, de vaak bekrompen zienswijze van het purisme te vermijden'. Tot zover des schrijvers 'verantwoording'.

Nu, de schrijver moge dan geen strenge purist willen zijn, hij zuivert ook wel eens daar, waar het woordenboek een gebruik ingeburgerd verklaart. 'Zich afspelen' wordt, aldus de schrijver, als een germanisme beschouwd, als het in den zin van 'gebeuren', 'voorvallen' wordt gebruikt. 'Een treurspel afspelen', zegt Van Dale, (is) 'een treurige, ontzettende gebeurtenis uit een reeks van droevige voorvallen bestaande, ten einde brengen'. Wanneer de schrijver dus als een germanisme veroordeelt 'wat zich daar heeft a f g e s p e e l d', is met geen pen te beschrijven' en hier 'voorgevallen' voor 'afgespeeld' aanbeveelt, wordt zijn inzicht kennelijk niet door Van Dale gedeeld. De schrijver is hier wel degelijk purist, maar daartegen hebben wij geen bezwaar, want het Nederlands stond en staat aan grote gevaren bloot. Vreemde woorden dringen gemakkelijk binnen. Door onze schuld. Hoe krachtiger wij ons verweren, hoe nauwkeuriger wij toezien, des te beter. Wij bevelen het boekje van Dr Damsteegt onze leden en lezers met warmte aan.

Gedachtenwisseling

De afkortingspunt.

'De Redactie heeft geen wetgevende bevoegdheid, gelijk sommigen schijnen te denken.' Inderdaad, méér dan 'sommigen'! Ik vrees 'het merendeel'. Maar dat is geen wonder, daar de redactie dikwijls zó apodictisch is in haar uitspraken, dat de meeste lezers vergeten de bekende korrel zout erbij te nemen. Zo werd ik deze week opgebeld: 'Nou zul je toch wel inzien, dat je abuis bent met je punt achter Ir?'

'Ik?? Waarom dat?!' 'Wel, in "Onze Taal" staat, dat er geen punt mag staan, als de laatste letter van een afkorting de laatste letter van het afgekorte woord is'. Ik ben toen zo vrij geweest bovenstaande verklaring van de redactie voor te lezen, maar meen goed te doen hier mijn ervaringen omtrent die afkortingspunt voor de mede-'O.T.'-ers aan toe te voegen.

Ik had moeilijkheden met een uitgever naar aanleiding van dit punt, waarop deze aan verschillende personen en instellingen hun mening hieromtrent heeft gevraagd. Hoewel genoemde uitgever zich uiteraard wendde tot diegenen, waarvan hij gelijk hoopte te krijgen, was het resultaat weinig overtuigend. Van twee kanten komt kortweg de mededeling, dat het 'niet logisch' is een afkortingsteken te plaatsen achter afkortingen, die eindigen met de laatste letter van het woord. Een viertal noemt Ir, Dr, Mr enz. 'samentrekkingen' of 'afkortingen, die in feite samentrekkingen zijn.' Hoewel deze aanduiding zelfs voorkomt in een brief van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte van een onzer Rijksuniversiteiten (deze schrijver schrappt volgens zijn zeggen al dergelijke punten onverbiddelijk - sic!), meen ik dat we over deze uitspraak kort kunnen zijn, daar hier geen nieuw woord wordt gevormd, wat kenmerkend is voor een samentrekking (zoals 'weer' uit 'weder'), maar uitsluitend sprake is van een verkorte schrijfwijze, die de uitspraak onveranderd laat, wat typisch is voor een afkorting.

En bij vrijwel allen komt dan de redenering hierop neer, dat een punt wordt gezet in de plaats van weggelaten letters. Daarmee gooien ze dan hun eigen 'logica' omver, daar we dan immers zouden moeten schrijven: I.r, L.r, M.r enz.

Dr. K. Heeroma, de bekende bewerker van Koenen's 'Handwoordenboek der Nederlandse taal' gaat er iets dieper op in en schrijft: 'Historisch

is de punt een restant van het verkortings- en weglatingsteken in de palaeografie. De punt is dus ontstaan uit een haaltje met de pen. Hieruit is dan de punt achter het verkorte woord ontstaan. Stelt men zich op historisch standpunt, dan moet men bij alle verkort geschreven woorden dus een punt plaatsen, in principe “ergens”, praktisch altijd a c h t e r het woord.’ Verder noemt hij dan als ‘jongere opvatting van de punt’, dat deze ‘de weggelaten staart van het woord vervangt en dat men de punt dus niet zou behoeven te schrijven als men midden in het woord een aantal letters wegliet... Deze opvatting is historisch onjuist’. En hij vervolgt: ‘Ikzelf volg deze regel ook, maar kan hem alleen motiveren uit het gebruik’ (dat echter nog lang niet algemeen is!) Uit het bovenstaande volgt:

1°. dat het weglaten van de punt historisch onjuist is,

2°. dat de puntlozen in hun motivering nogal variëren, ten dele verward zijn en onlogisch (alleen uit de opvatting, die Dr Heeroma geeft, kan logisch de geheel puntloze spelling volgen).

Het is dus wel duidelijk, dat de motiveringen achterna zijn opgesteld ter verklaring van deze nieuwe mode. Een mode, zoals we tegenwoordig zoveel hebben: om het maar weer eens ‘anders dan anders’ te doen. Ondanks het feit, dat deze mode niet eens zo héél nieuw (al enige tientallen jaren oud) is, en de aantrekkingskracht van het ‘anders dan anders’, is echter gelukkig deze mode nog lang niet algemeen, zodat het ook uit dien hoofde nog niet nodig is zich te schamen voor het schrijven van Ir., Dr., Mr. enz., integendeel!

‘Guerilla-oorlog’.

In een aflevering van ‘Onze Taal’, die reeds enige maanden oud is (door gebrek aan tijd blijft ‘O.T.’ wel eens liggen, maar het blad gaat nooit de kast in vóórdat ik het gelezen heb!), lees ik hoe de heer Vo. bezwaar maakt tegen het woord ‘guerilla-oorlog’. Zijn redenering lijkt zeer logisch, maar - zoals de Redactie van ‘Onze Taal’ al bij verschillende gelegenheden heeft opgemerkt - de taal laat zich niet altijd aan de logica gelegen liggen. Inderdaad is ‘guerrilla’ een verkleining van ‘guerra’ en het woord zou dus ‘oorlogje’ betekenen, maar in mijn Spaanse woordenboek lees ik bij de betekenis van ‘guerrilla’ o.a.: ‘bande irrégulière; corps de franc-tireurs’. Als iemand nu een oorlog, die gevoerd wordt door zulke benden of met behulp daarvan, een ‘guerrilla-oorlog’ noemt, dan gebruikt hij het woord dus zeer correct volgens deze betekenis van het Spaanse origineel, elke ‘logische’ redenering ten spijt.

Muur-wand.

Ik heb steeds gemeend, dat het woord ‘muur’ eigenlijk het stenen lichaam aanduidde, terwijl het woord ‘wand’ alleen het oppervlak van de muur was, dat in de kamer in het gezicht komt, behangen of gepleisterd of geschuurd of hoe anders afgewerkt. In de bouwkundige wereld gebruikt men echter ook het woord ‘wand’ voor het eerste begrip, als dit een afscheiding tussen vertrekken betreft met licht gewicht, zodat deze op de vloer kan steunen of op zijn hoogst door een houten of stalen

onderslagbalk gedragen kan worden. Ik vrees echter, dat deze laatste betekenis aan onze Oosterburen ontleend is.

‘Onder ogen zien’.

Zou het gebruik van deze foutieve vorm in plaats van ‘onder de ogen zien’ niet verstaan kunnen zijn naar analogie van ‘onder handen hebben’?

Er mede.

U schrijft ermede als één woord. Ik meende, dat er mede - in tegenstelling met hiermede en daarmede - nog steeds in twee woorden moest worden geschreven, ondanks het feit, dat men het heel veel aaneengeschreven ziet staan.

(Wij zwijgen nu, want dit is een gedachtenwisseling en wij kunnen niet heen en weer blijven schrijven. - Red.).

Uit de pers.

Beeldende taal.

‘... terwijl mr F. Bakker de nieuwe lonen in het beroepsvervoer over de weg onder de loupe neemt.’

Die lonen zijn blijikbaar zó miniem, dat zij voor het blote oog niet goed zichtbaar zijn.

Importtaal.

‘... die ook in 1947 voor deze socialistische jeugd een spel schreef dat velen begeesterde.’

Die onuitroeibare begeestering weet wat!

Idem.

Het verslag van een voetbalwedstrijd noemde een van de spelers: ‘de bombardier bij NEC als er freecick te nemen zijn’.

Dat ‘freecick’ moet zeker Engels (en meervoud) voorstellen.

Recordtaal.

‘De bemanning zal proberen om dit record te verbeteren, met de grootste waterstofgasgevulde ballon ter wereld, die thans in de vaart is.’

Tot teleurstelling echter van het verwachtingvervulde publiek is de eerste opstijging mislukt.

Kranig perspectief.

'... terwijl indien er weinig particuliere bouw is, de kraan van de overheidsbouw verder open gezet zal worden.'

Er gaat niets boven bouw aan de lopende.... kraan!

Delicate taak.

'Behalve een adviserend lichaam zal deze jeugdraad ook initiatief kunnen nemen.'

Of dat lichaam zich zomaar zal laten nemen?

Genootschap 'Onze Taal' jaarvergadering

De jaarvergadering van het Genootschap 'Onze Taal' is Zaterdagmiddag 11 Juni te 's-Gravenhage gehouden, onder leiding van de voorzitter, de heer Ir J.T. Duyvis. De opkomst was niet groot. Een kleine groep oude getrouwen was aanwezig.

De heer Hendrik Muller, na het overlijden van onze redacteur waarnemend secretaris, bracht het volgend jaarverslag uit, dat door de aanwezigen staande werd aangehoord. (Bij afwezigheid van de heer Muller las de voorzitter de jaarverslagen voor).

'Zwaar is ons Genootschap in 1948 in zijn oudste en beste vrienden getroffen. Moesten wij in onze Januari-aflevering het overlijden van ons ere-lid C.K. Elout, initiatiefnemer tot de oprichting van ons Genootschap, aankondigen, in September ging P.C. Smit Jr, onze onvolprezen redacteur van ons heen, en voor het jaar ten einde was, verloren wij ons toegewijd bestuurslid, F.J.W. Drion. Alle drie hebben onze vereniging ten doop gehouden, haar zeventien jaren gediend met raad en daad, en onafgebroken haar strijd meegestreden. In ons maandblad is hun verdienste gememoreerd en aan hun nagedachtenis hulde gebracht, doch in dit jaarverslag mogen nog eens uitdrukkelijk onze verplichtingen aan hen tot uitdrukking komen voor de wijze, waarop zij, als warm voelende Nederlanders, onze geliefde Nederlandse taal tegen verbastering en bederf hebben trachten te beschermen.

Niettegenstaande zijn ernstige ziekte, gelukte het onze redacteur in de zomer het tijdschrift geregeld en gevuld in de ons zo vertrouwd geworden, sympathieke trant, te doen verschijnen. Pas toen hij op sterven lag, konden en behoefden wij in te grijpen en namen minder ervaren handen zijn levenswerk - het is geen te groot woord - schuchter van hem over. Dat wil zeggen, voorzover het betrof het tijdschrift; zijn omvangrijke correspondentie met leden en belangstellenden moest helaas voorlopig onafgedaan blijven.

Uit de vermelding van de namen der tegenwoordige bestuursleden in de kop van 'Onze Taal' kunt u zien hoe de taak, aan uw bestuur toevertrouwd, opnieuw verdeeld is. Het is verheugend dat, voorzover wij dat kunnen vaststellen, de belangstelling der leden onverzwakt is gebleven. Moge die belangstelling zich echter in de toekomst in meerdere mate ook uiteten in medewerking aan, in plaats van enkel kennisneming van ons tijdschrift. Speciaal ook op de jongeren houden wij in dat opzicht het oog gevestigd.

De verhouding tot onze Raad van Deskundigen bleef ook in het afgelopen jaar van zeer aangename aard. Wij zijn zijn leden voor menig grondig advies steeds erkentelijk.'

De heer Muller bracht ook als penningmeester een jaarverslag uit. Dank zij het zuinig beheer van de overleden redacteur werd in 1948 ruim f1200,- overgehouden. Zij werden gereserveerd voor het lopende jaar.

Het bestuur besloot nog niet tot uitbreiding over te gaan. Het aftredend lid werd herkozen.

U vraagt en wij...

gaan maar weer verder met het zoeken van een kort en als het kan bevredigend antwoord, want wat is goed, onweersprekelijk goed in onze taal?

'Klinkt het stijf en deftig in penhouder, poeder, rode, ouder, de d uit te spreken?'
Neen. In beschaafd Nederlands wordt de d wel degelijk uitgesproken. Houden we ons daaraan alstublieft! □ 'Moet op de vraag "ga jij vanavond niet mee?" geantwoord

worden met “ja” als men niet meegaat?’ Neen, met neen. □ ‘Vroeger heette Djokjakarta voluit Djokjakarta, thans schrijft men Djokja. Mogen wij nu ook Soera verwachten? Deze schrijfwijze zou een groot mak zijn, een luk, kortom iets waaraan behoefte bestaat. Dan krijgen we ook gauw Amster, Rotter, Scheven’. Ja, we hebben ook zo’n haast tegenwoordig. □ ‘Starten’ woedt in alle vormen in onze taal. ‘We moeten beginnen, aanvangen, vertrekken gebruiken’, schrijft Voe. Hij heeft gelijk. □ Een lezer maakt bezwaar tegen het gebruik van het woord ‘normaalbladen’. Hij vindt het niet normaal. Wij ook niet. Erkende woorden zijn bedoeld, gewaarmerkte woorden. Dus: lijsten van erkende woorden? □ Annie Romein-Verschoor zegt, dat ‘overhoofd’ vanouds behoort tot onze Nederlandse taalschat. De Denen gebruiken ‘overhoved’. Mevrouw Romein roept ons op het Nederlandse woord dus maar zonder aanhalingstekens te gebruiken. Wie volgt? □ Nederlandse kleedkunstenaars schrijven, dat zij hopen ‘deze collectie met de opening van onze nieuwe boutique te kunnen showen’. U gelooft het niet? ‘Een ruiker van stijlbloempjes’. □ Over ‘de afbouw van de overheidstaak’ schreef een hoofdredacteur in een grote financiële krant. Hij bedoelde de inkrimping, beperking. □ ‘Bedrijfsvoering’ is inderdaad een leelijk germanisme. Bedrijfsleiding, of bedrijfsbeheer is Nederlands. □ De kranten ‘claimen’ tegenwoordig, dat het een lust is. Zij bedoelen dan eisen. □ ‘In het algemeen zijn de departementen van algemeen bestuur geen taalzuiveraars’, schrijft Ru. Integendeel. ‘Binnenlandse Zaken’ gebruikt het woord ‘brandveiligheid’ en bedoelt ‘beveiliging tegen brandgevaar’. Of wij een ander woord weten, zonder een omschrijving te gebruiken? Brandweer! Heel eenvoudig. Wel begrijpen wij onder dit woord in de eerste plaats het korps, dat gevormd is om branden te weren, maar brandweer kan wel degelijk gebruikt worden, dunkt ons, om het begrip aan te duiden, dat het departement met ‘brandveiligheid’ bedoelt te bespreken. □ Voor ‘regulariteit’ is in het Nederlands ‘regelmaticheid’ beschikbaar. □ Dr Beel heeft volgens de kranten geen toekomstplannen. ‘Hij heeft die voor het verleden handig verzwegen’, schrijft Voe. Ja, toekomstplannen is een pleonasme, plannen is genoeg. □ En dan dat ‘persoonlijk’, dat tegenwoordig overal bijgezet wordt. Dat is overtollig. Druk-doenerij. □ ‘Een van ‘s werelds belangrijkste luchthavens’ is een super-de-super-luchthaven. Begrijpt u wel? Belangrijke had er moeten staan, maar dat is niet mooi genoeg. □ Over het beursjargon zwijgen we maar helemaal. ‘Dat is vechten tegen het Damrak’ schrijft Voe. □ Pas op voor het gebruik van ‘zelfbestemmingsrecht’ in plaats van ‘zelfbeschikkingsrecht’! Het eerste is een germanisme, het tweede Nederlands. □ Verslaan in de betekenis van een verslag geven is een woord, dat burgerrecht gekregen heeft in de (goede) vaktaal van de dagbladschrijvers. □ ‘Crepeergevallen’ hebben wij inderdaad wel eens in de kranten ontmoet. Het is een weerzinwekkend woord voor weerzinwekkende gebeurtenissen. □ Men schrijft niet, dat iemand is overleden ‘in’ maar ‘op’ de leeftijd van... □ Dat is van nul en gener waarde’ is ingeburgerd. Men zegt niet meer ‘dat is nul en gener waarde’.

[Nummer 7]

Uit de keuken....

(.... van een deskundige medewerkster).

Noodzaak-noodzakelijkheid. Het woord *noodzakelijkheid* wordt inderdaad meer gebruikt dan *noodzaak*, niet alleen in de laatste tijd, maar al veel eerder. Noodzaak komt volgens het Ned. Wrdb. in beperkt gebruik voor: Ik kan de noodzaak (dringende behoefte) er niet van inzien. Men wordt verzocht niet zonder noodzaak (dringende aanleiding) te bellen. 't Betekent dus: dringende behoefte, dringende aanleiding. Ook dwang. Ik heb er niets op tegen het woord in ere te houden; in vele gevallen verdient het ook m.i. de voorkeur boven noodzakelijkheid. Noodzakelijkheid lijkt me echter wat ruimer. 't Komt mij voor, dat het ongeveer overal voor noodzaak in de plaats gesteld kan worden, maar het omgekeerde is niet het geval, b.v. ik verkeer in de noodzakelijkheid het kind te straffen. Hier is *noodzaak* niet meer op zijn plaats. Dat zou te sterk klinken.

Bliksemslag. Dit woord is blijkbaar al heel oud. Het komt reeds voor bij Hooft (17e eeuw). Het betekent: het treffen of getroffen worden door de bliksem. 'Thans weinig meer in gebruik', zegt het Ned. Wrdb. Het is dus aan het uitsterven. Bliksemslag geeft misschien wel juister weer, wat er gebeurt, als iemand of iets door de bliksem getroffen wordt. Wij zeggen ook: de bliksem slaat ergens in. Maar daar bliksemslag reeds een heel oud woord is, geloof ik niet, dat we er bezwaar tegen behoeven te hebben.¹⁾

Terugzicht. Dit woord komt tot nog toe niet in het Ned. voor. Het is ongetwijfeld een Germanisme, het Duitse *Rücksicht* (mit *Rücksicht auf*: met het oog op) betekent namelijk ook: opzicht, betrekking. Goed Ned. zou dan ook zijn: 'Met betrekking tot' of 'Naar aanleiding van uw schrijven' enz.

Eega heeft altijd *ee* gehad, ook in de oude spelling.

'Dat het verkeer nog aan vertraging onderhevig is vindt zijn oorzaak', enz.

Inderdaad heeft 'oorzaak' betrekking op de gehele zin. 'Dat het verkeer nog aan vertraging onderhevig is' is een onderwerpszin, d.w.z. de hele zin is het onderwerp van de hoofdzin. We kunnen er tussen haakjes voorzetten: (het feit), nl. dat het verkeer enz. Het bezittel. voornaamwoord *vóór* oorzaak vertegenwoordigt het onderwerp, in dit geval dus de *o n d e r w e r p s z i n*; het mocht derhalve 'zijn' luiden bij het onzijdige *het*.

De op de aangegeven dag verzamelde gegevens kunnen niet als basis gelden ter bepaling van enz. of voor de bepaling van.

'Voor de bepaling van' lijkt me beter, maar 'ter bepaling van' is taalkundig ook juist; *te* geeft hier een doel aan: een basis om het aantal geleidingen te bepalen; vgl.: ter aanduiding, ter afwisseling, ter beoordeling, ter kennismaking enz.

1) Wat neiging heeft 'uit te sterven', moeten we niet kunstmatig in het leven trachten te houden. Redactie.

'Als ambtenaar moet u ervoor waken, dat door Uw optreden het aanzien van het bedrijf niet wordt geschaad' is volkomen juist.

Even juist is: 'Als ambtenaar moet U er tegen waken, dat door Uw optreden het aanzien van het bedrijf wordt geschaad; dus hier moet geen ontkenning bij.

Waken tegen gevaren, maar waken voor zijn geluk. Men waakt dus voor hetgeen men wil behouden, maar tegen hetgeen men wil vermijden.

Alvorens aan Uw verzoek te kunnen voldoen, moet de kabel uitgebreid worden.

Deze zin zou juist zijn, als de kabel, het onderwerp van de hoofdzin, ook het onderwerp van de onontwikkelde bijzin was, dus als de kabel aan het verzoek zou moeten voldoen.

Alvorens aan Uw verzoek kan worden voldaan, moet enz. is juist. Alvorens is hier een voegwoord, dat evenzo gebruikt kan worden als: voordat. Ook kan het een onontwikkelde bijzin inleiden: Alvorens naar huis te gaan, doe ik nog een paar boodschappen.

‘Ik verzoek u de klacht te willen onderzoeken’ is juist. ‘Een onderzoek instellen naar iets’ veronderstelt, dat de zaak, waarvoor men een onderzoek instelt, nog opgespoord moet worden.

Een vacature is een opengevallen plaats of post. Ik geloof, dat we zowel van als voor kunnen gebruiken.

Regels - regelen. Ik geloof niet, dat er vaste regels voor het gebruik van deze woorden bestaan. Meestal zeggen we regels; regelen klinkt wat plechtiger. Alleen niet: maatregels, maar maatregelen. En: volgens alle regelen der kunst, zegt men niet volgens de regels. En: dit is toch in strijd met alle regelen der wellevendheid. Dus blijkbaar altijd: met en volgens alle regelen. Echter: ik ken de regels niet.

Het kunstminnend doek.

Een lezer schrijft: Blijkens een in de Staatscourant van 21 Febr. 1949, nr. 36, afgedrukt reglement bekroont ‘ter bevordering van de goede boekverzorging’ de Minister van Onderwijs enz., voortaan elk jaar ‘de best verzorgde niet-bibliofiele¹⁾ boeken, welke in Nederland zijn vervaardigd en aldaar gedurende het voorafgaande kalenderjaar zijn uitgegeven

Onder niet-bibliofiele boeken worden verstaan boeken, welke niet in het bijzonder zijn vervaardigd ten genoegen van liefhebbers van de uiterlijke vorm van het boek en welke tevens bestemd zijn voor verkoop door de boekhandelaren aan hen, die het boek om de inhoud wensen te bezitten’.

‘In plaats van de uitdrukking “boeken, niet speciaal bestemd voor bibliofielen” - aldus onze lezer - gebruikt de Minister dus de uitdrukking “niet-bibliofiele boeken”. Is dat wel juist?’

Neen, bibliofielen zijn mensen, geen boeken. En wat een woordovertolligheid in 's ministers reglement! De twee zinnen hadden tot één kunnen worden saamgetrokken. Die ene zin had kunnen zeggen; dat ‘de minister - ter bevordering van de goede verzorging van het boek - voortaan elk jaar bekroont de best verzorgde boeken, welke in Nederland zijn vervaardigd, aldaar gedurende het voorafgaande kalenderjaar zijn uitgegeven, niet in het bijzonder vervaardigd zijn ten genoegen van liefhebbers van de uiterlijke vorm van het boek en tevens bestemd zijn voor verkoop door de boekhandelaren aan hen, die het boek om de inhoud wensen te bezitten’.

1) Onderstreping van onze lezer.

Dit reglement, van een minister van onderwijs afkomstig, mag toch zo niet gehandhaafd blijven? Straks volgt na de bekroning van 'het bibliofiele boek' nog de bekroning van 'het kunstminnend doek'!

Over Zuid-Afrika. (Uit een brief).

'Wanneer je ooit in Zuid-Afrika komt en je passeert een station en je leest op een bord: "Here Gentlemen", dan ben je werkelijk verkeerd, indien je daaruit opmaakt, dat er staat: "Hier Heren". Neen - het is een tweetalig opschrift: "Heren-Gentlemen".

En wanneer je een uithangbord ziet, waarop staat: "Oë toets", dan kost het enkele minuten voor je begrypt, je realiserend, dat je voor een winkel eens opticiëns staat, dat dit betekent: "Ogenonderzoek". Maar je denkt tegelijk: "wat drommel, waarom gebruiken wij toch het Engelse "test"?" Hier heet een week-end "naweek". Waarom niet? We hebben toch ook najaar? Hier heet een tunnel onder een spoorlijn: duikweg. Goed Nederlands of niet? Hier wordt een bak met koopwaar, door een jongen op de stationsperrons aangeboden: een pens-winkeltje genoemd, een harmonica: een pens-klavier. Wat al te realistisch? Maar..... beeldende taal!

De Afrikaners willen een eigen taal scheppen en schuwen vreemde woorden. En wij?

'To save one's face'.

Met de hoofdredacteur van een dagblad had enige tijd geleden een getrouw lid verschil van mening over de vertaling en het gebruik van 'to save one's face'. Volgens eerstgenoemde kon de vertaling luiden: zijn figuur redden - doch ook: zijn gezicht redden. Hij grondt zijn bewering aldus:

'In het Nederlands kunnen wij uitsluitend spreken van "zijn figuur redden" indien de betrokken persoon tevoren een blunder heeft gemaakt. De Engelse uitdrukking wordt ook gebruikt voor die gevallen waarin geen sprake behoeft te zijn ge-

weest van het maken van een blunder. Alleen beide partijen zijn dan in een situatie gekomen waarbij zij moeten trachten om er zonder verlies van hun aanzien en prestige uit te komen. Daarom kunnen wij in dat geval niet zeggen, dat zij proberen hun figuur te redden omdat dit in onze taal de hierboven vermelde bijmaak heeft. Wie in het Oosten is geweest, weet, dat er tal van situaties zijn waarin niemand een fout heeft gemaakt, maar er toch moeilijkheden zijn ontstaan. Daaruit moet men zich dan trachten te redden zonder zijn aanzien te verliezen. Dat kan men in het Nederlands niet vervangen door: 'zijn figuur redden'.

Ons lid is het met deze redenering helemaal niet eens geweest. Volgens hem bestaat er maar één vertaling, n.l. 'zijn figuur redden' en deze is op alle gevallen van toepassing. Volgens hem kan 'zijn gezicht redden' nooit gebruikt worden en is het een mislukt eigen baksel, dat hinderlijk aandoet en fout is.

En nu vraagt ons lid wat wij ervan denken. Ons antwoord, dat door omstandigheden wel een beetje laat gegeven wordt, luidt, dat wij het eens zijn met ons lid, niet met de hoofdredacteur met wie het de strijd had aangeboden. 'Zijn gezicht redden' is een anglicisme. Het wordt veel in het Oosten gebruikt, of in Nederland door 'oud-Indisch-gasten'. In onze taal moet 'to save one's face' vertaald worden door 'zijn figuur (of zijn prestige) redden'. In de Nederlandse significa dreigen wij niet 'ons gezicht te verliezen', maar 'een figuur te slaan' en willen wij alles doen wat mogelijk is, om dat te voorkomen. De tegenstander van ons lid stelt, dat wij tevoren een blunder moeten hebben gemaakt, om te mogen zeggen, dat wij ons figuur (prestige) willen redden, maar wij betwisten die stelling. Zeker, in die betekenis kan onze zegswijze gebruikt worden, maar ook in de veel ruimere betekenis, als waarin de hoofdredacteur de Engelse zegswijze van toepassing verklaart. Een oud-Indisch-gast heeft ons eens gezegd, dat de Nederlanders 'hun gezicht hebben verloren' in Nederlands-Indië, doordat zij door de Japanners overwonnen en onderworpen werden. In het Nederlands moet men hier echter spreken van 'hun gezag'. Het is fout in een letterlijke vertaling van een vreemde zegswijze de betekenis te willen leggen, die men zelf begeert. Dat is gewoonweg een vreemde zegswijze vernederlandsen en dat mag niet, wanneer wij een goede Nederlandse zegswijze kunnen gebruiken, die in betekenis gelijk is. En dan nog deze vraag aan de Nederlandse hoofdredacteur: waarom situaties i.p.v. omstandigheden? Ten slotte: figuur kan zeer goed voor prestige gebruikt worden, als wij het werkwoord redden gebruiken. Het prestige wordt gehandhaafd of verloren, niet (meer) gered. Zijn figuur kan men redden. O, heilige Significa! Wat is het zoet, U te dienen!

Kleuren en verven

Twee deskundigen op het gebied van kleuren en verven mengen zich in de gedachtenwisseling, in het December-nummer onder dit hoofd begonnen. De een zit er 50 jaar 'in', de ander 36 jaar! Wij geven dus nu het woord aan twee mannen met veel ervaring.

De heer Jan I. Keyser Jzn. schrijft: 'Wat U ervan zegt in O.T. van Dec. is juist. Het is een onderwerp waar ik al een kleine 50 jaar "in" zit, zoodat ik er wel over durf oordeelen. Maar één gebied slaat U over: de textiel-ververij (niet: kleurerij) en daar wordt juist wèl met aniline-kleurstoffen, juist hier meestal aniline-verfstoffen, gewerkt. Het is het grootste van alle gebruiksdoeleinden voor anilines. Er zijn naast spinnerijen, weverijen, de ververijen. De stoffen gaan in een verfbad.

Kleur als znw. heeft overigens ook een andere beteekenis. Niet als de verf- of kleurstof, maar als de eigenschap om bepaalde stralen van het licht te weerkaatsen. We zeggen wel dat een dame, die wat bleek ziet, voor ze uitgaat aan haar toilettafel even wat kleur op haar wangen brengt. Of ook: bloed heeft een roode, zwavel een gele kleur. Dat is goed, maar toch oneigenlijk. Niets heeft kleur, dan alleen het licht. De stoffen hebben geen kleur, maar alleen de eigenschap alle kleuren van het licht, dat erop valt, te absorbeeren, op die eene na waarin wij de stof zien, en die te reflecteeren.

En als een stof, b.v. zinkwit, alle kleuren van het erop vallende licht reflecteert, is de stof wit. Als ze alle kleuren absorbeert, is de stof zwart.'

En de heer Dr. C.P.A. Kappelmeier schrijft: 'Met bijzondere belangstelling heb ik op blz. 50 van het gisteren ontvangen December-nummer van "Onze Taal" Uw beschouwingen over "kleuren en verven" gelezen, temeer waar deze een gebied raken, waarop ik als scheikundige reeds sinds 36 jaar werkzaam ben, eerst in de fabricatie van teerkleurstoffen voor de textielindustrie, later in de Nederlandse lak- en verfindustrie.

Met Uw zin: "Een methode van kleurgeven, die geen laag veroorzaakt, zal men niet zo licht verven noemen," ben ik het niet eens. Wij allen kennen immers b.v. de aanduiding "stomerij en ververij" voor firma's als Palthe, Knottenbelt, enz. Met "ververij" is hier de textielververij bedoeld, waarbij men zeker niet kan zeggen, dat het te verven materiaal daarbij wordt bedekt "met een laag pigment-met-bindmiddel". Desnoods zou men bij verfstoffen, die uit het bad aan de vezel worden geadsorbeerd, nog kunnen spreken van de vorming van een laag op de vezel, hoewel mij dit erg gewrongen voorkomt. Zeer zeker echter geldt dit niet voor de zgn. kuipkleurstoffen, zoals indigo en de bekende indanthreenkleurstoffen, die aldus worden verwerkt,

dat de textielvezel wordt gedrenkt met een door reductie verkregen oplossing van de kleurstof (de "kuip"), waarna de kleurstof in de vezel door oxydatie wordt teruggevormd. In de textielindustrie spreekt men algemeen van "verven" en "ververij".

Overigens ben ik het met Uw beschouwingen eens, behoudens met het gebruik van het woord "aniline" in de zevende regel in de rechter kolom in de zinswending "met aniline bijvoorbeeld". Ten minste had het woord "aniline" hier in aanhalingstekens moeten worden geplaatst om aan te duiden, dat hier niet de in zuivere vorm kleurloze vloeistof aniline is bedoeld, maar uit aniline en/of soortgelijke teerderivaten bereide kleurstoffen.

Het woord "Schämrröte" in de derde alinea van de rechter kolom is vermoedelijk een drukfout. Mocht het echter een vergissing van de schrijver zijn, dan veroorloof ik mij, op te merken, dat het in het Duits weliswaar heet "sich schämen", maar dat in alle afleidingen de Umlaut vervalt ("schamrot", "schamhaft", "schamlos", "Schamgefühl", enz.). Ik maak graag van deze gelegenheid gebruik, U te zeggen, dat ik als lid van het genootschap "Onze Taal" het door U zo goed verzorgde blad steeds met genoegen lees.'

Kijk, het is prettig, dit te horen. Wij hopen, dat het zo mag blijven.

U vraagt en wij....

geloven, dat wij vooral nog eens moeten waarschuwen tegen het nodeloos gebruik van woorden van vreemde oorsprong als er een goed Nederlands woord bestaat. Het is wel vergeeflijk, dat wij, Nederlanders, zo gaarne zondigen op dit gebied, want wij moeten een druk verkeer onderhouden met het buitenland, maar toch is er veel aanstellerij in het gebruiken van vreemde woorden.

'De bedoeling heeft voorgezeten' is een poging tot verfraaiing van 'de bedoeling was'. Men moet de dingen nooit mooier willen zeggen, wanneer zij eenvoudig gezegd toch goed klinken en de betekenis behouden. □ 'Departementen bestaan tegenwoordig niet meer, wel ministeries'. Of de redacteur daarop wil letten. O zo. □ 'Brandwering' is in het geval, door ons in de jongste aflevering bedoeld, beter dan 'brandweer', schrijft S. van 's-Gr. Inderdaad. De minister van binnenlandse zaken kan 'brandwering' beter zetten (als onderwerp) boven zijn brieven, die daarover handelen, beter dan 'brandweer'. □ In Groningen zagen wij op de transformatorhuisjes (spanningwisseluisjes) geschilderd staan 'hoge spanning' en niet meer, zoals elders nog veel het geval is, 'hoogspanning'. Bravo, Groningen, bolwerk voor onze taal aan 's lands grenzen, bravo! □ Een overigens zeer zorgvuldig man hoorden we spreken van 'hoogbouw' i.p.v. hoge bouw. Waarom toch? Het is maar een kwestie van wennen! □ Een lezer schrijft ons de volgende zoekkaart: 'O.T., 18e jaargang, no. 6, blz. 27, 1e kolom, regel 7, laatste woord. Is dit niet de uit Engeland ingevoerde stoplap, die geen weldenkend Nederlander behoort te gebruiken?' Ons antwoord is: ja. Wilt u weten, waarover het gaat? Volgt u dan eens de aanwijzingen van het zoek-kaartje? □ 'Zich begrijpen' bestaat niet, dus is 'ik begrijp mij niet' fout. Toch wordt het tegenwoordig veel gebruikt, schrijft een lezer, zelfs door Godfried Bomans in Elsevier. Wij begrijpen dat niet. □ In Utrecht bestaat een 'Meergelijkmatige Onderlinge Waarborg Maatschappij'. Weet u wat dat is, vraagt een lezer. Neen, wij niet. Wie wel? □ Van Dale zegt: 'h e t corsage' en in de spreektaal horen we niet anders dan 'd e corsage'. Hoe zit dat, vraagt een lezer.

Ja, Van Dale is niet gezaghebbend genoeg, en wij zouden ons willen houden aan het algemene spraakgebruik van deze tijd. Maar wie weet een Nederlands woord voor corsage? □ 'Plutonium, dat voor het eerst in 1942 in de Ver. Staten in hoeveelheid is gemaakt, komt nergens ter wereld in natuurlijke staat voor, doch kan in hoeveelheid slechts in een atoomsplijtoven worden geproduceerd'. Wat vindt u van dit 'in hoeveelheid'? Dat is een woordovertoelligheid, want als het weggelaten wordt, verandert de betekenis van de zin niet. 'In hoeveelheid' heeft wel een betekenis, maar die is in de rest van de zin reeds begrepen. Overigens: i.p.v. geproduceerd mag ook wel vervaardigd gebruikt worden, als men gemaakt niet twee malen wil schrijven. □ 'Laurence Olivier stelt u voor: "Hamlet!" is een anglicisme. Hij speelt, maar stelt niet voor. Stel u voor! □ Een "Arthur Rank productie" is even erg. □ Ziehier enige staaltjes van Nederlandse taal in weekbladen gedrukt: "Dat is levensgevaarlijk voor het wezen van onze nationale luchtvaartmaatschappij, welke moet gehoorzamen aan de wetten van Amsterdam, Rotterdam en Tilburg als het te pas komt, maar die daardoor zeker niet de wet gesteld kan worden" (de Groene) en: "Deze emotionele hoedanigheid noemen wij het geweten en is de basis van ons karakter" (de Prinsenstad). Mooi zo! □ Chef immédiate' kunnen wij niet met 'onmiddellijke overste' vertalen in het Nederlands; o.o. is in het Vlaams zeer gangbaar. Wij kunnen korter van chef spreken, zonder meer. Naasthogere chef is inderdaad gewrongen. □ 'Dirigent' kunnen wij ook niet in Nederland gebruiken, als wij een chef van een kantoor bedoelen, 'dienstleider' nog minder. Hier weer kort en goed chef. □ 'Bij wege van' is ook enkel Vlaams, niet gangbaar hier. Door middel van, zeggen wij dan. □ Alleen in het Zuiden wordt een directeur wel als zodanig door zijn personeel aangesproken. Daar hebben we dat tenminste wel eens gehoord, boven de rivieren nooit. 'Mijnheer de directeur is een vertaalde Franse hyper-beleefdheid, om niet een onparlementair woord te gebruiken. 'Onparlementair'? Dat zegt men van uitdrukkingen of woorden, die in beschaafd gezelschap (gelijk het parlement), waar goede gebruiken in acht genomen worden, niet worden gebezigd. □ Mooie zin in een grote krant: 'Zijn regionalisme zal het Overijsselse streven zeker willen steunen, maar hij wil vooral niet door Overijssel de les gelezen worden'. Zoiets als: 'hij wil de kop niet ingedrukt worden'. Aardig? □ Wat is het verschil tussen een newcomer en een nieuweling? Weinig. Hier kan best nieuweling gebruikt worden. □ 'Reviseren' komt er wel hoe langer hoe meer in. Men bedoelt dan: het nazien van alle onderdelen en het verbeteren, zonodig vervangen. Reviseren is dus een veelomvattend begrip, dat met herstellen niet voldoende wordt weergegeven, misschien met nazien. □ Iemand beveelt voor ski-lopers aan, plankjes- of latten-lopers. Hm! Wij vrezen, dat de waardige lien, die deze prachtige sport beoefenen, er niet aan zullen wennen. □ Het is niet standarisieren, doch standaardiseren, inderdaad, maar wat een lelijk woord toch! De bedoeling is: ijken, of een vaste maatstaf aanleggen en volgen. □ Het gebruik van 'betreffend' i.p.v. 'desbetreffend' als bijvoegelijk naamwoord is een insluipsel, te wijten aan gemakzucht of slordigheid. Vechten maar. □ 'Zullen we dat maar niet zo maar laten' neen, dat gaat niet. 'Zullen we dat zo maar niet laten'? □ Verguld zilveren niet vergulde zilveren kandelaars. En ten onzen opzichte, maar ten opzichte van ons is minder stijf. Een omschrijving verdient vaak de voorkeur. □ 'Opvoeren op een adreslijst?' Afschuwelijk! In een adreslijst opnemen, of aan de adreslijst toevoegen. □ 'Gestandaardeerde melk' wordt door een lezer verdedigd. Waarom niet 'geijkte melk'.

[Nummer 8]

Assimilatie!

Assimilatie! Hm! Met verontwaardigde, afkeurende blikken staren de verwoede taalzuiveraars onder de Onze-Taallezers naar dezen titel! Mogelijk zijn er minder beginselvaste 'puristen', die eenig begrip voor dit woord uit de vakwetenschap zullen toonen, al is 'begrip toonen' een bezigheid, die ons Nederlanders blijkens de geschiedenis der laatste tien jaren niet erg ligt. Maar wij gebruiken in de wetenschap wel eens vreemde, dikwijls uit het Latijn afkomstige woorden, omdat men ze ook in vele andere talen bezigt voor hetzelfde begrip: het is een offer aan het internationale karakter van de wetenschap!

Doch dit artikel zal in de intieme sfeer van het Nederlandsch blijven en is juist voor lezers van 'Onze Taal' bestemd; daarom zullen we u maar tegemoet komen: g e l i j k m a k i n g dus. En nu ter zake!

Wij hebben in onze taal dikwijls de neiging tot geheele of gedeeltelijke gelijkmaking, hetgeen al of niet in de spelling tot uiting komt. Wij schrijven: ont v angen, uit v allen, af v allen, op v ullen, o p d ragen, o p b ergen, lee s boek, maar wij zeggen: ont f angen, uit f allen, af f allen, op f ullen, o b d ragen, o b b ergen, lee z boek.

Uit deze voorbeelden blijkt het volgende: wanneer een stemlooze en een stemhebbende medeklinker elkaar opvolgen (zeg: op f olgen!), worden ze beide stemloos: ont f angen, uit f allen, of stemhebbend: o b d ragen, o b b ergen.

Het kan daarbij gebeuren, dat de voorafgaande medeklinker zich naar den volgenden schikt: lee z boek, maar ook het omgekeerde heeft plaats: uit f allen, op f olgen. In het eerste geval spreekt men van regressieve (teruggaande, terugwerkende), in het tweede van progressieve (vooruitgaande, vooruitwerkende) assimilatie (gelijkmaking); ook worden deze verschijnselen onderscheidenlijk anticipatie en perseveratie genoemd (hm!).

Wij hebben zelfs een taalvorm, waarbij deze gelijkmaking schering en inslag is, met name onzen zwakken verleden tijd: den stam van het werkwoord met den uitgang -d e of -t e, nietwaar? Neen, eigenlijk alleen maar -d e; het Middelnederlandsch heeft nog: h è makede, dopede enz. De onbeklemtoonde e, die bij den stam hoorde, verdween, en men zou dus maak d e, doop d e moeten krijgen. Het liep echter uit op: maak t e, doop t e enz. en ook de schrijftaal sloot zich hierbij aan. We hebben hier dus te doen met een 'progressieve assimilatie', de d heeft zich bescheiden geschikt naar den voorafgaanden medeklinker. Maar niet overal was de d zoo inschikkelijk. In onze Zuidoostelijke dialecten, b.v. in Zuid-Limburg, dacht hij er niet over om water bij den wijn te doen; hij wilde zich beslist handhaven met dat gevolg, dat de Maastrichtenaar hoo b de op betere tijden; dat zei hij tenminste; hij schreef hoo p te. Op papier gaf de d dus toe, maar in den Limburgschen mond deed hij zich nog fier hooren en zette de p naar zijn hand: 'regressieve assimilatie' dus!

En hoe zijn deze verschijnselen nu te verklaren? Zij hebben ongetwijfeld een psychologischen achtergrond. De menschenlijke taal is nooit van den mensch los te maken. Zij is immers het voertuig van onze gedachten, door haar openbaren wij wat in ons leeft. Zoo zijn ook de bovengenoemde taalverschijnselen uitingen van menschenlijke eigenschappen. Wij zijn dikwijls haastig, we vliegen de deur al uit, als we onze jas nog niet dichtgeknoopt hebben, we stappen al op onze fiets als we de stoep nog niet af zijn (als er tenminste geen

politie-agent in de buurt is), ja, zelfs ging eens iemand al naar zijn kantoor, toen hij nog maar één slobkous aanhad! Wij zijn vaak al met de volgende handeling bezig, als we met de vorige nog niet klaar zijn; zoo willen we de b al zeggen, voordat de s is uitgesproken, onze mond staat al in de b-houding, maar moet dan nog gauw eerst de s zeggen, zoodat er noodzakelijk een z te voorschijn komt (lee z b o ek!) 'Anticipatie'! 'Regressieve assimilatie'!

Maar wij menschen hebben ook neigingen, die van heel wat meer bedaardheid getuigen; wij zijn conservatief, vasthoudend en kunnen vaak moeilijk iets loslaten; wij hebben b.v. de Mattheuspassion gehoord en nog dagen daarna spelen ons melodieën daaruit door 't hoofd, we raken ze maar niet kwijt; zoo hebben wij de stemlooze t nog in ons hoofd en in onzen mond, als we de stemhebbende v moeten uitspreken, en zeggen dan de verwante stemlooze: f (ont f angen)! 'Perseveratie'! 'Progressieve assimilatie'!

Op dezelfde wijze zijn de eigenlijk foutieve uitdrukkingen: heel e mooie bloemen, erg e donkere oogen te verklaren. Heel en erg zijn bepalingen bij de bijvoeglijke naamwoorden mooie en donkere, niet bij de zelfstandige naamwoorden bloemen en oogen; zij zijn dus bijwoorden en deze worden niet verbogen. Maar onze gedachten zijn onze woorden al vooruit: we denken al aan mooie en donkere en brengen zoo de e ook op heele en erge over. Regressieve assimilatie! In Holland is dit verschijnsel algemeen, wanneer een bijvoeglijk nw. met een zelfstandig nw. volgt, ook in vreeselijk e zure appels, maar in Groningen en Friesland doet het zich zelfs voor, als er geen zelfstandig nw. volgt: het is verschrikkelijk e duur, ontzettend e leelijk; dit is echter geen gelijkmaking, maar waarschijnlijk analogie.

Voorbeelden van assimilatie vinden we al in het Middelnederlandsch: met hard e n fellen oghen (hard = zeer). Inderdaad, de mensch blijft toch in wezen zichzelf gelijk! De Duitschers kennen het ook al: ein ganz e r guter Mann, en de Franschen: de l'eau tout e pure.

Andere voorbeelden in het Nederlandsch zijn: te n allen tijde, te r uwer verjaring; die natuurlijk ook beïnvloed zijn door grammatisch juiste uitdrukkingen als: ten (= te den) tijde van en ter (= te der) plaatse.

Evenzoo zeggen we: heb je den hond hoor e n blaffen? Hier heeft de onbepaalde wijs: hooren de functie van het verleden deelwoord: gehoord. 'Regressieve assimilatie'! Ongetwijfeld speelt ook hier invloed van uitdrukkingen als: hier kun je den hond niet hooren blaffen, waar de onbepaalde wijs op haar plaats is, een rol.

Tenslotte kunnen we deze neiging tot gelijkmaking waarnemen in spreekwoorden, b.v. in: die niet waagt, die niet wint!, waarin de volgorde van de woorden in den hoofdzin: die niet wint zich gevoegd heeft naar die van den bijzin (onderwerpszin): die niet waagt. In een normalen Nederlandschen zin zou men zeggen: die niet waagt, die wint niet!

Wanneer U op Uzelf en anderen gaat letten, zult U merken, dat ook vele versprekingen en verschrijvingen denzelfden psychischen achtergrond hebben.

De taal der grienden.

De rijkslandbouwconsulent voor de griend- en rietcultuur schrijft: In de Biesbosch en zijn omgeving, dus in Zuid-Holland en Noord-Brabant, waar hoge vloedende oogst aan griendhout en riet nogal eens doen gaan drijven, is in gebruik het woord k w i n t e n, waaronder men verstaat het opzoeken, het verzamelen van hetgeen is weggedreven. De arbeider zal 's Zaterdag bij zijn baas komen en opgeven: zoveel bossen hout gehakt en zoveel uur gekwint.

Uit dezelfde streek vermeld ik nog de volgende termen.

Men onderscheidt niet slechts links gehand en rechts gehand, doch ook bezigt men het woord *g e h a n d*. Bij het graven van een sloot stelt men grondwerkers te werk, die gehand zijn, bij elkaar passen. De een is dan links, de ander rechts gehand.

Als de groei hervat wordt, gaat de bast van het wilgenhout los zitten en hiervan maakt men bij het schillen gebruik. In andere gevallen, b.v. wanneer het hout als stek in de grond moet worden gestoken, is dat opstropen van de bast hinderlijk. Dat loslaten van de bast, dat opstropen, noemt men *b l o t t e n*. Vertoont het hout dit euvel, of is het wat te bros voor binddoeleinden, dan laat men het wat *w e l e n*, wat staan om iets op te drogen. Als het wat geweeld is, dan is het taaier geworden.

Onder de vriendtelers, zowel in het Utrechtse als in het Zuid-Hollandse en Brabantse, is nog geregeld in gebruik het woord *k e e p h o u d e n* voor standhouden, b.v. van bepaalde wilgensoorten.

Even lachen.

Een lezer schrijft: 'De geleidelijke afschaffing der werkwoorden in de Nederlandsche taal zal ongetwijfeld tot voldoening stemmen. Voor "uitvoeren", "doorgaan" en "dwarszitten" hebben wij, deels met behulp van de Duitschers, al gevonden: ten uitvoer leggen, doorgang vinden en doorkruisen, maar vele andere werkwoorden zullen allengs geheel uit onze taal verdwijnen, doordat wij ons in de meeste gevallen kunnen bedienen van plaats vinden, brengen, naar voren brengen, presentereen en verzorgen. Zooals uit ingesloten

aankondiging blijkt, is er zelfs een firma die uw kolenbon gaarne verzorgt. Aangezien mijn kolenbon met koorts te bed ligt, heb ik mij dadelijk tot den verzorger gewend.

Onlangs las ik in een radioprogramma dat het Londensche Philharmonische Orkest een concert op gramfoonplaten zou verzorgen!

Ook het werkwoord “treffen” verricht goede diensten. Er worden maatregelen, voorzieningen, overeenkomsten, enz. getroffen.

Eene andere groote verbetering is, dat wij weldra zullen hooren en lezen: chefstation, chefbureau, chefafdeeling, enz., want wij lezen tegenwoordig herhaaldelijk: De chefstaf van het leger. Ik schrijf nog (ouderwets) stafchef, maar de nieuwe verbinding lijkt mij eene groote verbetering. Ten slotte vestig ik uwe aandacht op het fraaie germanisme: statenloos. Ik weet niet welke staten iemand kan missen (tenzij hij op een bureau voor statistiek eenige staten heeft verloren) als hij geene nationaliteit meer heeft. Een mijner Fransche vrienden schreef mij onlangs: Les boches ont fait école! Ook op taalgebied.’

U begrijpt toch, dat onze lezer schertst?

Afval en afvalligheid.

‘In het April-nummer wordt in de rubriek “U vraagt en wij...” het woord “afval” in de betekenis van afvalligheid afgekeurd. De uitdrukking komt echter voor in de Statenvertaling van den Bijbel en ik meen zelfs verscheidene malen. De door U gewraakte uitdrukking lijkt me dan ook gedeeltelijk daaraan ontleend. Bovendien is “afval” in de betekenis van huisvuil o n z i j d i g en het afgekeurde m a n n e l i j k . Het afval van fruit en de afval der gelovigen. Tenslotte is er tussen afvalligheid en afval nog dit verschil, dat het eerste meer ziet op de handeling en het laatste op het feit’. (T.) - Tot zover een lezer. Hij heeft gelijk, maar in een taal komt ook afval voor, komen woorden voor, die eeuwen geleden gangbaar waren en eeuwen later niet meer in de oorspronkelijke betekenis worden gebruikt. Hoeveel prachtige woorden uit de Statenbijbel zijn niet gangbaar meer? Nu kan men hierover van mening verschillen. Sommige mensen kunnen bepaalde ouderwetse of verouderde woorden nog wel willen gebruiken, anderen kunnen dat willen nalaten. En daarom gaat het nu: weet een woord zich in brede kring te handhaven, of is het anders gevormd geworden zoals afvalligheid uit afval is gegroeid. Wij staan dan aan de kant dergenen, die afval uitsluitend in de betekenis van ‘vuilafval’ gebruiken. Daar kwam in dit geval nog bij, dat de vraag luidde, of ‘in deze tijd van afval en ongeloof’ geschreven kon worden, en dat in dat zinsverband ‘afvalligheid’ in elk geval meer op zijn plaats was, voor ons gevoel tenminste, dan ‘afval’.

Kemenade

Charivarius geeft ‘kemenade’ als synoniem voor boerderij. Dat kan toch niet; kemenade is eenvoudig: vrouwenvertrek.

La.

(Een roekeloos, stout bestaan, Charivarius aan te vallen met: ‘dat kan toch niet!’ Laat ons hopen dat Charivarius dat nooit te weten komt; wij zouden niet voor de gevolgen instaan!

De woorden in Ch.'s boekje zijn geen synoniemen in eigenlijken zin; het zijn zinverwante woorden, en dat ‘zinverwant’ in zijn meest uitgebreide beteekenis. ‘Kemenade’ wordt inderdaad meestal aangetroffen in de beteekenis: vrouwenvertrek, kamer van de middeleeuwsche burchvrouw. Het wilde oorspronkelijk niets anders

uitdrukken dan: verwarmbaar vertrek, woon- of slaapvertrek in middeleeuwsch kasteel; '(camera caminata)', vertrek waar gestookt kan worden.

Dat Charivarius ons i.v. 'boerderij' op het woord wijst, is zoo gek nog niet. In Groningen spreekt men van 'kemnoade', 'kimnoa(de)', 'kimnoal', en bedoelt daarmee: het eenige voeten hooger gelegen hoofdvertrek in de huizing van een 'heerboer'; tegenwoordig meestal: het dwarsbovenhuis van een boerderij, de 'dwarskimnoa'. Het woord wordt ook gebezigd als benaming voor een afzonderlijk gebouw met bijbehorenden grond: een hofstede. Nog in de huis- en plaatsnamen: De Kemenade; Kemmenade: Kemmena; De Kemna; De Kemma.)

Uit de pers.

Goed voorbeeld doet goed volgen

'Een Nederlands regisseur zal in Engeland, misschien nog in de loop van het volgend seizoen, een stuk regisseren.' Wie weet of dit verrassende 'regisseren' onze Franse vrienden niet op het lumineuze idee zal brengen, naast het bestaande 'régir' (met algemene betekenis), een woord 'régisseur' (met toneelbetekenis) in het leven te roepen!

Een omissie (?) van het woordenboek.

'...en het is schande, dat men er op uit is deze waarheid te verhullen'. En is het geen schande, dat b.v. Koenen - Endepols - Heeroma een (ook) voor de Nederlander zo 'verstandelijk' werkwoord als 'verhullen' straal negeert?

Een hint.

'... een geleidelijke vrijermaking van het bedrijfsleven, enz.'. Zou het niet een 'een aantrekkelijkermaking van de lectuur zijn als men een volgende keer schreef: 'een geleidelijk vrijer maken van het bedrijfsleven'?

Vis noch vlees.

'Na de toernee door de West heeft Nel Oosthout een toernée door Indonesië gemaakt.' Toerneer? Toernée? Nee, 'tournée'.

Toch bedenkelijk.

‘Londen houdt echter vol, dat het verdrag er helemaal niet om te doen is om de Argentijnse benzinemarkt te veroveren.’ En de krant zal wel volhouden, dat het vorenstaande er helemaal niet om te doen is de Nederlandse taalmarkt te bederven.

Taalgevoel.

‘Een belans opmakende moet vastgesteld, dat..’ Dit lezende moet vastgesteld, dat de zin fraai is opgezet.

Jureren.

‘Nadat alle instrumenten op deze wijze gejureerd waren... kwam de klank-jury in actie.’ Of een taal-jury dit ‘jureren’ de jure zou erkennen? Misschien wel niet eens de facto.

Drie vliegen in één klap.

1e. ‘... zodat uitsluitend behoorlijke en goede kwaliteit voor consumptie en fabriekmatige verwerking zullen worden aangeboden.’ Als wij de bakermat van ‘fabriekmatig’ niet kenden, zou het woord wel wat... gebruikmatig aandoen.

2e. ‘In het eerste deel speelde hij majestatisch.’ Jammer, dat wij geen Umlaut hebben.

3e. ... en hopenlijk toont de burgerij dan opnieuw haar belangstelling.’
H o p e n t l i j k (hoffentlich) zou nòg echter zijn geweest.

Aide de champs.

‘Prins Aly Khan nam bij het uitbreken van de laatste wereldoorlog tot ieders verwondering dienst in het spartaans getrainde Franse Vreemdelingenlegioen, vanwaar hij zich in paar jaar tijds opwerkte tot aide de champs van de Franse generaal Weygand.’

Dit bewijst, dat de prins zich heeft onderscheiden bij de verwezenlijking van Weygand's plan de champagne. Zou hij in die tijd ook voldoende Frans hebben geleerd?

Rasecht... Duits.

‘... de moeite waard om te lezen voor hen, die zich interesseren voor wat er allemaal loos is in de wereld van Koning Voetbal.’

Weergaloos gezegd, maar er is toch een steekje aan los.

Verbasterd Duits?

'Het' (n.l. zeker artikel) 'handelde om de Parijse ministers-conferentie en het deed uitkomen, dat...'

Nederlands is dit in geen geval, want bij ons handelt een artikel o v e r iemand of iets. Z u i v e r gecopiëerd Duits is het echter evenmin, want Duitsland kent, naar ik meen, alléén: 'Es handelt s i c h u m.'

El.

U vraagt en wij....

□ 'Rond' den Sint, of 'om' den Sint (zich verdringen)? O m . Wachten tot 5 Dec. 1949.
□ 'Onwerkbaar weer' is afgrijselijk. Weer, waarin niet gewerkt kan worden. □ 'Elke dag, waarop niet gewerkt is, n i e t 'per niet gewerkten dag' (ajakkes). □ Wist u wat een 'hennetaster' was? (Honny soit qui mal y pense). Het is maar een bemoeial, een albedil. □ Herwaardeeren, hergewaardeerd, beter opnieuw gewaardeerd. Dan loopen we geen gevaar, dat er geopnieuwwaardeerd van gemaakt wordt. □ Pact? Verdrag! □ 'Landelijk' behoort tot het Kultur-bezit. De 'landelijke' pers is de groote pers, die het geheele land als verspreidingsgebied heeft, en beter 'nationale' of 'algemeene' pers genoemd worden kan. Alhoewel 'nationale' weer misverstand kan wekken. 'De groote pers?' Dan weet u, welke wij bedoelen. □ 'Meemaken' is ook niet zuiver. Meebelevén, medeveroorzaken, bijwonen, ondervinden, meedoen. □ 'De start heeft plaats'. Mooi! 'De wedstrijd begint' is beter. □ 'Toss' is 'opgooien' of 'loten'. Waarom niet? □ 'Afname' is in uw geval vermindering van goederen, 'toename' is vermeerdering. Hoe minder 'name's' we nemen, hoe beter. □ Dat brengt ons op 'dat neem ik niet'. Nu, dan maar niet. Waarom ook? Een lezer vindt het afschuwelijk. Negeeren. □ Dr. Buiskool zegt 'dat de vormen met -name germanismen zijn'. Een lezer vindt dat mannentaal. Accoord. □ Jawel, maar deze lezer wil ook 'vaste regels' als parool, en dat gaat niet. Het volk en de taal van een volk laten zich niet dwingen. O, neen! □ 'Dank zij' is v a a k tengevolge van, niet altijd. □ De nieuwe spelling kan overheidendiensten dwingend voorgeschreven worden, niet den vrijen burger. Wie gehecht is aan de oude, schrijve haar tot zijn dood. Zijn (haar) kinderen leeren de nieuwe wel. □ Wegen worden aangelegd, niet gebouwd. □ Een jas dragen de heeren, een mantel de dames. □ Quorum wordt uitgesproken als kworum. □ Regels (van een spel, een boek), regelen (van gebruik, gewoonte, beginsel). Ja, de Nederlandsche taal is niet zoo gemakkelijk. □ Van de hand van prof. Henry Roskam Brunner (een hoogst fatsoenlijk man overigens) is een boekje verschenen over het boevenjargon, waarin ook een zeer groot aantal woorden zijn opgenomen, die in den zwarten handel worden gebruikt. Dat is voor rechters, advocaten, politie, pers, (niet voor u en ons). □ Een zwarte handelaar is een knaap, die handel drijft 'in het geheim, stiekum', schrijft de professor. Ja, het woord zwart doet ons aan het donker denken. □ 'Aantrekken' en 'afstooten' (van werkkrachten) zijn eigenlijk wel germanismen. De electrotechnici hebben ons ermee opgescheept, zegt een lezer. Voor 'aantrekken' (aanwerven) kunnen wij een omschrijving gebruiken zoo goed als voor afstooten (opheffen, opzeggen). □ Herstellingskosten is goed, herstelkosten verkeerd. □ Herinnert u zich 'Marie's hoed' nog? Om in de stijl van de zoek-kaart van den vorigen keer te blijven: 18e jaargang, no. 2, pag. 8, 2e kolom, 25ste regel van onderen, 2e en 3e woord. Hebt u het gevonden? □ 'Soms een apostrophe' schreven wij, maar een lid verbetert deze opmerking: 'Wij leerden vroeger, dat een apostrophe in de tweede naamval en in het meervoud alleen gebruikt moest worden

bij woorden, die op een heldere klinker uitgaan, teneinde verdubbeling van die klinker te voorkomen. Bij andere woorden, die op een (met permissie: stomme) 'klinker' (uitgaan, schreef ons lid, maar wij schreven liever) 'eindigen, voegt men s aan het woord toe. Men schrijft toch in het meervoud "tantes" en "horloges" enz. Het dient nergens toe, hierbij een zekere vrijheid' (van beweging, schreef ons lid, maar dat is een overtollige en onjuiste toevoeging) 'te laten'. Dus: Maria's hoed en Maries hoed. □ Als u eens wist, hoeveel ellende wij over Marie's hoed gehad hebben! En om u heelemaal radeloos te maken: volgens een deskundige (dame) mag Marie's hoed ook. □ Maar wij zijn het, om uit de narigheid te komen, en in beginsel, eens met het lid, dat ons thans den ouden regel in herinnering bracht. □ In 'een prijs is billijk', schrijft Ir Schippers, is billijk niet een germanisme, want billijk betekent dan rechtvaardig. Zeer goed: billijk is wel een germanisme, als het in de beteekenis van goedkoop wordt gebruikt. Hier komt het raffinement in de taal tot uiting.

[Nummer 9]

's Lezers Vacantiewerk.

1. In de 'Gedachtenwisseling' in No. 6 van 'Onze Taal' (Juni jl.) waren enkele drukfouten geslopen, die de lezers wel zelf grotendeels zullen hebben verbeterd. Op één er van meen ik evenwel even te moeten wijzen: geen van mijn kennissen blijkt nl. begrepen te hebben, waar het woordje 'sic' wel op sloeg. Geen wonder: de gewetensvolle zetter had het woord 'onverbiddelijk' taalkundig juist neergezet, in de bewuste brief van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte stond echter 'onverbiddelijk'.

2. Gelezen in het jaarverslag van een bekend genootschap op taalkundig gebied: 'Pas toen... konden en behoeften wij in te grijpen' en 'Het aftredend lid werd herkozen'.

Ook is het grappig in een brief, die het gebruik van vreemde woorden misprijst ('O.T.', no. 7, Juli '49, blz. 30), het werkwoord 'zich realiseren' te lezen in plaats van 'zich bewust worden'.

O, die eigen boezem!

3. In het no. 7 van 'O.T.' wordt het woord 'ingeburgerd' gebruikt. Vroeger is echter dit woord als germanisme gebrandmerkt en ik meen, dat ook Charivarius dit heeft gedaan. 'Koenen' had het woord echter al in de 8e druk (40 jaar geleden) opgenomen zonder commentaar. Nu zegt dat laatste niet zo héél veel: in de tijd dat Charivarius elke week fulmineerde tegen de 'fnaffers', verscheen in 'Koenen' zonder blikken of blozen: 'vanaf, voorzetsel'. Toch blijf ik (en gelukkig nog velen met mij) strijden tegen de 'fnaffers'. Iemand, die rustig schrijft: 'Prijzen vanaf f 12, -', maar mij uitlacht, als ik dan ook wil zetten: 'tottoe f 50, -', noem ik een... (wilt U zelf het woord even invullen?).

Maar wie geeft uitsluitel over dat 'ingeburgerde' 'inburgeren'?

4. In verband met het bovenstaande meen ik even te moeten waarschuwen tegen een opmerking van de Redactie in de noot op blz. 29 ('O.T.' no. 7, Juli jl.): 'Wat neiging heeft uit te sterven, moeten we niet kunstmatig in het leven trachten te houden.'

Dit werd geschreven naar aanleiding van de 'keuken van een deskundige medewerkster' (een aanbevelenswaardige keuken; goede, gezonde kost); als inderdaad het nieuwere woord 'blikseminslag' even goed Nederlands is als het oudere 'bliksemslag' en juist weergeeft, wat er gebeurt, dan zou er in dit geval niets vóór zijn om het uitstervende woord kunstmatig in het leven te houden. (Ik zou er trouwens nog wel iets aan willen toevoegen. We zeggen wel: 'de bliksem slaat ergens in', maar niet 'de bliksem slaat in een persoon in'. Maar dan is m.i. de uitdrukking 'hij werd door blikseminslag gedood' beter dan 'door bliksemslag'. Verder zeggen we ook 'de bliksem sloeg op de elektrische leiding' - zonder 'in' -; daaruit volgt m.i. dat het ook hier beter is te zeggen: 'de elektrische leiding werd beschadigd door blikseminslag' dan 'door bliksemslag').

Hoe het evenwel met dit bijzondere geval ook gesteld is, het bovenaangehaalde woord lijkt me in zijn algemeenheid niet aanvaardbaar. Immers, in de meeste gevallen betreft het 'uitsterven' juist een goed, oud, dikwijls karakteristiek woord, terwijl de

indringer, die deze moord op zijn geweten heeft, een slecht, een lelijk of een zouteloos woord is (de spraakmakende gemeente van de tegenwoordige tijd is zouteloos, denk maar aan uitdrukkingen als 'dat is niet mooi meer', 'tot en met', 't is pet' enz., die via de volksmond zelfs

al in onze dagbladen doordringen!). In zulke gevallen is het toch zeker geen misplaatste piëteit, als we het oude woord willen handhaven en als de plaatsvervanger een barbarisme blijkt te zijn, dan is het zelfs onze p l i c h t als leden van 'O.T.' het verdrongen woord te propageren en voor uitsterven te behoeden. En hetzelfde geldt, als het nieuwe woord taalkundig onjuist is, zoals b.v. 'vanaf'.

Bovendien, als we oude nummers van 'O.T.' opslaan, dan blijkt de redactie nimmer angst er voor te hebben gehad om woorden kunstmatig in het leven te houden; integendeel, hoe dikwijls zijn in ons blad niet terecht oude woorden aangeprezen, die weinig meer gebruikt worden, aan het 'uitsterven' zijn; ik herinner me dat er eens een hele reeks werd opgenomen (als ik niet in dit vacantie-oord was, zou ik de desbetreffende nummers kunnen opzoeken, want thuis staan alle jaargangen van 'O.T.' netjes op een rij).

'Der langen Rede kurzer Sinn' is: laat uitsterven uitsluitend wat 'verouderd' is en wat door i e t s b e t e r s wordt vervangen, maar houd overigens a l l e s vast, wat goed oud Nederlands is en als het dreigt uit te sterven, tracht het dan door stelselmatig gebruik in het leven te houden. Dat is niet gemakkelijk, maar onze journalisten, radio-omroepers, sportverslaggevers en wie verder op dit gebied veel invloed hebben en het over het algemeen niet heel nauw nemen met onze taal, zijn gek op nieuwe woorden en uitdrukkingen. Hoewel de voorkeur van deze mensen evenals van het gemiddelde publiek helaas meer uitgaat naar het slechte, het onbenullige, het zouteloze (zie boven), lijkt het me toch niet onmogelijk ook weinig gebruikelijke goede, oude Nederlandse woorden en uitdrukkingen als iets schijnbaar nieuws te 'lanceren'.

5. Er bestaat een Frans woord 'étape', dat woord is in het Duits verhaspeld tot 'Etappe'. In het Nederlands ziet men het tegenwoordig overgenomen, niet uit het Frans, maar uit de tweede (de zo geliefde Duitse) hand: 'etappe'! Dat is echter nog niet mooi genoeg; dit Duitse woord geeft men de Franse meervoudsvorm en schrijft dus niet 'etappen', maar 'etappes'. Kan het gekker?

6. Uit een interview met Mr. G. Legh-Jones: 'Niet alleen hadden de V.S. geen exportsurplus meer, maar nog meer alarmerend waren de bottlenecks op het gebied van vervoer en raffinaderij'.

7. Uit hetzelfde interview: 'Het kort geleden verschenen rapport... werpt een somber beeld op de geweldige inspanningen, welke West-Europa moedig zal moeten doen'. Hm, 'ideas have legs', maar het is te hopen voor hem, dat 'Legh' niet deze 'ideas' heeft gehad!

8. In een technisch tijdschrift lees ik in een artikel over een schip, dat te water gelaten is: 'De "Hoogkerk" is practisch geheel gelast'. Blijkbaar zijn hier u i t s l u i t e n d lasnaden toegepast; dat is duidelijk, maar wat zou de schrijver met dat woord 'practisch' bedoelen? Zit daar een drama achter, hadden de ontwerpers bij hun t h e o r e t i s c h e beschouwingen gedacht aan klinkwerk en hebben ze daar op de werf, toen het op de p r a c t i s c h e uitvoering aankwam, stiekum alles gelast? Of heeft men hier het laswerk nu eens op een e r g p r a c t i s c h e manier uitgevoerd in tegenstelling met andere werven, waar ze altijd z o o n p r a c t i s c h te werk gaan? Of bedoelt de schrijver het zo bij uitstek p r a c t i s c h te noemen, dat alles gelast is, en zou hij het o n p r a c t i s c h gevonden hebben, als ze een deel geklonken of gebout hadden?

De techniek stelt ons voor vele moeilijkheden, maar de Nederlandse taal nog voor meer!

9. Er liggen twee circulaire's op mijn bureau, in de ene wil men mij op een expositie ('tentoonstelling' is zo 'ordinair'), in de andere op een bekend Nederlands museum 'attenderen'. Waar komt dat fraaie woord vandaan? Ik ken maar één Frans woord waarvan het kan zijn afgeleid: 'attendre'. Wel ja, ze kunnen lang wachten, eer ik gevolg geef aan een uitnodiging, gesteld in zó slecht Nederlands!

Muller

Hardstikke.

Hij is hardstikke gek! 't Is hardstikke koud! Uitdrukkingen, die we tegenwoordig kunnen hooren, vooral bij de jeugd. Hardstikke is dan ook geen deftig woord met een hoogen hoed op; 't heeft ook geen pet, maar evenals de jeugd heelemaal geen hoofddekseel. Een afkomst heeft het echter wel. Komt het misschien van hard en stikken? Stik! is immers ook zoo'n woord zonder hoed? Inderdaad, maar 't is toch geen familie van hardstikke. Daarvoor moeten we in een andere richting zoeken. Laten we maar eens een paar varianten van dit woord bekijken: har(t)stikke, har(t)stukke, hartstikkend, hartsteken, h a r t s t e k e ; bij oudere schrijvers ook: hartstik, harstig, hartsteeks. H a r t s t e k e , daar hebben we den oorspronkelijken vorm; het is een verbogen naamval van h a r t s t e e k . Oorspronkelijk komt het woord alleen voor in verbinding met dood: hartsteke dood, vermoedelijk uit: bi hartsteke, d.i. door een hartsteek, een steek door het hart, dood; zoo dood, als iemand, die men door het hart gestoken heeft, morsdood dus. Later zag men het verband niet meer, hartsteke werd een gewoon bijwoord van graad met de beteekenis van geheel, volslagen, en zoo konden ook de bovengenoemde bijvormen ontstaan.

Van onze lezers.

Kleur is, even als het licht, onstoffelijk. Verf is stoffelijk. Mengt men de kleuren geel en blauw,

door bundels van gekleurd licht op een wit doek te werpen dan krijgt men wit. Mengt men gele en blauwe verf, dan krijgt men een groene verf. Kleur is een eigenschap van verf.

Corsage = keursbloem.

In hoeveelheid. Bedoeld is: in grote hoeveelheid.

Loffelijke poging om 'en masse' te vertalen.

Plutonium wordt niet vervaardigd, maar bereid, of afgescheiden.

Verzorgen. Een boek wordt niet verzorgd, noch een blad. Aan de afwerking wordt zorg besteed, en aan de redactie. Germanismen!

Ongezouten.

Ik zal u nu eens ongezouten de waarheid zeggen! Een lezer vraagt: indien men geen zout in het eten doet en het eten dus ongezouten is, smaakt het laf, flauw; in bovengenoemde uitdrukking heeft ongezouten echter juist de tegenovergestelde beteekenis! Hoe is dit te verklaren?

Ongezouten beteekent inderdaad: laf, flauw, kinderachtig; maar tegenwoordig gebruiken we dan liever: zouteloos. Overgedragen op gevoelens of gedachten wil 'ongezouten' zeggen, dat zij niet 'cum grano salis', niet 'met een korreltje zout' worden geuit. Is dit wel het geval, dan voegt de spreker er als het ware wat zout bij om den oorspronkelijken onaangename smaak weg te nemen. Zonder 'het korreltje zout' blijft de onaangename smaak, de onaangename indruk, die de uiting maakt, wordt niet door een pittige, aardige wending verzacht, de uiting is 'ongezouten'. De Franschen zeggen dan ook: 'La vérité demande un peu de sel!'

Gelukkig is zoo'n 'ongezouten waarheid' niet altijd zoo erg bedoeld en al voegt de spreker zelf het korreltje zout er dan niet bij, de geadresseerde mag het er wel bij doen: hij moet het maar niet zoo ernstig opvatten, hij mag het gerust 'met een korreltje zout' nemen. Ja, ja, dat korreltje zout kan heel wat breuken voorkomen!

Rechtevoort.

Dit woord, dat thans in verscheiden dialecten nog bekend is, komt reeds in het Middelnederlandsch voor. Het beteekent eigenlijk: in een rechte richting, rechtstreeks. Ook: aan een stuk door, altijd door, voortdurend.

De meest gewone beteekenis is echter: aanstonds, onmiddellijk. In deze beteekenis is rechtevoort geen onbekende voor de bewoners van Zaanland, Gelderland, Overijssel en Breda. Op de Noord-West-Veluwe beteekent het ook wel: eigenlijk. Maar bij onze Zuidnederlandsche lezers zal het woord wel niet bekend zijn.

Het enkelvoudige 'al'.

Een lezeres van Onze Taal heeft zeer terecht de uitdrukking 'ten gezamenlijken name' in bescherming genomen tegen haar collega's, die het opnamen voor 'te gezamenlijken name' in navolging van 'te mijnen name' en 'te allen tijde'. En zij is standvastig op haar stuk blijven staan, want zoo zei zij, 'ten' is een samentrekking van 'te den', in dit geval met de beteekenis 'op den', dus 'op den gezamenlijken naam (van)'. In 'te mijnen name' hebben we met een ander geval te doen. Als wij 'te' vervangen door 'op', krijgen we: 'op mijn(en) naam'; iedereen zal nu gevoelen, dat wij hier onmogelijk het lidwoord 'den' kunnen invoegen, want 'op den mijn(en) naam' is onzin! Hoe komt dat? Wel, zooals onze lezeres terecht heeft betoogd:

‘gezamenlijk’ is een bijvoeglijk naamwoord, waaraan een lidwoord vooraf kan gaan; ‘mijn’ daarentegen is een bezittelijk voornaamwoord en duldt geen lidwoord vóór zich, tenzij het zelfstandig gebruikt wordt; dan wel: ‘uw naam en d e m i j n e’. In de rubriek ‘U vraagt en wij...’ van ons Julinumnummer, p. 32, kol. 2, r. 6 v.o., is dan ook een fout binnengeslopen: het is niet ‘ten onzen opzichte, maar ‘te onzen opzichte’, want onze is een (bijvoeglijk gebruikt) bezittelijk voornaamwoord (Nu weet meteen de Arnhemsche vrager, waarom ‘ter zijner tijd’ fout is).

En hoe zit het dan met ‘te allen tijde’? Vervang ‘te’ maar weer door ‘op’ en probeer dan het lidwoord in te voegen. U krijgt: ‘op den allen tijde’. Onzin zoals U ziet! Is ‘alle’ dan ook geen bijvoeglijk naamwoord? Neen, een onbepaald telwoord.

Maar, vraagt onze lezeres nu, is ‘te allen tijde’ niet een verbasterde vorm van ‘te allen tijden’? A l geeft toch een meervoud aan?

Ja, dat kan, maar het behoeft niet. Er zijn verscheidene gevallen, waarin a l enkelvoud aanduidt:

1°. In de beteekenis van g e h e e l ; 2°. in die van e l k , i e d e r , maar dan niet ieder afzonderlijk, maar allen gezamenlijk.

In de eigenlijke beteekenis van g e h e e l e n a l kwam het vroeger, tot in de vorige eeuw, veel voor. Het werd van het zelfstandig naamwoord gescheiden door het bepaalde lidwoord of andere determinatieven (bepalende woorden): al het land, al de vloot, in al uwen wandel (= geheel het land, of het geheele land enz.). Thans wordt a l alleen nog zoo gebruikt in tijdsbepalingen: al mijn leven, al den dag.

Weliswaar kunnen we nu nog spreken van: al het volk, al zijn kroost, maar dan bedoelen we niet het geheele volk, zijn geheele kroost, als eenheid opgevat, maar dan hebben we het oog op al de gezamenlijke personen, die tot het volk, tot zijn kroost behooren; terwijl a l in de beteekenis van geheel en gansch, woorden die oorspronkelijk gaaf en gezond beteekenden, als een bijvoeglijk naamwoord beschouwd kan worden, krijgt het hier de functie van een onbepaald telwoord. Dit gebruik van a l vormt dan ook den overgang

naar de tweede betekenis: ieder, elk, allen gezamenlijk, het wijst dan een gezamenlijke hoeveelheid aan.

Ook zóó kwam het vroeger veel meer voor dan tegenwoordig. Het wordt alleen verbonden met abstracte of collectieve begrippen en kwam vroeger ook voor in den vocativus (naamval van den aangesproken persoon): al gij zaet Jacobs! Dikwijls werd het nog versterkt door de toevoeging van *i e d e r* om eerst allen gezamenlijk, maar dan ook ieder afzonderlijk aan te duiden: in al en ieder jaar, in al en elk geslachte.

Naar vroeger gebruik hebben we het nu alleen nog in vaste zegswijzen: aan of van alle(n) kant, in alle(n) geval(le).

Tot de dagelijksche levende taal behoort echter het gebruik in de volgende gevallen:

- I. Onmiddellijk verbonden met zelfstandige naamwoorden of voornaamwoorden:
 - a. met zulke die een collectief of abstract begrip uitdrukken:
 1. met eigenlijke collectieven (verzamelnamen), b.v. alle geboomte.
 2. met collectieve stofnamen, b.v. alle hout is geen timmerhout!
 3. met abstracte zelfstandige naamwoorden, b.v. alle gekheid op een stokje; ook vergezeld van een bijvoeglijk naamwoord b.v. alle aardsche rijkdom vergaat!
 4. met als onzijdige zelfstandige naamwoorden gebruikte bijvoeglijke naamwoorden, b.v. alle goed, alle recht.
 5. met als onzijdige zelfstandige naamwoorden gebruikte onbepaalde wijzen, b.v. alle praten helpt u geen zier!
 - b. met de voornaamwoorden *d i t* en *d a t*, b.v. al dit (al dat) doet niets ter zake, maar gewoner is: dit alles (dat alles).

In al deze gevallen wordt *a l* gewoon verbogen; in vaste uitdrukkingen zien we nog den derden naamval na het voorzetsel *i n*: in aller ijl; vroeger bleef het echter onverbogen; wel kwam naast *a l* de vorm *a l l e* voor, die echter niet als een verbogen vorm beschouwd moet worden; hij werd evenals *a l* in alle naamvallen gebruikt.

II. Tenslotte behoort ook de verbinding van het enkelvoud *a l* met benamingen van tijdstippen, waar men eigenlijk meervoud zou verwachten, tot het levende taalgebruik, b.v. alle jaar wonen we de jaarvergadering van het genootschap Onze Taal bij!

U vraagt en wij.....

moeten oppassen, dat wij ons niet vergissen, want het gevaar dreigt van alle zijden. De leken denken meestal, dat op elke vraag een beslissend antwoord gegeven kan worden. De geleerden weten beter. Het is zo moeilijk, in de taaltuin de weg te vinden, dat de geleerden het zelfs oneens zijn en de leken in een slop (van de dwaaltuin) terecht komen. Als we dat nu eerst maar eens leren begrijpen, dan kunnen we beter met elkaar praten.

‘Ik zie tot mijn verbazing’, schrijft een vriend, ‘dat de sport leidt tot overspel. Volgens een bericht “overspeelde” Nederland het Finse elftal’.

Het werkwoord ‘overspelen’ komen we in dubbele betekenis tegen: óverspelen, met de klemtoon op de eerste lettergreep, hetgeen dan betekent, dat de wedstrijd

opnieuw moet worden gespeeld, en als overspélen, met de klemtoon op de derde lettergreep, hetgeen betekent, dat de ene partij zó sterk speelt, dat de andere 'er niet aan te pas komt', zoals dat dan heet. In de tweede betekenis is het ontoelaatbaar. Met overspel heeft deze volksterm uit de sporttaal echter niet te maken, geloven wij. Dat is een stoutigheidje van onze vriend.

'Naar het vaderland repatriëren' lezen we veel. Hu!!! Repatriëren is genoeg, naar het vaderland terugkeren duizendmaal beter, want - denkt U er aan! - àls we een goed Nederlands woord of een goede Nederlandse uitdrukking in onze taal bezitten, moeten wij die gebruiken.

In één bericht over een Engelse treinkwestie: 'een vakvereniging 'neemt stelling' tegen de uitbreiding van 'werktaken', die 'met zich medebrengrt' overnachten buiten de woonplaats. Wel tegen dit laatste hebben we geen bezwaar, wel tegen de woorden uit vreemde bron.

Of 'een peuleschilletje' afkomstig is van het Franse 'un peu'. Neen, zó eenvoudig is het niet, echter nog veel eenvoudiger: een peuleschil is iets van weinig waarde. Wat doe je daarmee? Weggooien! 'Een peuleschilletje' heeft dus weinig te betekenen. Deze vraag wel. Postzegel dankbaar geboekt. Wordt weer voor een ander gebruikt.

Is 'hens' in 'alle hens aan dek' afgeleid van het Engelse 'hands'? Ja, of liever: het is een verbastering daarvan.

Is 'bedrijfschap' onzijdig? Neen, vrouwelijk èn onzijdig. 'De Broederschap van Notarissen' en 'Het Waterschap van Lutjebroek' (mogen de notarissen ons deze tegenstelling vergeven, want zij werd slechts geboren uit de psychologische weeromstuit en dient dus te hunner ere). Wij neigen naar 'h e t bedrijfschap', omdat wij 'op den tast' iets voelen van het publiekrechtelijke, onpersoonlijke. Wij vinden ook: het graafschap, heemraadschap, baljuwschap. Over dit onderwerp kan overigens een reeks hoofdartikelen geschreven worden.

Spreekt men in 'wring' de eerste letter als een v of als een w uit? Als een w, altijd, in de spreektaal, in verzen èn proza. Heus!

'Bij de aanvang van het jaar' is goed, 'bij het begin' ook.

'Meerdere lokalen'.... Zullen we daarover maar niet ophouden? Een afschuwelijk germanisme. Hoe vaak hebben we dat woord niet behandeld?

'Huishoudelijke budgets'? Alhoewel theoretisch niet verwerpelijk, zegt een deskundige medewerker, is 'huishoudbudget' mooier. Nemen we het huishoudbudget van onze echtgenoten dus maar eens ter hand.

Een guerilla-oorlog is een pleonasme, zeker, maar toekomstplannen (maken) ook. Een getrouwe maar listige lezer merkt op: reisplan en bouwplan dan? Is dat geen toekomstplan? Jawel, maar voelt u het verschil niet? Als ik zeg: 'plannen maken' druk ik hetzelfde uit als ik met 'toekomstplannen maken' wil zeggen, en dus kunnen we 'plannen maken' schrijven. Wil ik echter het o n d e r w e r p van die plannen te kennen geven, dan spreek ik van een reisplan of een trouwplan (als ik ten minste op vrijersvoeten ga).

'Zoveel jaar terug' is fout, 'geleden' goed.

De uitdrukking 'iets uit de doeken doen' heeft vermoedelijk een bijbelse oorsprong. Wij hebben de vraag, waar zij vandaan komt, doorgegeven.

'Iemand, die met enige fantasie is behept', schreef een krant. Sinds wanneer is fantasie een ondeugd?

'Benodigd zijn' is niet een germanisme. Het is een verleden deelwoord van benodigen, in de betekenis van iets noodzakelijk maken.

Het meervoud van bon is bons, niet bonnen, (maar wij geven er niet een hoofdartikel over, al kan dat gemakkelijk).

[Nummer 10]

Spreektaal - Schrijftaal

Het thema spreektaal - schrijftaal is uitentreuren aan de orde geweest en geen wonder - een juist evenwicht in de verhouding van deze twee is noodzakelijk voor een ieder die er prijs op stelt een goede stijl te hanteren. Het gaat hier niet enkel om een aantal wetenswaardigheden, het geldt een zaak van praktisch belang.

I.

Voorop gesteld dient te worden, dat de sprekende mens in het algemeen geleid wordt door een juist taalgevoel en dat barbarismen gewoonlijk op papier geboren worden. Hesseling, Salverda de Grave, De Vooy en Gerlach Royen hebben daarop nadrukkelijk gewezen¹⁾. Dat hij het met dat juiste taalgevoel vaak niet verder weet te brengen dan tot stunteligheden - want er zijn maar weinigen die correct spreken - is een tweede: bijna niemand bijvoorbeeld ontkomt in zijn praten aan de herhalingsconstructie: Als je niet onmiddellijk weggaat, zal ik je een pak voor je broek geven zal ik. Op het feestterrein waren een massa mensen waren er²⁾; over ongerechtigheden van minder betekenis zwijg ik nu maar. Dit tweede neemt echter het belang van het eerste niet weg; ik wilde het trouwens alleen maar toepassen op de woordvorming. Hoe funest het is, wanneer deze waarheid uit het oog verloren wordt en de schrijver niet uitgaat van dit natuurlijk taalgevoel, kan men zien aan het grote aantal -ismen en op eigen gelegenheid gevormde onzuiverheden, waarvan sommige pennevruchten krioelen en die de sprekende mens nooit zal gebruiken, als hij ten minste vrij wil blijven van geaffecteerdheid. Zelfs een literair profeet (volgens Dr. Wielenga) als Willem Kloos werd zo tot een taalverknoeiende literator (volgens Gerlach Royen). Exempels van deze rariteiten ontleen ik aan de studie van deze laatste, over 'Ongaaf Nederlands'. Ze betreffen de rubriek samenstellingen: zombeglands, zombeplegt, maan-beschenen, baardomlijst gezicht, bloed-omrande ogen, dolk-doorboorde harten, handgeweven jumper, handgeschept papier: germanismen dus of anglicismen van het type substantief + deelwoord; theoretisch gesproken zou er zelfs nog een enkel graecisme onder kunnen zijn; verder ondernemings-individualiteit, beïnvloedingsmogelijkheid, gemeenschapsresultaat³⁾.

Natuurlijk houdt dit niet in, dat er ook aan de spreektaal geen smetten kleven, maar er zou al veel gewonnen zijn, indien men, als men schrijft, zich steeds de vraag stelde: hoe spreek ik? of liever gezegd: hoe zou ik, met vermijding van de min of meer noodzakelijke of uit nonchalance geboren tekortkomingen, willen spreken? Dat is nu eigenlijk wel een cirkelgangetje, want om het juiste criterium voor de spreektaal te vinden, moet men zich, kan men zich tenminste het gemakkelijkst aan de geschreven taal toetsen. Schrijnen zei terecht, dat de cultuurtaal voor duizenden slechts een abstractie is⁴⁾; op papier heeft men die tenminste in concrete vorm voor zich - en indien men nu, om voor de schrijftaal de normen te vinden, weer naar de spreektaal dient te gaan - blijft men aan het lopen! Maar, al is het nuttig, dat we nu meteen gezien hebben, hoe moeilijk het probleem kan zijn, ik hoop, dat de lezer dit kringetje op de koop toe wil nemen; ik meen althans, dat de bedoeling wel duidelijk is.

II.

Uit het bovenstaande volgt niet, dat ik zou willen zeggen: Houd Uw spreektaal in beginsel zuiver

(wat trouwens niet eenvoudig is!) en schrijf dan, zoals ge spreekt.

Prof. De Vooy, die, gelijk ieder weet, een keurig stilist is, eindigde bijvoorbeeld zijn voorrede bij de eerste druk van zijn 'Nederlandse spraakkunst' met de zinnen: 'Van de onvermijdelijke tekortkomingen bij de behandeling van een zo omvangrijke stof ben ik mij zeer goed bewust. Voor belangstelling en kritiek van vakgenoten houd ik mij dus aanbevolen'. Zo zou hij natuurlijk niet spreken. Hij zou gezegd hebben: 'Er zal aan dit werk hier en daar vast en zeker wel iets mankeren, maar daar kun je niet aan ontkomen, als je met zo'n boek, waar zoveel bij komt kijken, bezig bent. Dat zou niemand gelukt wezen. Maar misschien verschijnt er nog eens een nieuwe druk en ik hoop daarom, dat de mannen van het vak, als ze ergens iets tegenkomen, dat ik beter had kunnen zeggen, of als ze zouden ontdekken, dat ik wat over het hoofd heb gezien, me dat willen schrijven. Dan kan ik daar later misschien nog eens rekening mee houden.' Die tweede druk is inmiddels verschenen. Maar dit terloops. Wat ik Prof. De Vooy in de mond trachtte te leggen, is, geloof ik, als spreektaal vrij correct, maar het is geen schrijftaal, althans geen verzorgde schrijftaal!

Prof. Wille heeft, aan de hand van verwijzingen naar buitenlandse geleerden, bijvoorbeeld Walter, Frings, Vossler en Jellinek met grote klem geaccentueerd, dat er tussen spreektaal en schrijftaal een diepe kloof is. Vanzelf: de laatste is het product van cultuur en die cultuur is ons tot een tweede natuur geworden. 'Zowel in de grammaticale constructies,' zegt Wille, met instemming de mening weergevend van Havránek, al handelde diens aangehaalde artikel dan over het Tsjechisch, 'als in den woordenschat blijkt (haar) eigen karakter; zij is veel meer synthetisch, complex, met veel abstracte en groote verscheidenheid van bijzinnen en zinverbindingen; daarentegen veel minder affectief dan de 'langue courante et populaire' (omgangstaal)⁵⁾.

Deze divergentie behoeft niet in het afgetrokkene vastgesteld te worden, er zijn voorbeelden die het bewijzen. Wij kennen bij exempel een literatuur, die, doordat zij uit de mondelinge traditie is voortgekomen, in haar manier zeer dicht staat bij de spreektaal, al is zij toch gestileerd. Ik bedoel de Oudijdslandse saga's. Ze zijn - en terecht - bewonderd, ook om de taalhantering en die bewondering kan ontegenzeggelijk voor ons, voor zover deze kunstvoortbrengsels binnen onze horizon gekomen zijn, haar zeer goede zijde hebben. 'Zij, die meenden', schreef De Vries in 1931, 'dat onze romankunst lijdt aan een te veel van gekunsteld aestheticisme, kunnen in den stijl der saga een verwerkelijking vinden van het ideaal eener sobere, eerlijke vertelkunst'⁶⁾. Maar hij zegt er desgelijks bij, wat het gevolg is geweest van een admiratie die tot oncritische navolging voerde, de conclusie gaat reeds ten dele voorop: 'Wie den sagastijl zou willen gebruiken als model, loopt gevaar te vervallen in een even groote gekunsteldheid als hij meende te vermijden. Menige Noorsche schrijver kwam in de verleiding zijn moderne boerenverhalen in den trant der saga te maken, te meer omdat de tegenwoordige plattelandsdialecten zoo levendig aan de oude IJslandsche taal herinneren: het resultaat heeft bewezen, dat dit op niets uitloopt, dan op vrijwel mislukte copiën'⁷⁾.

Wat de vraag die we trachten te beantwoorden in het algemeen betreft, zou ik met een variant op de zin die nu bij De Vries volgt, willen zeggen: De spreektaal kan ons niet tot voorbeeld, wel tot spiegel dienen.

Wellicht ten overvloede merk ik op, dat, als ik U aanbeveel het laatste lid van deze les ter harte te nemen, dit niet gebeurt, omdat ik U een regel wil aanprijzen die in het gebruik zo gemakkelijk is; integendeel. De pure eenvoud is moeilijker te bereiken, dan een ingewikkelde samenflansing van van her en der ontleende

elementen tot wangedrochtelijke woorden en een op lukrake ineenknoeiing van zinnen die een aanfluiting is van de syntaxis onzer moedertaal; dit laatste zal overigens in de spreektaal wel vaker gebeuren dan in de schrijftaal.

Eindnoten:

- 1) Vgl. Gerlach Royen, Ongaaf Nederlands, 2e dr., pag. 107.
- 2) Vgl. Verdam, Uit de Geschiedenis der Nederlandsche Taal, 4e dr., pag. 112, 113.
- 3) Vgl. Gerlach Royen, a.b., pag. 12, 13, 14, 15, 51.
- 4) Nederlandsche Volkskunde II, 2e dr, pag. 2.
- 5) Taalbederf door de school van Kollewijn, 1935, noot 197.
- 6) De IJslandsche Familiesaga, Leiding, 2e dr., pag 9, 1e deel, pag. 298.
- 7) a.b., pag. 299.

Uit de kring der lezers

In

Wist U dat we tegenwoordig: bouwen i n beton, metselen i n baksteen, meubelen construeren i n marmer enz. enz.? Ik weet niet of dit een 'misselijk germanisme' is, zoals iemand me dezer dagen zei, maar misselijk wordt je er zéker van!

In plaats van met

'De bak was gevuld met turf in plaats v a n m e t kolen'. 'Op dat ogenblik bevond de conducteur van de door de vrachtauto aangereden tram zich op het voorbalcon in plaats v a n o p het achterbalcon'. Hoe komen we toch aan die malle constructies? Misschien doordat veel bladen gebruik maken van prutsers in plaats 'van' 'van' 'van' de Nederlandse taal benul hebbende journalisten?

Het komt ons voor, dat bovenstaande uitdrukkingen goed Nederlands zijn, zelfs de slotzin is juist, al is mooi wat anders!

Wij hebben hier te doen met elliptische zinnen,

d.w.z. dat er een gedeelte van de zinnen is weggelaten: Hij stond op het voorbalcon in plaats (van) dat hij op het achterbalcon stond, of: in plaats van op het achterbalcon te staan. Wij kunnen nu 'te staan' weglaten: Hij stond op het voorbalcon in plaats van (op) het achterbalcon. Inderdaad is het in dit geval niet nodig 'op' te herhalen, maar er zijn gevallen, waarin de herhaling van het bij het werkwoord behorende voorzetsel beslist herhaald moet worden om misverstand te voorkomen, b.v. Kees gaat naar Jan in plaats van naar Piet. Laten wij hier het tweede 'naar' weg, dan krijgt de zin een heel andere betekenis, want Kees gaat naar Jan in plaats van Piet duidt aan, dat niet Piet, maar Kees naar Jan gaat; wordt 'naar' herhaald, dan is de betekenis: Kees gaat niet naar Piet, maar naar Jan. Natuurlijk kan het voorzetsel ook niet gemist worden, als het in het eerste deel van de zin nog niet genoemd is, zoals in: Hij schreef in het schrift in plaats van op het bord.

Red.

In hoeveelheid

Ik vermoed dat de schrijver bedoeld heeft, dat dat plutonium in b e l a n g r i j k e hoeveelheid is gemaakt; daarvóór had men er zeker maar sporen van kunnen vormen of althans kleine beetjes. Vermoedelijk zal hier dus geen overtoolligheid maar juist een tekort aan woorden aanwezig zijn.

Naast Hoger

'Naasthogere chef' is inderdaad gewrongen, maar zou 'naast Hoger' niet bovendien aan onze 'naasttoestelijke' burens ontleend zijn?

Verguld zilveren kandelaars?

Deze schrijfwijze zien we inderdaad veelal, maar moeten we ons daaraan houden? Op welke grond? Tot deze schrijfwijze kan ik met de beste wil niet komen:

- 1°. De kandelaars zijn niet gemaakt van een materiaal, dat 'verguld zilver' heet; neen, ze zijn van zilver en deze zilveren kandelaars zijn (in hun definitieve vorm van kandelaar) verguld. Het zijn dus m.i. 'vergulde zilveren kandelaars'. Zo schrijf ik ook: een geasfalteerde ijzeren buis, een verglaasde aarden pot, een geverfde houten deur enz.
- 2°. Een ander geval is het b.v. bij een vest, dat gemaakt is van 'gebloemde zijde'. Maar zo goed als ik schrijf 'zwarthouten knop', zo zal ik ook moeten zetten: 'gebloemdzijden', in één woord. Als ik dus om een of andere reden, die vooralsnog voor mij onnaspeurlijk is, achter het 'verguld' van onze zilveren kandelaars geen 'e' mag schrijven, dan zou ik nòg moeten schrijven: 'verguldzilveren', in één woord.

Is er een officiële taalregel, die mij in het ongelijk stelt?

Hoogbouw - hoge bouw

Dat 'hoogbouw' een akelig germanisme is, daarover zijn we het allen eens, maar zijn we klaar, als we daar nu maar 'hoge bouw' voor in de plaats zetten? We zijn dan de Duitse *constructie* van het woord kwijt, dat is waar, maar.... het woord 'bouw' kan in het Nederlands alleen maar betekenen: 'het bouwen' (afgezien dan van de betekenissen 'gestalte' en de Javaanse oppervlakte maat, die hier niet mee te maken hebben), dus kan 'hoge bouw' alleen maar betekenen 'het hoge bouwen'. Als wij het bouwsel zelf dat we daar zien staan, willen aanduiden, kunnen we alleen maar spreken van 'een hoog gebouw'.

Een geleidelijk vrijer maken

In het Augustusnummer van 'Onze Taal' wordt aangeraden te spreken van 'een geleidelijk vrijer maken van het bedrijfsleven'. Is dat echter wel juist? Als ik zeg: 'hij maakt het bedrijfsleven geleidelijk vrijer', dan bedoel ik, dat door zijn werken het bedrijfsleven geleidelijk vrijer wordt. Maar als ik het heb over 'een maken', dan is 'maken' een zelfstandig naamwoord en het woord vrijer kan alleen maar een attributief gebruikt bijvoeglijk naamwoord zijn. De aangeraden zin betekent dus, dat 'het bedrijfsleven wordt gemaakt' en dat dit 'maken' geleidelijk vrijer wordt of misschien geleidelijk vrijer gebeurt.

Dit kan wel, maar hoeft niet. Vgl. het schoonschrobben van het straatje. Wil iemand beweren, dat het schrobben (inderdaad een schoon werk!) schoon is, dan behoort hij in goed Nederlands van het schon e schrobben van het straatje te spreken. Moet het schoner zijn dan schoon, dan wordt het: het schoner schrobben van het straatje; en wil men in dat geval schoner op schrobben en niet op het straatje betrekken, dan zegge men: het schoner e schrobben van het straatje. Vervangt de spreker (het zal in dit geval wel een spreekster zijn) 'het' door 'een', dan valt de e aan het eind weg (vgl.: het grote hok, maar een groot hok), zodat een schoner schrobben van het straatje zowel kan aanduiden, dat het straatje schoner wordt als dat het schrobben zelf, de manier van schrobben, schoner is.

Red.

Hergewaardeerd

In hetzelfde nummer staat: 'herwaarderen, hergewaardeerd'. Ik ken geen enkel werkwoord, waarbij in het voltooid deelwoord na het voorvoegsel 'her-' nog eens 'ge-' wordt ingevoegd en ik zou dus (als ik van dat akelige werkwoord die vorm zou moeten gebruiken) schrijven: 'hergewaardeerd'. Op grond van welke regel zouden we moeten zetten: 'hergewaardeerd'?

Inderdaad: hergewaardeerd is de juiste vorm. Wij zeggen ook: herinnerd, herenigd, herkauwd, herboren.

Red.

Onwerkbaar weer

Dit is in de bouwkundige wereld een normaal gebruikelijk woord. Het is inderdaad zeer onlogisch gevormd. Doordat 'werken' intransitief is, is het nog iets onlogischer, maar overigens toch eigenlijk niet zo heel veel gekker dan 'een geleerde man' en 'een bereisde Roel'.

Dat men er zich toch aan stoot buiten de bouwkundige kringen, is desondanks te begrijpen, maar met een (vrij lange) omschrijving krijgt U een dergelijk woord niet weg. Alleen een ander woord, dat wel goed gevormd is en niet (veel) langer dan 'onwerkbaar', zou misschien kans kunnen hebben. Ik zou nog wel een lans willen breken voor 'werkstremmend' weer, misschien is er een beter. Maar dan zou zo'n woord, als het geschikt geacht werd, via de technische taalcommissie aan de architecten en overheidsdiensten moeten worden voorgehouden.

De vrije burger en de spelling

'De nieuwe spelling kan overheidsdiensten dwingend worden voorgeschreven, niet den vrijen burger. Wie gehecht is aan de oude, schrijve haar tot zijn dood.' Inderdaad, evenmin kan deze vrije burger gedwongen te schrijven: 'laten', 'kracht', 'ik heb', 'tot zijn dood'. Wie er aan gehecht is te schrijven: 'laaten', 'kragt', 'ik hep', 'tot zijnen doot', kan dit doen tot de pen hem ontvalt. Maar aangezien hij schrijft in strijd met de 'officiële spelling' (en dat is nu eenmaal niet meer 'De Vries en Te Winkel', ook niet met weglating van de verbuiging van 'zijn', 'een' enz., die in mijn jeugd velen al een doorn in het oog was), zullen we toch moeten constateren, dat hij officieel foutief spelt.

Gemak.

Bij Van Lennep leest men: 'een dier ruime ledikanten..., met lakens, waaronder zes personen op hun gemak konden geborgen worden'. De schrijver, merkt het W.N.T. op, bedoelde: zonder moeite. Daarvoor echter zegt men 'met gemak'. De personen konden er op hun gemak liggen. Maar met gemak geborgen worden.

Ons gemak is het mnl. bnw. 'gemac', dat in verschillende wijzigingen de beteekenis vertoont van: passende (bij), geschikt (voor), aangenaam, zacht; een afleiding van den stam mak, verbinden, samenvoegen, waartoe ook het bnw. mak (gevoeglijk, handelbaar), het znw. makker ('verbondene') en het ww. maken (samenvoegen, tot een geheel verbinden) behooren. Uit het denkbeeld van: voegen, passen, te pas komen, gerieflijk zijn, laten zich de verschillende beteekenissen, waarin gemak voorkomt, gereedelijk verklaren.

Een lezer schrijft: Ik lees in O.T.: 'Het werd een van de eerste en makkelijkst aanleerbare handgrepen...'. Is U het niet met mij eens, dat het woord 'makkelijk' eigenlijk niet in een blad als Onze Taal moest voorkomen, vooral niet in een antwoord van redactioneele zijde? Wij zeggen toch ook niet 'het mak dient den mensch'!

Dergelijke woorden worden in het dagelijksche leven meer gebezigd. Zoo hoort en leest men dikwijls 'het hoeft niet' inplaats van 'het behoeft niet', maar niemand zal zeggen dat hij 'hoeft' aan iets heeft.

Of het werkelijk aangaat 'makkelijk' te veroordeelen op grond van de omstandigheid dat wij ook niet 'mak' voor 'gemak' zeggen (en 'het hoeft niet', omdat niemand zal zeggen dat hij 'hoeft' aan iets heeft), wagen wij te betwijfelen. Maar dit daargelaten. Zal men het met inz. eens zijn dat de vorm 'makkelijk' in een blad als O.T. eigenlijk niet behoorde voor te komen? Wat zegt het W.N.T.: Makkelijk, bijvorm van 'gemakkelijk', die vooral in Holland zeer gewoon is. Een makkelijke stoel. Vele citaten uit vroegere eeuwen. 'De slinkerzijde is breed, en makkelijk op te gaen' (Antonides). 'T kleene blokhuis aldaar kreeghen zij makkelyk in' (Hooft, Ned. Hist.). 'Mij te ontloopen, zal zoo makkelijk niet lukken' (van Zeggelen).

Onze Taal in gebreke gesteld

Onze Taal in overtreding: de redactie heeft het over iets 'afschrijven', en Me. spreekt van 'zich moeite geven'; twee germanismen liefst in één nummer!

Werkelijk twee germanismen? Laat ons zien. Dat 'afschrijven', dat wij gebruikten, dat zou een germanisme zijn? o m d a t het Hd. 'abschreiben' heeft? 'Afschrijven' zou 'overschrijven' moeten zijn? En 'afschrift' dan 'overschrift'? 'Af' wordt hier gebezigd in den zin van: nabootsing, zooals in: afbeelden, afdrukken, afgieten en dgl. - Neen, de redactie wordt graag op haar vingers getikt, wanneer daarmee het goede doel gediend wordt, maar zonder dat moet zij vragen deze extremiteiten wat te ontzien.

Nu de uitdrukking 'zich de moeite geven' van onzen inzender Me., neergeschreven, zooals de criticus oordeelt, doordat dit lid tegen de moeite opzag een 'goed' woord uit te zoeken. Zeker, inz. had kunnen schrijven: moeite doen, trachten, dat is aan geen twijfel onderhevig; maar de vraag is: had hij deze uitdrukkingen m o e t e n gebruiken; is 'zich de moeite geven' dan n i e t 'goed'? Een germanisme alweer? Stellig, het Duitsch heeft 'sich die Mühe geben', maar wat zou dat? de Franschman spreekt van 'se donner de la peine'; als 'zich de moeite geven' niet goed Nederlandsch is, dan kan het net zoo goed een gallicisme zijn als een germanisme. Maar wie geen aanmerking maakt op: zich een houding geven, of: zich het air geven van, die zal 'zich de moeite geven' niet mogen afkeuren.

[Nummer 11]

De taal is gansch een volk.

Een rijkslandbouwconsulent (voor de griend- en rietcultuur), die veel met buitenmensen omgaat, heeft jarenlang de goede gewoonte gehad, uitdrukkingen op te teekenen, gehoord in gesprekken met het volk, dat op het land leeft. Daar zijn bekende, algemeen gangbare onder, maar ook die wij nog nooit hebben gehoord. Hier volgt een reeks, die onze getrouwe lezer opschreef. Zij getuigt van de l e v e n d e taal.

Van iets aantrekkelijks: je zou er je vingers aan aflikken.

Toen de briefjes van honderd moesten worden ingeleverd: nu komen ze allemaal met water voor de dokter.

Achter het net vissen: over de ruif schieten.

Nietsnutten, die overal geloosd worden en juist daardoor weten op te klimmen: kurken komen altijd bovendrijven.

In een schraal voorjaar: met kou en droogt komt er niets omhoog.

In een laat voorjaar: een late bloei, een wisse bloei.

Toen het de volgende dag nog gekker werd: de volgende dag waren de raapjes helemaal gaar. Als verontschuldiging: in het land van behelpen wonen ook mensen.

Als ik die uitgave kan doen: als ik het begapen kan.

Ergens steeds om of bij zijn: als een hond om een zieke koe heendraaien.

We laten ons niet met een kluitje in het riet sturen: we laten ons zo maar niet over het paard heen beuren.

Toen velen het door de oorlog zoveel beter hadden gekregen: ze hebben allemaal benen onder het lijf gekregen.

Nu breekt me de klomp: nu valt me de bodem uit de mand.

Een heel gewone koe: een koe zo midden in de wereld.

Van het kastje naar de muur: van het bakje naar het napje.

Met St. Laurens - 10 Augustus - zijn de pruimen gewoonlijk nog niet rijp: met Laurèns rauwe pruimen in je pens.

Dat doe ik geen tweede keer: aan die pap brand ik mij niet nog eens.

Als het verkeerd loopt: dan zit ik met twee benen in één kous.

Ik zal daar geen ruzie over maken: ik zal daar geen mes om trekken.

Over de moffen: ze plunderen ons tot de botten; en: je zou je spieren opvreten.

Hoe harder gekreten, hoe gauwer vergeten.

Iemand ertussen nemen: iemand bij de bok doen. Als je eenmaal een goede naam hebt: als je de naam hebt van vroeg opstaan, kom je ook nooit te laat.

Van iemand, die overal wat aan verdient: die pikt overal een graantje mee.

Je kunt geen twee dingen tegelijk doen: een man kan maar één pad tegelijk gaan.

Toen men in de oorlog zo gemakkelijk kon handelen: overal zit muziek in, al sla je met een pet op een doornen heg.

Als men ergens niets van overhoudt: het gaat met de bonen (knollen) de pot in.

We hebben het onze er aan gedaan: we hebben onze stekken gestoken.

Ze gooien hun eigen glazen in: ze zeilen hun mast overboord.

Van iemand met veel goede eigenschappen: hij

steekt met kop en schouder boven de anderen uit. Doelend op de lange duur van het mesten van vee: ossen mesten en ezeltje rijden gaat langzaam.

Dan spaar ik mezelf: dan blijf ik heer van mijn lijf. Daar kunnen we nooit groot nadeel van hebben: daar kunnen we ons nooit erg de broek aan scheuren.

Je moet weten waaraan en waaraf je bent.

Als je half kunt, moet je heel komen.

Tenslotte moet je kiezen: op een ogenblik moet je aan de kat of aan de kaas.

Koekoek onder huis geeft regen of abuis.

Als iemand iets afhandig is gemaakt: hij is van z'n eieren geschoven.

Als het nog pas aan het begin van de dag is: hij heeft z'n eerste benen nog.

Van hen, die opgeklommen zijn: ze zijn tegen de wal opgekropen.

Dat ging hard tegen hard: dat ging tegen het zere been.

Het moet uit de lengte of de breedte: het moet van de zak of van de band.

Van de regen in de drop: van de vork aan de greep.

Ergens mee in zee gaan: ergens mee door de wind gaan.

Hij is zo rijk als het water diep is.

Als je alles doet, wat de dokter zegt, en alles, wat de pastoor zegt, dan ben je zo bij Onze Lieve Heer.

Als je erg kieskeurig bent: maar als je ook zo krekt kijkt, dan kun je nog geen geit houden.

Van rijke mensen: die hebben het dik en dubbel liggen.

Als je niet over je heen laat lopen: je mag wel eens een keer in m'n bed slapen, maar niet altijd.

Als de gewassen nog bedauwd zijn: de mok ligt er nog op. (In het Westland spreekt men van mok weer, als het broeierig is).

Wat je aan de ene kant wint, verlies je soms weer aan de andere kant: dan is vader beter en nou is 't keu weer ziek.

Al is het wellicht uitstel van executie: ik kan altijd nog beter aan de tweede dan aan de eerste galg gaan hangen.

Van twee ruiven eten: van twee wallen weiden. Er komt niets van in: er komt niets van over het vuur.

Het geld bijeen houden: de lat er op houden.

Tegenwerping, als een dienst wordt gevraagd: voor niks komt de zon op.

Waar hem de kneep zit: waar 't haas ligt.

De oe-kwestie

(Dr) U heeft er bij herhaling op aangedrongen, dat uw lezers van hun hart geen moordkuil maken. Ik juich dit standpunt toe en heb mijn bezwaren tegen uw artikel: 'Spelling van de oe-klank in Indonesische woorden' in het Februari-nummer alleen daarom niet eerder te berde gebracht, omdat ik wilde afwachten of dit van meer bevoegde zijde dan de mijne zou geschieden. Nu mij daarvan niet is gebleken meen ik mijn gemoed te mogen ontlasten.

U heeft ter verdediging van uw standpunt twee argumenten. Het eerste is: 'De spelling van het Maleis, (thans officieel genoemd "het Indonesisch") is officieel voorgeschreven en er bestaat daarom op dit gebied geen vrijheid.' Als er geen vrijheid is, is er dus dwang, die (volgens u) dan evengoed aanwezig zou moeten zijn ten aanzien van de spelling van het Nederlands. U heeft zich evenwel (terecht m.i.) niet aan die dwang onderworpen, zoals ook blijkt uit de laatste zin van ieder nummer van 'Onze Taal'. Ik meen dit eerste motief om de oe-klank voortaan door

het teken 'u' weer te geven aan (m.i. te grote) inschikkelijkheid toe te moeten schrijven.

Uw tweede argument is, dat 'een algemeen beginsel van wetenschappelijke spelling zegt, dat één klank zoveel mogelijk door één teken (dus niet door twee tekens, n.l. oe) moet worden weergegeven'. Dit is voor een leek op taalgebied: grof geschut. Toch zal ik een poging wagen om dit te trotseren en wel door dat geschut te verbeteren en aan het 'beginsel' toe te voegen: wanneer althans voor de klank in de desbetreffende taal een teken bestaat.' Ik geef toe dat dit eigenlijk van zelf spreekt. Daarom begrijp ik nog minder waarom u meent, dat de klank 'oe' in het nederlands door het teken 'u' kan worden weergegeven. De 'u' toch wordt in onze taal (blijkbaar niet in 'Onze Taal') òf lang uitgesproken als in het woord 'ruzie', òf kort als in het woord 'druk' (met enige variaties in lengte of in toon), maar n o o i t als 'oe'.

Nog moet ik opmerken, dat velen en zeker de minder geletterden b.v. Bandung zullen gaan uitspreken met de korte u.

Met mij zullen zeker velen het waarderen, wanneer u zou willen terugkeren van wat ik niet anders kan inzien dan als een dwaling en daarbij het 'officieel voorgeschrevene' laat voor wat het waard is.

Daar mij gebleken is, dat ik lang niet de enige ben, die uw standpunt niet begrijp, heb ik er geen bezwaar tegen, dat u het bovenstaande al of niet onder mijn naam (ik stel overigens op het vermelden daarvan geen prijs) in uw orgaan opneemt.

(Mrs) U schijnt onze argumenten niet geheel te hebben begrepen. Wanneer een spelling is voorgeschreven, kan men zich daar niet aan onttrekken dan op straffe van voor zonderling te worden uitgemaakt. Wij hebben in Nederland wel litteratoren gekend, die er een eigen spelling op nahielden, b.v. Frederik van Eeden. Veel navolging hebben deze lieden niet gehad.

Nu zouden wij de spelling van 'u' i.p.v. 'oe' niet direct overnemen, wanneer deze spellingsregeling was uitgevaardigd door een willekeurige buitenlandse regering. Maar voorzover ons bekend is

de regering van Indonesië nog steeds niet soeverein. De soevereiniteit berust nog in Den Haag. Wij kunnen ons dus met een gerust hart voegen naar de voorschriften (of adviezen) van die regering. Nu kan men wetenschappelijke bezwaren hebben. Deze zouden dan slechts kunnen gelden het feit, dat men in Indonesië slechts incidenteel aan het wijzigen van de spelling is begonnen en niet ineens de gehele spelling, die zeer vele onjuistheden vertoont, heeft veranderd. Hierbij heeft het argument, dat men in het Nederlands 'u'-teken nooit uitspreekt als 'oe' geen waarde. Maleis is nu eenmaal geen Nederlands en wetenschappelijk gesproken is 'u'-schrijfwijze veel meer aan te bevelen, temeer omdat het Maleis de klank 'u' (d.w.z. als in ons woord 'drukt') niet kent.

(Wij schreven toch immers altijd al Sumatra? Of soms niet? - Red.).

Ja, maar wij zeggen ook Sumatra, niet Soematra, meen ik.

En.

Poets

'Wat is een "poets" die men iemand bakt?' - Over de afkomst van het woord *loopen* de meeningen uiteen. Franck-Van Wijk is geneigd een oorspronkelijk Germaans woord aan te nemen, denkende aan mnd. *ênem ênen pussen rîten*, hd. *possen reissen* (reeds in 1540 gevonden: *bossen reissen*). Anderen daarentegen neigen tot de opvatting dat ons 'poets' identiek is met mnl. 'bootse' (dat wij nog kennen in 'nabootsen'). Dit 'bootse' (boetse, botse, butse) beteekende: bult, (pestbult, knop, oneffenheid; het was overgenomen uit het Fransch: *boche, boce* (uitgesproken met *ts*). Bij dit woord en de daarmee verwante woorden in andere Romaansche talen is, misschien het eerst in 't Italiaansch, de beteekenis 'bult' toegepast op verheven beeldhouwwerk, bepaaldelijk op een model van leem of was, later ook op een ontwerp of schets in 't algemeen: it. 'bozza', bult, ronde verhevenheid, ruw bewerkte steen, schets, drukproef (ook: leugen!); 'bozzo', ruwe steen, steenen uitsprong, werkstuk; 'boccia', (bloem)knop; prov. 'bossa', bult; sp. 'bocha', houten bal; 'esbozo', ruw werk, aanleg eener schilderij; port. 'bochecha', dikke wang; 'esboçar', in 't ruw bewerken; fr. 'bosse', relief-drijfwerk. Deze beteekenis is, hetzij uit het Italiaansch of uit het Fransch, omstreeks de 16de eeuw ook in het Nederlandsch overgegaan; denklijk was het een term der beeldende kunstenaars. Al deze Romaansche woorden brengt men gewoonlijk in verband met onfrank. 'bôtan', slaan, stooten; ags. *beâtan* ('to beat'). Dat hetzelfde woord ook de beteekenis: *grap* heeft aangenomen vindt waarschijnlijk zijn verklaring in een bijzondere toepassing op de koddige, groteske figuren, die als bijwerk in de Middeleeuwsche kunst zoo veelvuldig voorkwamen. Vandaar zal het woord overgedragen zijn op de voorstelling 'afbeelding' eener dergelijke figuur met mom, houding en gebarenspeel, eindelijk in 't algemeen op elke kluchtige vertooning, een grap, hetzij in daden of in woorden. Evenzoo in het Nederlandsch en Hoogduitsch: mnd. mhd. nhd. 'bose, botze, posse'. In het Nederlandsch is deze laatste beteekenis alleen in gebruik gebleven bij de vormen met *p*.

Wat nu de *oe*-klank betreft, deze moet ontstaan zijn uit een Noordfranschen vorm van het woord met *ou*; het grillige gebruik heeft bij het *znw.* en het afgeleide *ww.* 'bootsen' de *oo* behouden, daarentegen *bootseeren* gaandeweg verdrongen door *boetseeren*.

De bewerkster van het woord in het W.N.T. kiest geen partij. 'Wellicht', zegt zij, 'zijn Germaansche en Romaansche vormen samengevallen'.

Alle of allen

Wij hebben op school geleerd, bij het spreken over mensen, te zeggen 'allen', bijv. 'allen gingen daarna aan tafel'. Ik meen, dat ook in de nieuwe spelling dit goede taalgebruik gehandhaafd mag blijven?

- Ja, sterker het moet. Art. 1, lid 5 van 14 Februari 1947 § 52 luidt: De naamvalsuitgang-n bij lidwoorden, voornaamwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en daarmee gelijkstaande woorden mag, behalve in staande uitdrukkingen, worden weggelaten. De n in a l l e n is geen naamvalsuitgang (Li).

'Met verdrag'

Sinds kort hoor ik in de ambtelijke wereld een - althans voor mij - nieuwe uitdrukking bezigen, te weten: 'met verdrag'. Bijv.: 'Dat voorschrift klinkt misschien wat absoluut, maar het zal natuurlijk met verdrag worden toegepast'. Het moet dus zoiets betekenen als: 'met beleid', 'met gezond verstand', 'met aanpassing aan de omstandigheden'.

In de 2e druk van Brouwers 'Het juiste woord' wordt op blz. 614 'met verdrag' in één adem genoemd met: 'zonder blikken of blozen, droogjes, droogweg, leukweg, in koelen bloede, koelweg, aequo animo, ten einde geduld'. Dit zou wijzen op een geheel andere betekenis.

Kunt U mij inlichten omtrent herkomst en betekenis van deze uitdrukking?

- Wij zijn de uitdrukking 'met verdrag' in de door U genoemde betekenis nimmer tegengekomen en vinden ze in elk geval verschrikkelijk lelijk.

Van Dale geeft als gemeenzaam: m e t v e r d r a g , met bedaardheid: m e t v e r d r a g t e w e r k g a a n . Maar laten wij de uitdrukking niet gebruiken.

Omtrent de herkomst der uitdrukking kunnen wij geen inlichting geven. (Li).

Op den 'keper' beschouwd.

Keper, znw. vr., vroeger ook, en gewestelijk nog, manl. en als naam voor zeker weefsel ook onz. Het woord is waarschijnlijk ontleend aan een Romaansche afleiding (grondvorm: lat. *capreus) van lat. caper, bok. Vgl. fra. chèvre, hijschbok, mastbok; chevron, dakrib, heraldisch stuk; voorts ook ndl. bok als in: zaagbok, of in hijschbok en mastbok; lat. capreolus, schoor; enz. In het Nederlandsch voorkomende: met beteekenissen ontleend aan, of blijkbaar samenhangende met 'keper' als naam van een gestel van twee elkander van boven onder zekeren (scherpen) hoek ontmoetende masten, stutten of schoren: een 'bok'. En wel: Als naam voor een onderdeel van het dakgeraamte (het kapgestel). In de heraldiek: de naam voor datgene der (voornamen) heraldische stukken, dat den vorm heeft van twee elkander onder een meer of minder scherpen met de spits naar boven gerichten hoek ontmoetende banden of strooken.

Ook als naam voor een gereedschap van den timmerman: de winkelhaak, en bij uitbreiding of bij verwisseling voor: de rij. Als term in de weverij. Eigenlijk (t.w. oorspronkelijk, maar nu niet meer zoo opgevat) de naam voor de evenwijdige schuine (diagonale) ribben in een weefsel, welke ontstaan wanneer men, niet als bij een 'effen' weefsel, den inslagdraad telkens eenvoudig beurtelings over of onder één draad van den ketting laat gaan, maar dezen inslagdraad, met geregelde verspringing van één draad meer bij iederen inslag, over of onder twee of meer kettingdraden leidt. Vandaar de naam voor: de bij de aangeduide manier van weven in een weefsel of geweven stof ontstaande strepen en ribben, of voor andere, door wijziging van dezelfde manier van weven daarin gebrachte figuren; het gestreept en geribd, of anders gefigureerd, uiterlijk van een op de aangeduide wijze, of met wijzigingen daarvan, vervaardigd weefsel; het door de aangeduide of een gewijzigde, maar soortgelijke manier van weven in een weefsel of geweven stof ontstane patroon; of wel, de wijze waarop in een niet-effen weefsel, de knopen en bindingen zijn aangebracht en verdeeld; de kepering. Ook voor: een weefsel, een geweven stof, gekeperd weefsel, gekeperde stof.

Buigings-n

Een dezer dagen had ik met iemand verschil van meening over de volgende kwestie: Aangenomen, dat men de buigings-n wil toepassen, moet men dan schrijven: iemand, die als zijn gewone dagelijksche arbeid koffie brandt, krijgt een loon van f 40, - per week of: iemand, die als zijn gewonen dagelijkschen arbeid koffie brandt etc.? Zoudt U ook de motiveering kunnen aangeven?

Ve.

Wanneer inz. 'dagelijksche arbeid' in den accusatief plaatst, dan wordt het als bepaling bij 'koffie' gezien, wat toch niet zijn bedoeling zal zijn. Het is bepaling bij 'koffie branden', waarin branden het hoofdbegrip, het regeerende woord is. Waar is Jan? Hij brandt koffie: zijn gewone dagelijksche arbeid. In vertrouwen gezegd: wij houden het in zulk verband voor 'elliptisch' uit: hetgeen, wat, zijn dagelijksche arbeid is. Of, als men wil, voor een los aangehangen beknopte verklaring. 'Jan beoefent het koffiebranden als zijn gewonen dagelijkschen arbeid': hier is de accusatief op zijn plaats, als bepaling bij den accusatief 'het koffiebranden'. Ook: Jan drinkt koffie als opwekkenden drank.

'Ik reik formulieren uit, mijn gewone dagelijksche arbeid'; ook weer zoo'n elliptische formatie, of zoo'n aangehangen verklaring. Men kan zeggen: 'Hij reikt formulieren

uit v o o r zijn gewonen dagelijkschen arbeid', maar: 'Hij reikt formulieren uit a l s zijn gewone, dagelijksche arbeid.

Wat heeft in dezen tot het verschil van meening geleid? Denkelijk de onbewuste inwerking van de constructie met v o o r (zijn gewonen dagelijkschen arbeid): daar is, hoe men de bedoeling verder ook wil uitdrukken, altijd de accusatief vereischt.

De bepaling met 'als' is hier wel zeer los aangehangen aan het gezegde; een eenigszins slordig gestelde zin, zouden wij zeggen; een vereeniging van twee constructies. Passen doet hier eigenlijk alleen v o o r . Met a l s zou iets dienen te volgen in den geest van: ... het koffiebranden uitoefent.

Men vergelijkte: V o o r liefhebberij verzamelt hij postzegels, niet: a l s liefhebberij. Dat zou niet gaan.

U vraagt en wij...

'Eenmalig' is een germanisme, zoals er weinig zijn. Het vierde hoogtij in Hitlers tijd. Weg ermee!

Dat is van haar, of dat (be)hoort aan haar, is beide goed. In de N.R.C. heeft een vriend van O.T. een advertentie gelezen, volgens welke 'een gerenommeerde technische industrie in het centrum formaatvolle commerciële organisator vraagt met het oog op reeds tot stand gekomen efficiënte uitbreiding. Behoorlijke talenkennis wordt verlangd.' Geen wonder, schrijft onze vriend, neen, geen wonder, want dit is geen Nederlands meer.

'Desgewenst zullen gaarne meer exemplaren van dit verslag aan u worden toegezonden'. Het is de vraag, hoe die exemplaren het zullen vinden! 'Wij zullen gaarne meer exemplaren aan u toezenden' is juiste schrijfwijze.

In de architectuur en in het bouwvak is een muur altijd van steen, schrijft een lezer, een wand bijna altijd van ander materiaal.

Rectificatie

In het October-nummer moeten op pag. 43 in de eerste kolom, in de achtste en negende regel vervallen de woorden 'de herhaling van'. In het Augustusnummer leze men op pag. 35 in 'een hint': Zou het niet 'een aantrekkelijkermaking' enz.' In hetzelfde nummer leze men in 'Drie vliegen...' i.p.v. gebruikmatig fabriekmatig, in 'Taalgevoel' voorts balans i.p.v. belans.

[Nummer 12]

Den brui van iets geven

Waar komt deze uitdrukking vandaan? vraagt een lezer. Het zelfst. nw. *brui* is afgeleid van het werkw. *bruien*, hetzelfde als mnl. *bruden*, dat gemeenschap met een vrouw oefenen betekende, en verwant is met ons *bruid*, mnl. *bruit*. *Bruien*, dat de betekenis van verkrachten, mishandelen gekregen had, hoorde oorspronkelijk in de Hollandse volkstaal thuis, maar is gedurende de 17de en 18de eeuw in de algemene spreek- en schrijftaal doorgedrongen. De betekenis werd iets ruimer, nl. plagen, kwellen; niet alleen ernstig plagen, maar ook goedmoedig plagen, foppen.

Er ontstonden verscheidene uitdrukkingen met *bruien*: gebruid worden (zijn) met (van) iemand (iets) = met iemand (iets) verlegen zijn, opgescheept zitten; wie ergens mee verlegen zit, wordt er immers ook in zekeren zin door *geplagd*! Met den kop gebruid zijn, d.i. niet goed bij het hoofd zijn; ook hier zit iets van het begrip *plagen* in.

Wat *bruit* het mij, d.i. wat plaagt het mij, wat maalt het mij aan 't hoofd, waaruit zich de betekenis van: wat deert het mij, wat heb ik ermee te maken, wat kan 't mij schelen heeft ontwikkeld. In: wat *bruit* mij hem, dat eigenlijk: wat *bruit* hij mij moest luiden, is het grammatische onderwerp (hij), dat logisch voorwerp geworden is (immers: ik bekommer mij niet om hem, trek mij niets van hem aan), ook onwillekeurig in den vierden naamval (dien van het lijdende voorwerp) geplaatst. Verder kan *bruien* slaan, smijten, gooien betekenen; dat is ook een soort van *plagen*. We zien dus, dat zich uit de speciale betekenis van *verkrachten* eerst de ruimere betekenis van: *plagen* heeft ontwikkeld, en dat dan daaruit weer de engere betekenis van *slaan*, *smijten* voortkomt.

Nu we weten, dat het transitieve *bruien* smijten, gooien kan aanduiden, begrijpen we meteen, hoe het intransitieve *bruien* aan de betekenis van neersmakken, neervallen, dan: zich wegpakken komt.

Ook als wederkerig werkw. kennen we *bruien*, dus *zich bruien*, d.i. zich bekommeren om. Deze betekenis is na het bovenstaande zonder meer duidelijk.

En nu *brui*. In de uitdrukking: den brui geven (hebben) aan (van) iets (iemand) hebben we waarschijnlijk te doen met den stam van *bruien*. De betekenis: niets om iets (iemand) geven, niets met iets (iemand) te maken willen hebben (vgl. wat *bruit* mij hem) pleit hiervoor; bovendien komt de uitdrukking ook in het Hoogduits voor: die *brühe* davon haben! Het Ned. kent vele varianten: den bras, brus, duivel, mier van of aan iets hebben, den bliksem, koekoek, kachel, drommel, de kloten (van) aan iets geven; ook den gooi, draai, dril, hippel aan iets geven. Dit zijn hoogst waarschijnlijk willekeurige varianten: men wil een of ander krachtig, ruw woord bezigen, en zegt maar iets in het wilde weg. Vgl. ook: om den brui niet! d.i. om den drommel niet!

Brui komt ook voor in de betekenis van slag, klap, en is dan voor onze Friese lezers en lezeressen een goede bekende, want zij bezigen nog wel den meervoudsvorm: *bruien* voor slaag. De uitdrukking: een halven brui van den molen weg hebben doet ons natuurlijk onmiddellijk denken aan een ander meer bekende zegswijze: een slag (klap) van den molen weg (beet) hebben! Hopelijk is deze uitdrukking op niemand van onze lezers toepasselijk! (Hopelijk is geen germanisme, 't woord is stokoud, want het mnl. kent het al, in de betekenis zowel

van hoopgevend als van hoophebbend; vgl. merkt een lezer terecht op, denklijk, vermoedelijk; maar pas op voor de n en schrijf nooit; hopenlijk!).

Tenslotte kennen we b r u i nog in de betekenis van: mengelmoes van allerlei dingen van geringe waarde. Mogelijk moeten we het dan in verband brengen met een woord bruid - niet de stralende jonge dame! -, dat ook al oud is en: draf, poespas betekent. Zo hebben we b r u i in: geen brui, d.i. geen zier. En: al den brui! d.i. de hele zool! de hele rataplan!

Uitheimse woorden

(F.) Uw blad van October 1949 vangt aan met een opstel over 'Spreektaal-Schrijftaal' en ik heb mij afgevraagd of het gebruik van niet-Nederlandse woorden in dit geval niet wat overdreven is. Zulks vooral, omdat de schrijver uiteraard een taaldeskundige is en de leiding ijvert voor een zuivere taal. Natuurlijk, een gematigd bezigen van uitheimse woorden verleent de taal enige sierlijkheid en plooibaarheid, afgezien van het feit, dat een gelijkwaardig Nederlands woord niet steeds beschikbaar is. Het inlassen van niet-Nederlandse woorden voorkomt ook dikwijls een te veelvuldig gebruik van éénzelfde woord.

Ga ik dus accoord met een sober gebruiken van die mogelijkheden; in het gewraakte opstel zijn er naar mijn smaak te veel. En tegen deze overvloed kom ik in opstand.

Is het hier uitsluitend een gevoelskwestie of is er sprake van een kunstmatig ten toon spreiden van belezenheid en algemene ontwikkeling? Of hebben de woorden een zo grote mate van burgerrecht verkregen, dat een aanmerking misplaatst is? Maar dan nog vraag ik mij af: 'Waarom, als er zulke goede Nederlandse zijn'?

Daarover verneem ik gaarne Uw mening.

Wij zijn gewend aanmerkingen op onszelf, grootmoedig als wij zijn, op te nemen. Waarom ook niet die op onze medewerkers? Welnu, wij zijn het met F. eens: het gebruik van woorden, die niet van Nederlandse oorsprong zijn, in het artikel is overdreven geweest. Wij geven gaarne de woorden weer, die F. zou hebben willen vervangen in het artikel, met het vervangende woord, dat hijzelf vond: thema = onderwerp, hanteren = bezigen, constructie = samenstelling, funest = noodlottig, geaffecteerdheid = gekunsteldheid, literair = letterkundig, literator = schrijver, of letterkundige, exempels = voorbeelden, rareiteiten = buitenissigheden, de studie = het boek of het opstel, rubriek = groep, nonchalance = slordigheid, criterium = maatstaf of kenmerk, abstractie = denkbeeldig iets, normen = regels of maatstaven, probleem = vraagstuk. En dat zijn nu alleen nog maar de vreemde woorden uit het eerste deel van het artikel! Wij zijn het met F. eens, dat het bezigen van uitheimse woorden niet altijd kan worden vermeden, maar dat een 'tentoonstelling' van vreemde woorden in het gebruik van onze moedertaal hinderlijk is. Wij ijveren juist voor het gebruik van Nederlandse woorden, als die zonder schade voor de bedoeling gebezigd kunnen worden. Nu hebben wij een hoogleraar, gelukkig, een hoogleraar!, eens horen zeggen, dat nergens de taal meer bedorven wordt dan aan de universiteit! Misschien is dat wat kras, maar het is verklaarbaar, dat in de beoefening der wetenschap de Nederlandse taal lijdt, omdat zoveel andere talen geraadpleegd moeten worden. Deze moeilijkheid doet ons echter zien, dat taaldeskundigen, gevormd aan de universiteit, wel uitermate degelijk en deskundig, wellicht geleerd, kunnen zijn, doch nog niet onttrokken aan de invloed van de omgang met andere talen. Technische deskundigheid waarborgt nog geen zuiverheid van taal, noch schoonheidsuitdrukking. Een letterkundige, die zichzelf geschoold heeft, kan hierin uitmunten.

Op de plaats... rust!

'Met iemand verschil ik van mening over het gebruik van het woord 'plaatsgevonden'. Iemand wil dit woord gebruiken als bijvoegelijk naamwoord, terwijl ik hiertegen heftig heb geprotesteerd en beweerd, dat 'plaatsgevonden' niet gebruikt kan worden als bijv. nw. op grond van het feit, dat dit 'plaatsgevonden' ook niet kan voorkomen als naamwoordelijk deel van het gezegde. De desbetreffende constructie is 'het plaatsgevonden ongeval'. Ik tik hiervoor 'het plaatsgevonden hebbende ongeval' (wat erg lelijk is, dat geef ik toe) of ik omschrijf het met 'het ongeval, dat heeft plaats gevonden'.

Nu, de rest laten we maar rusten. Hóórt u ons grommen! Hebt u ooit een afschuwelijker taal gelezen? 'Het plaatsgevonden ongeval' of, omdat het taalkundig juister zou zijn (nota bene), 'het plaatsgevonden hebbende ongeval'.. Brr.. Hoe is het mogelijk? Nu moeten wij de jongedame, die ons hiervoor raadpleegt, toch aan ons taalminnend hart drukken, want uit de vragen, die gesteld worden (de plaats gehad hebbende vragenstellerij), blijkt wel, dat zij wil vechten tégen lelijke taal. Nu, goed, mijn kind: wij veroordelen het gebruik van 'plaats hebben' uit de grond van ons hart. Hebt gij het orgaan ooit wel gelezen? 'Plaatsgevonden' is fout, h o e ook gebruikt!! 'Het plaatsgevonden ongeval' is een taalmonster. Het kan vervangen worden door 'het ongeval', zonder toevoeging, want als het n i e t is gebeurd (als het n i e t heeft plaatsgevonden), is het geen ongeval. En dan: een ongeval is gebeurd, een feest werd gevierd, de vergadering werd gehouden, het stoffelijk overschot werd ter aarde besteld, ja, in elk geval, waarin de taalstumpers - hoort u? ja, wij zijn boos - het werkwoord, dat geen werkwoord is, 'plaats vinden' gebruiken, is een ander, goed passend werkwoord mogelijk. Wie 'plaats vinden' of 'plaats hebben' gebruikt, getuigt van een diep beklagenswaardige taalarmoede, ja, van gebrek

aan taalgevoel. Hoe lief de zorg ook is voor een juist gebruik van het woord, in taaltechnische zin, die blijkt uit de gestelde vragen, toch dringen wij bij de schrijfster erop aan: bezin u niet alleen op de taaltechniek, maar vooral op de taal zelve!! Ja, ja, wij zijn uit onze slof geschoten, maar u vroeg toch, of wij ons oordeel wilden geven in... 'Onze Taal'? Nu dan?

Het toppunt

Van hooggeleerde zijde wordt onze aandacht erop gevestigd, dat het woord spitsuren in de mode komt, nu bezuiniging de overheid dwingt het electriciteitsgebruik te beperken. Over spitsuren schrijven nu de kranten en spreken de omroepers van de radio. Over piekuren schrijven de overheidsvertegenwoordigers. Het ene woord is al even verwerpelijk als het andere. Onze hooggeleerde vriend schrijft: de drukte stijgt ten top, nooit te spits (of te piek). Dus beter: topuren. En dan maakt de professor bezwaar tegen vrijgeven (freigegeben). Zeg vrij v e r k l a a r d . En tenslotte: 'de garde van de Uno zal worden gerecrueteerd uit jonge mannen, die niet tot een militair- of politieapparaat behoord hebben.' 'Apparaat' is duits voor 'toestel', en daarbij iets doods, wat het leger en de politiek niet behoren te zijn. Waarom niet, zonder dikdoenerij, eenvoudig zeggen: die niet tot het leger of de politie behoord hebben? Desnoods: een leger of politiemacht.

Ongemerkt kan er veel goeds voor de taal bereikt worden. In de kranten is het al duidelijk te zien. (N.R.C. en Hlms. Db. tenminste. V o l k s k r a n t is akelig). Sol informationum diurnarum illustra nos!

Zo zij het. Wij verheugen ons over de belangstelling en... de hooggeleerde medewerking.

Eigen boezempjes

Goedkope prijzen of billijke? Een artikel of een (bewezen) dienst kan goedkoop (d.w.z. voor weinig geld verkrijgbaar) zijn. Den prijs acht ik dan billijk (d.w.z. redelijk). Dus goedkope artikelen en lage, eventueel billijke, prijzen. Het lijkt mij toe dat men alleen dan een prijs goedkoop kan noemen, indien men een voorwerp, bestemd voor uitreiking aan den winnaar van een wedstrijd of weddenschap, ook aangeduid als prijs, niet duur weet te bemachtigen. Dan is deze prijs dus goedkoop voor hem die den prijs weggeeft. In de wandeling noemt men het kaartje in de uitstalkast ook wel prijs ('de prijs lag omgekeerd'). De winkelier heeft niet veel voor die kaartjes betaald, en zegt nu 'die prijzen (prijzjes) zijn goedkoop'. (Sch.).

Meneer Jan van den Berg. 'Meneer' vond ik in een taalboekje in gezelschap van 'snuiters', 'mekaar', 'ie' (voor: hij). Het heeft mijn animo er voor niet vergroot.

De heer Van den Berg - ik mag hem toch wel zo noemen? - is nog even uitgegleden: 'Dit boek lezende trof het mij...'. Ja, ja, en het Wilhelmus werd staande aangehoord. (Sch.).

Voor afval liever: afvalligheid? Ernstige bezwaren. In de z.g. Statenvertaling van den Bijbel (uitgegeven bij Hendrik, Jan en Pieter Keur in 1637 en latere jaren) komt het woord afval reeds voor (zie het register op het Nieuwe Testament). Is niet afval een daad, een handeling, en afvalligheid een neiging, een richting? Laat ons den

afval (mnl.) niet verwarren met het afval (onz.); vrees er voor koester ik trouwens niet. (Sch.). En wij willen niet eens het laatste woord hebben (Red.).

**Uit tijdschrift en krant,
uit handelsbrief en circulaire.
En natuurlijk: van de radio...**

Een oude vriend lucht weer eens zijn hart; dat is goed, daar zijn wij voor. Geen nieuws misschien voor geregelde lezers, maar een opfrissing af en toe kan geen kwaad; anders wennen wij maar aan dien poespas.

Ex Oriente: Uit een tijdschrift. 'Een langjarige vriendin'; vrij naar: unser langjähriger Mitarbeiter. Uit een krant: 'Zij bewaarde haar brieven in een kast op'. De 'verhoudingen' in den landbouw. Er worden 'regelmatig' groote hoeveelheden verduisterd. Orkesten, waar 'regelmatig' buitenlandsche dirigenten komen. Het nieuwe product wordt 'ijsgekoeld' opgediend. Een fabriek neemt mechanische 'duurproeven' met 'duurproefapparaten'. De beelden 'vervagen zich'. De daders hadden zich allang 'omgekleed'. Uit een voorschrift voor een scheikundig onderzoek: 'Er treden bij het droog-proces practisch (d.w.z.: zoo goed als) geen verliezen op'. 'Na twaalf uur staan filtreert men de vloeistof'. Uit een verslag: 'Na het luik geopend en de hindernis weggenomen te hebben kon de boot weer varen'.

Uit een wetenschappelijk artikel: 'Dit vet, welk een hoog smeltpunt heeft'. Een landbouwkundig vakblad gaf een 'Mededeeling over omweiden en rantsoenbeweiding'; men moet ingewijd zijn om dit te kunnen begrijpen. Men leest: 'Bij bewaren en bereiden van het voedsel'; bedoeld is natuurlijk: h e t bewaren, h e t bereiden; of: de bereiding en bewaring.

Waarom heet een mars tegenwoordig bij de meeste omroepers een 'marsj'?

'M e n': Men staat in een ijzergieterij. Men schreeuwt tegen den begeleider, en des avonds spreekt men met de directie, en men voelt... Deze stijl begint navolging te vinden: 'Men bleef bijeen, men ging op reis; men bouwde op en men werkte zich dood'.

Nederlands-Indische

§ 1 der wet van 3 September 1948, Staatsblad I. 410, tot verandering van de grondwet spreekt van 'Nederlands-Indië' en 'Nederlandse Antillen'. Volgens regel 6 van artikel 1 der wet van 14 Februari 1947, Staatsblad H. 52, zou een en ander, naar het mij voorkomt, moeten worden gespeld: 'Nederlandsch-Indië' en de 'Nederlandsche Antillen'.

Moeten wij, nu grondwet en spellingswet van elkaar verschillen, voortaan schrijven: 'de voormalige Nederlandsch-Indische regering' of 'de voormalige Nederlands-Indische regering'?

Artikel 1, sub 6 van de wet van 14 Februari 1947 H. 52 laat de schrijfwijze van Nederlandse aardrijkskundige namen voorlopig voor wat ze waren.

Volgens lid 7 volgt in woorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid en geen deel uitmaken van zodanige namen, het achtervoegsel de regels 1 tot en met 3 van art. 1. Lid 3 zegt s c h wordt alleen daar geschreven waar de c h wordt uitgesproken; zij blijft in het achtervoegsel i s c h. Dus: de Nederlands-Indische regering. *N e d e r l a n d s - I n d i s c h e* is geen aardrijkskundige naam, doch slechts daarvan afgeleid. Zie de voorbeelden in 'De wettelijke spelling' van Dr. H.E. Buiskool, blz. 7 *H o o g e v e e n s e j o n g e n s*. (Die twee oo's blijven hier, omdat volgens lid 7 de regels 1 en 2 (enkele o en e) bij afleidingen van aardrijkskundige namen slechts worden toegepast op den klinker van de lettergreep die onmiddellijk aan het achtervoegsel vooraf gaat). *P a d a n g s e b e v o l k i n g*, *d e K e u l s e d o m*, *P a r i j s e m o d e*.

U vraagt en wij...

beginnen maar weer eens aan een nieuwe lijst van antwoorden, want de korte vragen, die in deze kolommen afgedaan kunnen worden, hopen zich op. In gemoede... men vraagt ook wel eens te veel!

Zo 'hoe is het woord advocaten-borrel te verklaren?' De etymologische woordenboeken, zegt onze vragensteller, verklaren eendrachtig, dat het een nuttige drank is voor de rechtsgeleerde, 'om bij het spreken de keel te smeren'. Ja, ja, maar volgens het supplement van het W.N.T. is het waarschijnlijker, dat het woord van 'advocatenwijn' afkomstig is. Reeds in 1655 komen we 'vinum advocatum' tegen, 't welck brandewijn was met suycker en muskaat'. Nu dan, zullen we dat jaar als het geboortjaar van 'het advocaatje' afkondigen en over zes jaar het derde eeuwfeest vieren? Dan behoeven de dames niet achter te blijven! □

'Liggingstoestand' voor 'situatie'? Neen, dat ligt ons niet. Afgekeurd. Broedt u nog maar wat door. □ 'Kostbaar' voor 'waardevol', 'vol liefde' voor 'liefdevol', uitstekend!

□ Waar 'gnuiven' en 'gniffelen' vandaan komen? O, lala! Daar moeten we enige uren voor duiken in enige woordenboeken, waarvoor de tijd (nog) ontbreekt. 't Frekskuus aanvaard! □ Doopformulier of doopsformulier? Van Dale geeft doopformulier aan, doch wij geven de voorkeur aan doopsformulier, naar huwelijks- en avondmaalsformulier. □ En dan is er weer... doopvont! □ Nog eens: wegen worden aangelegd, niet gebouwd. En: kanalen worden ook niet gebouwd, maar wel gegraven. □ Ter sprake gebracht of behandeld voor het vreemde, maar graag gebruikte 'geëntameerd'. En een hachelijk onderwerp voor een 'precair'. Hachelijk, wat een mooi, goed en degelijk, Nederlands woord, niet waar? Maar wij doen graag deftig

(nog). Kent u het (historisch) grapje van een jeugdvriend van de grote Louis Couperus, die jaren in Indië geweest was en tijdens een verlof in Nederland de grote man op straat ontmoette? Hij sloeg hem op de schouder en zei: hoe maak je het, kerel? De schrijver zei: 'Zeg Louis of zeg Coupèrus, zeg in godsnaam geen kèrel!' □ 'Ik voel mij gehandicapt'. Waarom niet 'in verlegenheid gebracht'. □ Een lezer stoot zich aan het gebruik van 'uitsmeren' en 'spreiding' en het 'aantrekken' van arbeidskrachten. Hij stoot zich terecht, dus hoe minder hoe beter. □ Zij staan niet hen doch hun terzijde. □ De luistervergunningen moeten niet omgewisseld, maar ingewisseld worden. □ Chef staf is een verkorting van de chef van de (generale) staf. 'Ga maar naar de chef staf' zeggen we dan. Beter volledig te zijn. □ Ziet ge, wij zouden nu ook (hebben) moeten schrijven: het is beter volledig te zijn. Het bloed kruipt... □ Ja, die 'belevenissen'! De Dinsdagavondtrein maakt het wel weer te bont! □ Tegen verkleinwoorden kan, mits zij te pas gebruikt worden, geen bezwaar bestaan. Een 'niemendalletje' is ingeburgerd niet alleen, maar goed, 'een gramfoonplatenprogrammaatje' daarentegen belachelijk. □ Ja, die 'omroepers', sprekers voor de radio, die belasten hun geweten wel zwaar, want zij brengen hun fouten zo gemakkelijk in het gehoor van honderdduizenden. De Nederlandse Radio-Unie moet maar eens een deskundig toezicht instellen, of een toehoer. Er is werk aan de winkel. □ Een verslaggever van de grote Nieuwe Rotterdamse Courant beschrijft een 'experiment' van Heinekens Bierbrouwerij, die het bloeiproces van een prunus verlangzaamde door de plant nagenoeg op vriestemperatuur te houden 'zelfs nadat het u i t b o t t e l i n g s p r o c e s al was begonnen'. Ja, ja, het bier was maar weer best! □ En een verslaggever van Trouw, ook niet mis, beschrijft een promotie-dispuut, aan hetwelk een einde gemaakt werd doordat de assistent-pedel binnentrad en 'Hoera!' riep. Hij vertolkte waarschijnlijk de blijdschap van de promovendus over het einde van het benauwde uurtje. □ In een circulaire (rondschrijven) werd aan het slot de volgende zin gebruikt: 'Gaarne laten wij binnen enige dagen bij u aan huis vernemen d a t en met welke bijdrage u wilt steunen'. Ja zeker, dat d a t is goed, heel goed zelfs. U wilt ermede uitdrukken, dat u niet twijfelt, dat de ontvanger zal steunen met een bijdrage. □ 'Een lift-truck is een electrisch gedreven wagentje, door één man bediend, waarmede goederen (in opslagplaatsen en op kades) kunnen worden opgestapeld op verschillende hoogten'. En of de Taalcommissie voor de Techniek al een Nederlands woord ervoor weet? Wij geloven het niet, maar 'vracht-stapelaar' of 'vrachthefwagen' of 'opslagwagen' kunnen zeer goed in overweging gegeven worden. □ Parmantig komt waarschijnlijk van parement = tooi (Frans), pardoes van perdoes (tussenwerpsel). □ Perdoes komt ook voor in het Antwerpse dialect. □ 'Het wordt tijd de zaak uit de doeken te doen' wordt inderdaad hoe langer hoe meer gebruikt. Hoe de uitdrukking te verklaren is? Zij heeft een beeldend vermogen. De volksmond houdt daarvan. Het volk drukt zich graag duidelijk uit, onverbloemd. 'Uit de doeken doen' = uitleggen, bloot leggen. Dat hier aan kinderdoeken gedacht is, is wel waarschijnlijk, want daarin ligt voor het volk de kleur van de beeldspraak.